Қanun xərḥi

Pərwərdigarning meḫribanliқi — tarihni қayta bayan қilix

1 Təwəndə hatiriləngini Musaning Iordan
dəryasining xərқiy təripidiki Paran bilən
Tofəl, Laban, Ḫazirot, Di-Zaḥabning otturisida,
yəni Sufning udulidiki qəl-tüzləngliktə, pütkül
Israilоɣa eytқan səzliridur: —
2 Ḫorəb teоɣidin qiқip, Seir teоɣining yoli bilən
Қadəx-barneaоɣa baroɣuqə jəmiy on bir künlük
yol idi. 3 Ḫalbuki, Musa bu barliқ səzlərni
Pərwərdigarning ularni dəp əzigə tapiliоɣini
boyiqə Israillaroɣa eytқan waқti қiriқinqi yili,
on birinqi ayning birinqi küni boldi; 4 bu
waқit Musa Ḫəxbonni paytəht қiloɣan Amor-
iylarning padixaḥi Siḫonni wə Axtarot wə
Ədrəyni paytəht қiloɣan Baxanning padixaḥi
Ogni məoɣlup қiloɣandin keyinki məzgil idi.
■ 5 Xuning bilən Iordan dəryasining xərқiy
təripidiki Moab zeminida Musa *pəyoɣəmbər* bu
қanun-təlimni xərḥləxkə baxlap, mundaқ dedi:
—
6 «Pərwərdigar Hudayimiz Ḫorəb teоɣida bizgə
səz қilip: — «Silərning muxu taоɣ ətrapida
toroɣan waқtinglar yetərlik boldi; 7 əmdi
burulup səpərgə atlinip, Amoriylar turuwatқan
egizlikkə wə uningоɣa yeқin boloɣan barliқ
jaylaroɣa, jümlidin Arabaḫ tüzləngliқigə,

■ **1:4** Qəl. 21:24,33

taoɣliқlaroɣa, oymanliққa, jənubқa, dengiz
boylirioɣa, uluoɣ dərya, yəni Əfrat dəryasioɣiqə
Қanaaniylarning zeminioɣa ḥəm Liwan
zeminioɣa beringlar. 8 Mana, Mən xu zeminni
silərning aldinglaroɣa қoydum; kiringlar,
Pərwərdigar ata-bowiliringlaroɣa, yəni Ibraḥim,
Isḥaқ, Yaқup wə ularning əwladlirioɣa: «Silərgə
berimən» dəp қəsəm қiloɣan zeminni igiləng lar»
— degənidi.■
9 Xunga Mən xu qaoɣda silərgə: —
«Mən yükünglarni yaloɣuz kətürəlməymən. ■
10 Pərwərdigar Hudayinglar silərni kəpəytti;
mana, bügün silər asmandiki yultuzlardək
noroɣunsilər. 11 Ata-bowanglarning Hudasi
boloɣan Pərwərdigar dərwəқə silərni ḥazirқidin
yənə ming ḥəssə kəpəytkəy, xundaқla wədə
қiloɣinidək silərgə bəht-bərikət ata қiloɣay!
12 Lekin mən əzüm yaloɣuz қandaқmu
silərning japaliringlarni, yükünglarni wə talax-
tartixinglarni kətürələymən? 13 Əzünglar
üqün ḥərқaysi қəbililiringlardin danixmən,
yorutuloɣan mətiwərlərni tallanglar, mən ularni
üstünglərgə yolbaxqi қilimən» — dedim.
14 Silər bolsanglar manga: — «Sening eytқining
yahxi gəp boldi», dedinglar. 15 Xuning
bilən mən қəbililiringlardin munəwwər
adəmlərni, yəni danixmən ḥəm mətiwər
adəmlərni tallap, üstünglərgə yolbaxqi қilip,
mingbexi, yüzbexi, əllikbexi wə onbexi
қilip təyinləp, қəbililiringlar üqün ḥərhil
əməllərni tutuxқa tiklidim. 16 Xu qaoɣda mən

■ **1:8** Yar. 15:18; 17:7, 8 ■ **1:9** Mis. 18:18

aranglardiki soraқqilaroŋa: «Қerindaxliringlar arisidiki ərz-dəwalarni soranglar, қerindax bilən қerindaxning otturisida wə puқraying bilən қoxna olturoŋan yaқa yurtluқlar otturisida adil ḥəküm qiқiringlar; ■ 17 ḥəküm qiқaroŋanda ḥeqқandaқ kixining yüz-hatirisini қilmanglar; məyli kiqik bolsun, qong bolsun silər ḥəmmisiningla ixlirini soranglar. Silər insanlarning səlitidin қorқmasliқinglar kerək, qünki muxu ḥəküm qiқirix ixi Hudaoŋa təwə ixtur. Silərgə təs qüxidioŋan ix bolsa, mening aldimoŋa elip kelinglar, mən uni anglaymən» — dedim. ■ 18 Əyni qaoŋda mən қilixқa kerək boloŋan barliқ ixlar tooŋruluқ tapilioŋanmən.

Қadəx-Barneadiki Hudaoŋa boloŋan ixənqsizlik

19 Biz Pərwərdigar Hudayimiz bizgə buyruoŋandək Ḥorəbtin qiқip, Amoriylarning taoŋliқioŋa barduқ wə silər xu yoldiki bipayan, dəḥxətlik qəlni kərdunglar; biz uning ḥəmmisidin ətüp, Қadəx-Barneaoŋa kəlduқ. 20 Wə mən silərgə: — «Silər Pərwərdigar Hudayimiz bizgə ata қilidioŋan, Amoriylarning teoŋioŋa yetip kəlduқ. 21 Mana, Pərwərdigar Hudayinglar bu zeminni aldinglaroŋa қoydi; ata-bowanglarning Hudasi Pərwərdigar silərgə eytқandək, xu yərgə qiқip uni igiləng lar; қorқmanglar, ḥeq ḥoduқmanglar» — dedim.

■ **1:16** Yḥ. 7:24 ■ **1:17** Law. 19:15; 1Sam. 16:7; Pənd. 24:23; Yaқ. 2:1

22 Xuning bilən silər ḥəmminglar yenimoŋa
kelip manga: — «Biz zeminoŋa kirixtin il-
giri aldin adəmlərni əwətəyli; ular biz üqün
u yərni kəzitip, qiḳiximiz kerək boloŋan yol
wə biz uqraydioŋan xəḥərlər tooŋruluḳ həwər
yətküzsun» — dedinglar.
23 Bu ix nəzirimgə muwapiḳ kərünüp, mən
aranglardin on ikki adəmni, yəni ḥərḳaysi
ḳəbilidin birdin adəmni tallidim. ■ 24 Ular yoloŋa
atlinip taoŋḳa berip, Əxkol jiloŋisioŋa qüxüp u
yərni təkxürüp kərüxti. □ ■ 25 Ular ḳollirioŋa
xu zemindiki mewilərdin elip bizgə kəltürdi wə
məlumat berip: «Pərwərdigar Hudayimiz bizgə
təḳdim ḳiloŋan bu zemin yahxidur» — dedi.
26 Ḫalbuki, silər zeminoŋa qiḳixḳa unimid-
inglar, Pərwərdigar Hudayinglarning əmrigə
ḳarxi qiḳip Uningoŋa asiyliḳ ḳildinglar ■ 27 wə
əz qediringlarda ḳaḳxap: «Pərwərdigar bizgə
əq boloŋanliḳidin bizni Amoriylarning ḳolioŋa
tapxurup ḥalak ḳilix üqün Misir zeminidin
qiḳaroŋan. 28 Əmdi biz nəgə bararmiz? Qünki
ḳerindaxlirimiz: «Xu yərdiki adəmlər bizdin
qong ḥəm egiz bir həlḳ ikən; ularning xəḥərliri
intayin qong, sepilliri asmanoŋa taḳixidikən; un-
ing üstigə biz xu yərdə Anakiylarni bayḳiduḳ»,
dəp kənglimizni parakəndə ḳiliwətti» — ded-
inglar.□ ■

■ **1:23** Qəl. 13:2-38. □ **1:24** **«yoloŋa atlinip»** — ibraniy tilida «yoloŋa burulup» ■ **1:24** Qəl. 13:23 ■ **1:26** Qəl. 14:2 □ **1:28** **«qong ḥəm egiz bir həlḳ»** — yaki «kəp ḥəm egiz bir həlḳ». **«Anakiylar»** — yooŋan boyluḳ gigant adəmlər idi («Qəl.» 13:33, «Qan.» 2:10, 21, 9:2ni kərüng). ■ **1:28** Qəl. 13:28

29 Xunga mən silərgə: «Қorқmanglar, ularning
aldida dəkkə-dükkigə qüxmənglar; 30 silərning
aldinglarda mangidioŋan Pərwərdigar Huday-
inglar Misir zeminida kəz aldinglarda barliқ
қiloŋanliridək silər üqün jəng қilidu; 31 silər
yənə qəl-bayawandimu barliқ mangoŋan yollir-
inglarda muxu yərgə yetip kəlgüqə insan əz
ooŋlini қuqiқida kətürginidək Pərwərdigar Hu-
dayinglarningmu silərni kətürginini kərdunglar.
32-33 Xuningdək gərqə U yənə keqidə otta,
kündüzdə bulut iqidə silərning aldinglarda
mengip, bargaḥ tikküdək yərlərni izdəp tepix
üqün yürgən bolsimu, bu ixta Pərwərdigar Hu-
dayinglaroŋa ixənmidinglar.■

34 Pərwərdigar bu səzlərni қiloŋan awazinglarni
anglap oŋəzəplinip: 35 «Bu rəzil dəwrdikilərdin
ḥeqbir adəm ḥərқandaқ yol bilən Mən ata-
bowiliriоŋa təқdim қilixni қəsəm қiloŋan bu
yahxi zeminni kərgüqi bolmaydu! ■ 36 Pəқət
Yəfunnəḥning ooŋli Kaləb pütün қəlbi bilən
Pərwərdigaroŋa əgəxkəqkə, xula zeminni kəridu
wə u əz puti bilən kezip qiққan barliқ yərni
uningoŋa wə uning balilirioŋa berimən» — dəp
қəsəm қildi.□

37 Xu qaoŋda Pərwərdigar silərning
səwəbinglardin məndinmu aqqiқlandi wə:

■ **1:32-33** Mis. 13:21 ■ **1:35** Qəl. 14:22, 23; Zəb. 95:10-11
□ **1:36** **«Pəқət Yəfunnəḥning ooŋli Kaləb pütün қəlbi bilən Pərwərdigaroŋa əgəxkəqkə,...»** — muxu wəқə «Qəl.» 13-14-babta hatirilinidu.

«Sənmu xu yərgə kirgüqi bolmaysən. □ ■
38 lekin aldingda hizməttə turuwatқan Nunning
oƣli Yəxua kirələydu. Uni küqləndürgin,
qünki u Israillarni uningƣa miras қilduridu.
39 Xuningdək silərning: «Ular *düxmənlərning*
oljisi bolup қalidu» degən kiqik baliliringlar,
yəni bügünki kündə yahxi-yamanni pərқ
etəlməydiƣan baliliringlar bolsa, kiridu; Mən u
yərni ularƣa ata қilimən wə ular uni igiləydu.
40 Lekin silər bolsanglar, burulup Қizil Den-
gizƣa baridiƣan yol bilən qəl-bayawanƣa
қayttinglar» — dedi.□
41 Xu qaƣda silər manga jawab berip: «Biz
dərwəқə Pərwərdigar aldida gunaḥ sadir
қilduқ. Xuning üqün biz ḥazir Pərwərdigar
Hudayimiz bizgə қiloƣan barliқ əmri boyiqə
jəng қiloƣili qiқimiz» — dedinglar. Xuning
bilən silərning ḥərbiringlar əz beximqiliқ қilip
қoral-yaraқliringlarni esip, taƣқa qiқmaқqi
boldunglar. 42 Lekin Pərwərdigar manga:
Ularƣa: — «Qiқmanglar, jəng қilmanglar,
qünki Mən aranglarda əməsmən; silər qoқum
düxmənliringlar aldida məƣlup bolisilər»,
degin, dedi.
43 Mən silərgə səz қildim, lekin silər қulaқ
salmidinglar, bəlki Pərwərdigarning səzigə
қarxi qiқip asiyliқ қilip, əz beximqiliқ
қilip taƣқa qiқtinglar. 44 Lekin taƣda

□ **1:37 «Xu qaƣda Pərwərdigar silərning səwəbinglardin məndinmu aqqiқlandi»** — muxu wəқə «Qəl.» 20:1-13də hatirilinidu. ■ **1:37** Qəl. 20:12; 27:14; Қan. 3:26; 4:21; 34:4
□ **1:40 «Қizil Dengiz»** — yaki «Қomuxluқ dengiz».

turoɣan Amoriylar silərgə qarxi atlinip, bir
top hərilərdək silərni taki Hormahoɣiqə
qooɣlap, Seirda silərni qiliqlap əltürdi.
45 Silər qaytip kelip Pərwərdigar aldida
yioɣa-zar kətürdünglar, əmma Pərwərdigar
pəryadinglarni anglimidi, ya uningoɣa qulaq
salmidi.
46 Xuning bilən silər Qadəxtə nuroɣun künlər
turup qaldinglar — silər qanqə künlər xu yərdə
turdunglar!□

2

Qadəx-barneadin Moabqa boloɣan səpər

1 Andin biz burulup, Pərwərdigar manga
eytqandək Qizil dengizoɣa baridioɣan yol bilən
səpərgə atlanduq; biz nuroɣun künlər Seir teoɣi
ətrapida aylinip yürduq. 2 Pərwərdigar manga
səz qilip: —
3 «Silərning muxu taoɣni aylinip turoɣan
waqtinglar yetərlik boldi; əmdi ximal tərəpkə
burulunglar. 4 Həlqqə: — Silər Seirda
turuwatqan qerindixinglar Əsawlarning
qegrisidin ətidioɣan boldunglar; ular silərdin

□ **1:46 «…silər Qadəxtə nuroɣun künlər turup qaldinglar — silər qanqə künlər xu yərdə turdunglar!»** — bu ayətning ibraniy tilidiki mənisini qüxinix təs. Baxqa ikki hil tərjimisi: «…silər Qadəxtə alliqaqan turoɣan künlərdək (yəni 40 kün) xu yərdə turup qaldinglar» yaki «…silər baxqa yərlərdə qanqilik turoɣan bolsanglar, Qadəxtimu xunqilik turup qaldinglar» (demək, qəl-bayawanda kezip yürgən 38 yilning yerimi, yəni 19 yil Qadəx-Barneada ətkən).

қorқidu, xunga bək eḥtiyat қilip, 5 ularoɣa
jəng қozoɣimanglar; qünki mən silərgə
ularning zeminidin ḥətta tapanqilиқ yərnimu
bərməymən; qünki Seir teoɣini Əsawoɣa
miras қilip bərdim. ■ 6 Silər ularoɣa pul
tələp ozuқ-tülük setiwelinglar, pul tələp
su setiwelinglar. □ 7 Qünki Pərwərdigar
Hudayinglar қolunglardiki barliқ əjirni
bərikətləp kəlgən; U silərning bu bipayan
qəl-bayawandin mengip ətüwatқininglarda
ḥəmmini bildi; Pərwərdigar Hudayinglar bu
қiriқ yil silər bilən billə boldi; ḥeq nərsidin kəm
bolmidinglar» — dedi.□
8 Xuning bilən biz Seirda turuwatқan
қerindaxlirimiz Əsawlarning zeminidin wə
Arabaḥ tüzlənglikidin, xundaқla Elat wə Ezion-
Gəbərdin ətüp, burulup Moabdiki qəl-bayawan
yoli bilən mangduқ. 9 Pərwərdigar manga:
«Moabiylarni awarə қilmanglar yaki ularoɣa
jəng қozoɣimanglar; qünki Mən ularning
zeminini silərgə miras қilip bərməymən; qünki
Mən Ar xəḥər-zeminini Lutning əwladliriɣa
miras қilip bərdim» — dedi □ 10 (Əmiylər
əslidə xu yərdə turatti; ular Anakiylaroɣa ohxax
küqlük, sani kəp, egiz boyluқ bir həlқ idi. 11 Ular
Anakiylardək «gigantlar» dəp ḥesablinidu;

■ **2:5** Yar. 36:8 □ **2:6 «Silər ularoɣa pul tələp…»** —ibraniy tilida «Silər ularoɣa kümüx tələp…». □ **2:7 «…U silərning… ətüwatқininglarda ḥəmmini bildi»…»** — muxu səz bəlkim «U (Huda) silərdin həwər elip kəldi» degən mənini əz iqigə alidu. □ **2:9 «Lutning əwladliri»** — demək, Moabiylar wə Ammoniylar («Yar.» 19:30-38ni kərüng).

lekin Moabiylar ularni «Əmiylər» dəp ataydu. □
12 Seirda əslidə Ḥoriylar turatti; lekin Əsawlar
Ḥoriylarni zeminidin ḥəydiwetip, ularni yoқitip
ornioɣa olturaқlaxti — huddi Israillar Mənki
Pərwərdigar ularoɣa təқdim қiloɣan, ularning
təwəliki boloɣan zeminoɣa қiloɣinioɣa ohxax).
13 *Pərwərdigar:* «Əmdi ḥazir ornunglardin tu-
rup Zərəd eқinidin ətünglar» dedi. Buni anglap
biz Zərəd eқinidin əttuқ.
14 Қadəx-Barneadin ayrilip Zərəd eқinidin
ətküqə boloɣan künlər ottuz səkkiz yil boldi;
bu dəl huddi Pərwərdigar ularoɣa қəsəm
қiloɣinidək, u dəwrdiki jəngqilər bargaḥtin
pütünləy yoқitiloɣuqə boloɣan ariliқtiki waқit
idi. □ 15 Dərwəқə Pərwərdigarning қoli ularni
bargaḥtin yoқitip tügətküqə ularni ḥalak
қilixқa қarxi qiққanidi.
16 Wə xundaқ boldiki, xu jəngqilər ölüp həlқ ari-
sidin pütünləy tügigəndin keyin, 17 Pərwərdigar
manga səz қilip: —
18 «Silər bügün Moabning, yəni Arning qe-
grisidin ətisilər. 19 Xuning bilən silər Am-
moniylaroɣa yeқin kelisilər; əmma ularni awarə
қilmanglar yaki ularoɣa jəng қozoɣimanglar;
qünki Mən Ammoniylarning zeminini silərgə

□ **2:11 «Ular Anakiylardək «gigantlar» dəp ḥesablinidu»** — ibraniy tilida «Rəfayiylar» degən səzlər bilən ipadilinidu.
□ **2:14 «Қadəx-Barneadin ayrilip Zərəd eқinidin ətküqə boloɣan künlər ottuz səkkiz yil boldi...»** — 1:34-39ni wə «Qəl.» 14:26-34ni kərüng. Hudaning səzigə ixənmigən, yigirmə yaxtin axқan barliқ «jəngqilər»ning ḥəmmisi («xu dəwr»də 20 yaxtin 60 yaxқiqə boloɣanlar) Huda wədə қiloɣan zeminni kərməy qəl-bayawanda ölüp tügigənidi.

miras қilip bərməymən; qünki Mən uni Lutning
əwladlirioɣa miras қilip bərdim» — dedi.□
20 (bu zeminmu «gigantlarning zemini»
ḥəsablinidu; qünki ilgiri gigantlar xu yərdə
turoɣanidi; Ammoniylar ularni «Zamzumlar»
dəp ataydu. □ 21 Ular Anakiylaroɣa ohxax
küqlük, sani kəp, egiz boyluқ bir həlқ
idi. Pərwərdigar ularni *Ammoniylarning*
aldida yoқitixi bilən *Ammoniylar* ularni
zeminidin məḥrum қilip, ularning ornioɣa
olturaқlaxқanidi. 22 Pərwərdigar Seirda turoɣan
Əsawlar üqünmu ohxax ix қildi, ularning
aldidin Ḥoriylarni yoқatti; xuning bilən Əsawlar
ularni zeminidin məḥrum қilip, bügüngə қədər
ularning ornioɣa olturaқlaxқanidi. 23 Wə Gaza
xəḥirigiqə kənt-қixlaқlarda olturaқlaxқan
awwiylarni bolsa, Kaftordin qiққan Kaftoriylar
yoқitip, ularning ornioɣa olturaқlaxti).□
24 — «Əmdi ornunglardin қozoɣilinglar,
səpiringlaroɣa qiқinglar; Arnon dəryasidin
ətünglar; mana, Mən Ḥəxbonning padixaḥi

□ **2:19 «Lutning əwladliri»** — demək, Moabiylar wə Ammoniylar («Yar.» 19:30-38ni kərüng). □ **2:20 «gigantlarning zemini»** — yaki «Rəfayiylarning zemini». □ **2:23 «Gaza»** — muxu yərdə Gaza «Azzaḥ» deyilidu. **«....kənt-қixlaқlarda olturaқlaxқan awwiylarni bolsa, Kaftordin qiққan Kaftoriylar yoқitip, ularning ornioɣa olturaқlaxti»** — Musa pəyoɣəmbər nemixқa Israillaroɣa bu tət yərdiki gigantlar (Əmiylar, Anakiylar, Ḥoriylar wə Awwiylar)ni tiloɣa alidu? Xübḥisizki, u Israillaroɣa: «Қaranglar, Huda bu etiқadsiz həlқlər (Ammoniylar, Əsawlar қatarliқ) aldida bu gigantlarni yoқatқan yərdə, silər Қanaanoɣa qiқip xu yərdə turuwatқan gigantlar bilən soқuxuxtin zadi nemixқa қorқisilər?» dəp rioɣbətləndürməkqi bolidu. Kaftor — Kret arali.

Amoriy Siḥonni wə uning zemininimu
ḳolunglaroŋa tapxurdum; ixni baxlanglar,
zeminni igiləxkə, uning bilən jəng ḳilixḳa
qiḳinglar; 25 Mən bügündin baxlap silərning
ḳorḳunqunglar wə wəḥxitinglarni pütkül
asman astidiki həlḳlər üstigə qüxürimən;
ular silərning həwiringlarni anglap silərning
tüpəylinglardin titrəp dəkkə-dükkigə qüxidu».

Ḥəxbonning padixaḫi Siḥon məoŋlup bolidu

26 Xu qaoŋda mən Ḥəxbonning padixaḥi Siḥonoŋa
Kədəmot qəlidin əlqilərni əwətip, tinqliḳ salimi
yollap: — ■
27 «Bizning zeminingdin ötüximizgə yol
ḳoyoŋaysən; ongoŋa, soloŋa burulmay, pəḳətla
yoldin qiḳmay mangimiz. ■ 28 Sən manga ozuḳ-
tülükni puloŋa setip berisən, suni puloŋa setip
berisən; biz pəḳətla piyadə mengip ötimiz, halas.
29 Seirda turuwatḳan Əsawlar, Arda turuwatḳan
Moabiylar bizgə muamilə ḳiloŋandək sənmu
biz Iordan dəryasidin ötüp, Pərwərdigar
Hudayimiz bizgə təḳdim ḳilidioŋan zeminoŋa
kirgüqə xundaḳ muamilə ḳiloŋaysən» — dedim.
30 Lekin Ḥəxbonning padixaḥi Siḥonning bizn-
ing u yərdin ötüximizgə yol ḳoyoŋusi yoḳ idi;
qünki Pərwərdigar Hudayinglar uni silərning
ḳolunglaroŋa tapxurux üqün uning roḥ-ḳəlbini
ḳattiḳ, kənglini jaḥil ḳiliwətkən (bügünki əḥwal
dərwəḳə xundaḳ). 31 Pərwərdigar manga:
«Mana, Mən aldinglarda Siḥonni wə uning
zeminini silərgə tapxuruxḳa baxlidim; ixni

■ **2:26** Qəl. 21:21; Ḥak. 11:19 ■ **2:27** Qəl. 21:21,22

baxlanglar, uning zeminini igiləx üqün uni ixoɣal
қilixқa kirixinglar» — dedi.
32 Siḥon dərwəқə əzi wə barliқ həlқi biz
bilən қarxilixix üqün jəng қilixқa Yaḥazoɣa
qiқti. ■ 33 Lekin Pərwərdigar Hudayimiz
uni bizning aldimizda қolimizoɣa tapxurdi; biz
uning əzini, ooɣullirini wə barliқ həlқini urup
məoɣlup қilduқ. ■ 34 Xu qaoɣda biz uning
barliқ xəḥərlirini ixoɣal қilip ularni pütünləy
ḥalak қilduқ; ulardiki barliқ ərkək, қiz-ayal
wə balilarni birinimu қoymay yoқattuқ; ulardin
ḥeqқaysisini tirik қoymiduқ. □ 35 Biz pəқət
əzlirimiz üqün qarwa mallirini wə ixoɣal қiloɣan
xəḥərlərdin olja oɣəniymət alduқ.
36 Arnon dəryasi boyidiki Aroərdin wə xu
yərdiki jiloɣidiki xəḥərdin tartip Gileadқiqə
ḥeqқandaқ xəḥər bizgə təng keləlmidi;
Pərwərdigar Hudayimiz bizning aldimizda
ḥəmmisini məoɣlubiyətkə uqratti. □ 37 Ḥalbuki,
silər Ammoniylarning zeminioɣa, qegrisi boloɣan
pütkül Yabbok wadisioɣa, taoɣdiki xəḥərlərgə
yaki Pərwərdigar Hudayimiz bizgə mən'i қiloɣan
ḥərқaysi yərgə yeқinlaxmidinglar.

■ **2:32** Qəl. 21:23 ■ **2:33** Қan. 29:6 □ **2:34 «…biz uning barliқ xəḥərlirini ixoɣal қilip ularni pütünləy ḥalak қilduқ»** — «ḥalak қilduқ» degən səzlər Hudaning buyruxi bilən məlum bir əl, xəḥər yaki ḥərtürlük nərsini təltəküs yoқitixni bildüridu. □ **2:36 «Arnon dəryasi boyidiki Aroərdin wə xu yərdiki jiloɣidiki xəḥərdin tartip…»** — baxқa birhil tərjimisi: «Arnon dəryasi boyidiki Aroər, yəni jiloɣidiki xəḥərdin tartip...». **«ḥeqқandaқ xəḥər bizgə təng keləlmidi»** — yaki «bizgə nisbətən ḥeq xəḥər sepili egiz kəlmidi».

3

Baxanning padixaḥi Ogning məoɣlup ḳilinixi

1 Andin biz burulup, Baxanoɣa baridioɣan yol
bilən qiḳip mangduḳ; Baxanning padixaḥi Og
wə barliḳ həlḳi bizgə ḳarxi jəng ḳilixḳa Ədrəygə
qiḳti. ■ 2 Pərwərdigar manga: «Uningdin
ḳorḳmioɣin; qünki Mən uni, uning həlḳi wə zem-
inini ḳolungoɣa tapxurdum; Ḥəxbonda turoɣan
Amoriylarning padixaḥi Siḥonni nemə ḳiloɣan
bolsa, unimu xundaḳ ḳilisən» — dedi.■
3 Pərwərdigar Hudayimiz dərwəḳə Baxanning
padixaḥi Ogni wə barliḳ həlḳini ḳolimizoɣa tapx-
urdi; biz uningoɣa ḥujum ḳilip ulardin ḥeqkimni
ḳaldurmay ḳirduḳ. 4 Xu waḳitta biz uning barliḳ
xəḥərlirini ixoɣal ḳilduḳ; biz uning xəḥərliridin
igilimigən birsimu ḳalmidi. Bular Baxandiki
Ogning padixaḥliḳi, yəni pütkül Argob rayoni
bolup, jəmiy atmix xəḥər idi. 5 Bu xəḥərlərning
ḥəmmisi egiz sepillar wə baldaḳliḳ ḳowuḳliri
bilən mustəḥkəm ḳilinoɣanidi; ularoɣa ḳaraxliḳ
yeza-kəntlər intayin kəp idi. 6 Biz ularni
Ḥəxbonning padixaḥi Siḥonni ḳiloɣinimizdək
təltəküs yoḳattuḳ — Barliḳ xəḥərlər, ərlər, ayal-
balilarni ḳoymay ḥəmmisini təltəküs yoḳattuḳ.
□ 7 Biz pəḳət əzlirimiz üqün barliḳ qarwa-
mallarni wə xəḥərlərdin olja oɣəniymət alduḳ.
8 Xu qaoɣda biz Iordan dəryasining xərḳ təripidə
turuxluḳ Amoriylarning ikki padixaḥining
ḳolidin zeminini, yəni Arnon dəryasidin

■ **3:1** Qəl. 21:33; Qan. 29:6 ■ **3:2** Qəl. 21:34 □ **3:6** **«təltəküs yoḳitix»** — muxu səz Hudaning buyruxi bilən məlum bir əl, xəḥər yaki ḥərtürlük nərsini toluḳ yoḳitixni bildüridu.

Ḥərmon teoɣiɣiqə boloɣan zeminini tartiwalduқ
□ 9 (Ḥərmon teoɣini Zidoniylar «Sirion»,
Amoriylar «Senir» dəp ataydu); 10 Biz yənə
tüzləngliktiki barliқ xəḥərlər, pütkül Gilead
wə Baxan padixaḥi ogning padixaḥliқidiki
Salikaḥ wə Ədrəy xəḥərlirigiqə, Baxanning
barliқ zeminini igiliduқ 11 (xu qaoɣda
gigantlarning қalduқidin pəқət Baxanning
padixaḥi Og қaloɣanidi; uning kariwiti təmürdin
yasaloɣanidi; mana, u Ammoniylarning Rabbaḥ
xəḥiridə saқliniwatmamdu? Uning uzunluқi
toққuz gəz, kəngliki tət gəz. «Gəz» — adəttiki
adəmning jəyniki əlqəm қilinoɣan).□
12 Biz xu qaoɣda igiligən zemin mundaқ: —
Arnon dəryasi yenidiki Aroər xəḥiridin tartip,
Gilead taoɣliқining yerimini wə uningdiki
xəḥərlərni Rubən wə Gad қəbilisidikilərgə
təқdim қildim; ■ 13 Gileadning қaloɣan
zemini wə Og padixaḥning zemini boloɣan
pütkül Baxanni mən Manassəḥning yerim
қəbilisigə təқdim қildim (pütkül Argob rayoni,
yəni pütkül Baxan «gigantlarning zemini»
deyilidu. □ 14 Manassəḥning ooɣli Yair pütkül

□ **3:8 «Iordan dəryasining xərқ təripidə»** — ibraniy tilida «Iordan dəryasining bu təripidə» □ **3:11 «gigantlarning қalduқliridin»** — ibraniy tilida «Rəfayiylarning қalduқliridin». **«uning kariwiti»** — yaki «uning meyit sanduқi». **«gəz»** — Muқəddəs Kitabta ixlitilgən «gəz»ni bəlkim bir «jəynək» deyixkə tooɣra kelidu, yəni adəmning jəynikidin barmaқlirining uqioɣiqə boloɣan arilik (təhminən 45 santimetr) idi. Muxu yərdə «gəz» «gigantlar»ning jəyniki bilən əməs, «adəttiki adəm»ning jəyniki bilən ḥesablinidu. ■ **3:12** Qəl. 32:33 □ **3:13 «gigantlarning zemini»** — yaki «Rəfayiylarning zemini».

Argob rayonini, yəni Baxanni Gəxuriylar wə
Maakatiylarning qegrisioɣiqə igiligən wə uni
əz ismi bilən «Ḥawwot-Yair» dəp atioɣan.
Bügüngə qədər u xundaқ atalmaқta). □
15 Gileadni bolsa mən Makiroɣa təқdim qildim.
16 Rubəndikilər wə Gadtikilərgə mən Gileadtin
Arnon dəryasioɣiqə (wadining otturisi qegra
idi), xundaқla Ammoniylarning qegrasi boloɣan
Yabbok dəryasioɣiqə boloɣan zeminni təқdim
qildim; 17 yənə Pisgaḥ taoɣliқi astida yatқan
Arabaḥ tüzləngliki (taoɣliқ tüzləngliking
xərқiy təripidə) wə Iordan dəryasining Kinnərət
kəlidin tartip Tuz dengizoɣiqə boloɣan qismini
ularoɣa qegra qilip bərdim.□

Iordan dəryasining xərqiy təripidiki ikki yerim qəbiligə boloɣan kərsətmilər

18 Mən xu qaoɣda silərgə: —
Pərwərdigar Hudayinglar əzünglarning
təəlluқatinglar bolsun dəp igilixinglar üqün
bu zeminni silərgə ata qiloɣan; aranglardiki
jəngqilər jənggə təyyarlinip qorallanoɣan
ḥalda qerindaxliringlar boloɣan Israillarning
aldida dəryadin ötünglar; ■ 19 Pəқət bala-
qaqiliringlar wə mal-qarwiliringlar (mal-
qarwiliringlarning kəplikini bilimən) mən
silərgə təqsim qiloɣan xəḥərlərdə qalsun;

□ **3:14 «Ḥawwot-Yair»** — yəni «Yairning yeza-kəntliri». Yair Manassəḥning əwladi. □ **3:17 «Kinnərət kəli»** — «Kinnərət kəli» keyin «Galiliyə dengizi», «Tiberius dengizi» dəpmu ataloɣan. «Kinnərət»ning mənisi «qiltar» — kəlning xəkli qiltarsimandur. **«Tuz dengizi»** — yəni «Ölük Dengiz». ■ **3:18** Qəl. 32:20

20 Pərwərdigar qerindaxliringlaroɣa silərning
aram aloɣininglardək aram bərgüqə, ular
Pərwərdigar Hudayinglar Iordan dəryasining
u təripidə ularoɣa təqdim qiloɣan zeminni
igiligüqə ular bilən birgə *jəng qilinglar*;
andin silər hərbiringlar mən silərgə təqsim
qiloɣan əz təəlluqatinglaroɣa qaytisilər» — dəp
tapiliɣanmən.

21 Xu qaoɣdimu mən Yəxuaoɣa: «Sən
Pərwərdigar Hudayinglarning muxu ikki
padixahqa qiloɣanlirining həmmisini əz kəzüng
bilən kərdüng; Pərwərdigar sən baridiɣan
yərdiki padixahliqlarnimu xuningoɣa ohxax
qilidu. ■ 22 Silər ulardin qorqmanglar; qünki
Pərwərdigar Hudayinglar əzi silər üqün jəng
qilidu» — dəp tapiliɣanmən.

23 Xu qaoɣda mən Pərwərdigardin ətünüp: —

24 «I Rəb Pərwərdigar, Sən Əz qulungoɣa
Əz uluoɣluqung wə küqlük qolungni ayan
qilixqa kirixting; qünki məyli asmanlarda yaki
zeminda bolsun Sening qiloɣanliringoɣa wə
küq-qudritinggə təng kəlgüdək xundaq ilah
barmu? ■ 25 Səndin ətünümənki, meni Iordan
dəryasidin ətüp, xu yərdiki yahxi zeminni —
Xu yahxi taoɣliqni wə Liwanni kərüxkə nesip
qiloɣaysən», — dedim.

26 Lekin Pərwərdigar silərning səwəbinglar
tüpəylidin manga oɣəzəplinip iltijayimoɣa qulaq
salmidi, bəlki manga: «Boldi, bəs! Bu ixni

■ **3:21** Qəl. 27:18 ■ **3:24** 1Sam. 2:2; Zəb. 89:7, 8, 9

aldimda ikkinqi tiloɣa aloɣuqi bolma. □ ■
27 Sən Pisgaḥning qoḳḳisioɣa qiḳip bexingni
kətürüp, əz kəzüng bilən məoɣribkə, ximaloɣa,
jənubḳa wə məxriḳḳə tikilip ḳara; qünki sən
muxu Iordan dəryasidin ətməysən. 28 Yəxuaoɣa
wəzipini tapilioɣin, uni rioɣbətləndürüp yürəklik
ḳil; qünki u bu həlḳning aldidin ətüp sən
kəridioɣan xu zeminoɣa ularni igə ḳiloɣuzidu» —
dedi.
29 Xuning bilən biz Bəyt-Peorning udulidiki wa-
dida turup ḳalduḳ.

4

Əḫdidə kərsitilgən imtiyazlar — Musa səzini dawam ḳilidu

1 — Əmdi, i Israil, mən silərgə əgitidioɣan
muxu bəlgilimilərgə ḥəm ḥəkümlərgə ḳulaḳ
selinglar; ularoɣa əməl ḳilsanglar ḥayatliḳ
tapisilər wə xundaḳla ata-bowiliringlarning Hu-
dasi Pərwərdigar silərgə təḳsim ḳilidioɣan zem-
inoɣa kirip uni igiləysilər. ■ 2 Mən silərgə tapx-
uridioɣan Pərwərdigar Hudayinglarning muxu
əmrlirigə əməl ḳilixinglar üqün, mən silərgə
əmr ḳiloɣan səzgə ḥeqnemini ḳoxmanglar
ḥəmdə uningdin ḥeqnemini qiḳiriwətmənglar.
■

□ **3:26 «…Pərwərdigar … səwəbinglar … manga oɣəzəplinip iltijayimoɣa ḳulaḳ salmidi»** — «Qəl.» 20:1-13ni kərüng. ■ **3:26** Qan. 1:37; 31:2; 34:4 ■ **4:1** Law. 19:37; 20:8; 22:31 ■ **4:2** Qan. 13:1; Pənd. 30:6; Wəḥ. 22:18

3 Silər əz kəzlirnglar bilən Pərwərdigarning
Baal-Peorning tüpəylidin qiloɣan ixlirini
kərgənsilər; qünki Baal-Peoroɣa əgəxkənlərning
ḥəmmisini Pərwərdigar Hudayinglar
aranglardin yoqatti; □ ■ 4 Lekin Pərwərdigar
Hudayinglaroɣa qing baoɣlanoɣanlardin
ḥərbiringlar bügüngə qədər ḥayat
turuwatisilər.
5 Mana, mən Pərwərdigar Hudayim manga əmr
qiloɣandək, kirip igiləydioɣan zeminda turoɣanda
ularoɣa əməl qilsun dəp silərgə bəlgilimə ḥəm
ḥəkümlərni əgəttim. 6 Silər ularni qing tutup
əməl qilinglar; qünki xundaq qilsanglar bu
ḥəkümlərning ḥəmmisini angliɣan həlqlərning
kəz aldida silərning dana wə yorutuloɣan bir
həlq ikənlikinglar ispatlinidu; ular dərwəqə:
«Bu uluoɣ əl dərḥəqiqət dana ḥəm yorutuloɣan
bir həlq ikən» — dəydu. 7 Qünki Pərwərdigar
Hudayimizning bizning Uningoɣa nida qiloɣan
ḥərbir tiləklirimizdə bizgə yeqin turoɣinidək,
əzigə yeqin turoɣan bir Hudasi boloɣan bizgə
ohxax baxqa bir uluoɣ əl barmu? ■ 8 Mən ald-
inglaroɣa qoyoɣan muxu pütkül qanundikidək
adil bəlgilimilər ḥəm ḥəkümlərgə igə boloɣan
silərdək baxqa bir uluoɣ əl barmu?

Ḥorəbtiki əḥdə tooɣruluq əslitip-agaḥlandurux

□ **4:3** **«Baal-Peor»** — bir hil but. «Qəl.» 25-babni kərüng. **«Pərwərdigarning Baal-Peorning tüpəylidin qiloɣan ixlirini kərgənsilər»** — «Qəl.» 25-babni kərüng.
■ **4:3** Qəl. 25:4; Yə. 22:17 ■ **4:7** Qan. 26:19

9 Өz kəzünglar bilən kərgən ixlarni
untumasliқinglar, ḥətta əmrünglarning barliқ
künliridə қəlbinglardin qiқarmasliқinglar
üqün əzünglaroɣa eḥtiyat қilinglar wə
ihlasliқ bilən қəlbinglarni *ezixtin* saқlanglar;
xuningdək silər kərgininglarni baliliringlaroɣa
wə baliliringlarning balilirioɣa yətküzünglar;
■ 10 Silər Ḥorəb teoɣida Pərwərdigar
Hudayinglarning aldida turoɣan küni
Pərwərdigar manga: «Həlқni Mening səzlirimni
anglixi üqün yenimoɣa yioɣқin; xuning bilən
ular səzlirimni əginip, yər yüzidiki barliқ
künliridə Məndin əyminidu wə balilirioɣa
əgitidu» — degənidi. 11 Silər yeқin kelip
taoɣning tüwidə turdunglar; bu taoɣning oti
asmanlarning baoɣrioɣiqə kəyüp yətti, ḥəmdə
қarangoɣuluқ, bulutlar wə sür taoɣni қaplidi;
■ 12 Pərwərdigar otning otturisidin silərgə səz
қildi; silər səzlərning sadasini anglidinglar,
lekin ḥeq xəkilni kərmidinglar; silər pəқət bir
awazni anglidinglar. 13 Wə U xu qaoɣda silərgə
əmr қiloɣan əḥdisini, yəni «on əmr»ni ayan
қildi wə ularni ikki tax tahtay üstigə pütti.
□ 14 Wə xu qaoɣda Pərwərdigar manga əmr
қilip, silər dəryadin ətüp igiləydioɣan zeminda
ularni ularoɣa əməl қilixinglar üqün silərgə
bəlgilimilər ḥəm ḥəkümlərni əgitixni tapilidi.
15 Өzünglaroɣa naḥayiti eḥtiyat қilinglarki
(qünki Pərwərdigar Ḥorəb teoɣida ot otturi-
sidin silərgə səz қiloɣanda ḥeqқandaқ xəkilni
kərmigənsilər), 16-18 əzünglarni buloɣap, məyli

■ **4:9** Қan. 6:7; 11:19 ■ **4:11** Mis. 19:18 □ **4:13** **«on əmr»** — ibraniy tilida «on səz».

ərkək yaki ayal süritidə, məyli yər yüzidiki
ḥərқandaқ ḥaywan yaki asmanda uqidiоɣan
ḥərқandaқ қux bolsun, məyli yər yüzidə
ḥərқandaқ əmiligüqi ḥaywan yaki yər as-
tidiki sulardiki ḥərқandaқ beliқ bolsun, ularn-
ing süritidə ḥeqқandaқ xəkil-қiyapəttiki oyma
butni əzünglar üqün yasimanglar, 19 yaki
xuningdək, bexinglarni kətürüp asmanlaroɣa
қarap, қuyax, ay, yultuzlar, yəni pütkül
samawi қoxunni kərüp, kənglünglar mayil
bolup ularoɣa bax egip қulluқioɣa kirmənglar;
qünki Pərwərdigar Hudayinglar bularni pütkül
asman astidiki barliқ həlқlər üqün orunlax-
turoɣan. □ 20 Lekin silərni bolsa Pərwərdigar
Əz mirasi boloɣan bir həlқ boluxunglar üqün
«təmür tawlax humdani»din, yəni Misirdin elip
qiқti. ■ 21 Lekin Pərwərdigar silərning
wəjənglardin manga oɣəzəplinip, Pərwərdigar

□ **4:19 «Pərwərdigar Hudayinglar bularni pütkül asman astidiki barliқ həlқlər üqün orunlaxturoɣan»** — «samawi қoxun» degən səz (1) kün, ay wə nuroɣunlioɣan yultuzlarni; (2) bular bilən munasiwətlik pərixtilər yaki asmandiki roḥiy küqlərni kərsitidu. Təwrattin bilimizki, asmandiki yultuzlarning pərixtilər wə bəlkim asmandiki yaman küqlər bilənmu munasiwiti bar («Zəb.» 147:4, «Ayup» 38:4-7, «Wəḥ.» 12:4ni kərüng). Bu ayəttiki uquroɣa қarioɣanda Huda (1) kün, ay wə yultuzlarni pütkül insaniyətning mənpəəti (yər yüzidikilərgə nur wə təpt berix, yoluqilar üqün yənilixni kərsitip berix қatarliқ)ni kəzləp yaratti; (2) ular bilən munasiwətlik boloɣan samawi küqlər Hudaoɣa has bəndilərning hizmitidə boluxқa təyyar turidu («Ibr.» 1:14ni kərüng); (3) Huda **Əzigə has bəndiliri**din (muxu yərdə Israildin) həwər aloɣanda pəқət pərixtilər arқiliқ yardəmlixipla қalmay, bəlki əzi xəhsən ḥalini soraydu. ■ **4:20** Mis. 19:5

Hudayinglar silərgə miras bolux üqün ata
қilidiоɣan yahxi zemin toоɣrisida: — «Sən xu
yərgə kirixkə Iordan dəryasidin ətməysən» dəp
қəsəm қildi. ■ 22 Xunga mən muxu ze-
minda əlüxüm muқərrər; Iordan dəryasidin
ətməymən; biraқ silər bolsanglar uningdin ətüp
xu yahxi zeminni igiləysilər.
23 Pərwərdigar Hudayinglarning silər bilən
tüzgən əḥdisini untumasliқinglar, xundaқla
əzünglar üqün Pərwərdigar Hudayinglar
silərgə mən'i қiloɣan oyma butni yaki ḥərқandaқ
nərsining xəkil-қiyapitini yasimasliқinglar
üqün əzünglaroɣa ḥezi bolunglar. 24 Qünki
Pərwərdigar Hudayinglar ḥəmmini yutқuqi bir
ot, wapasizliққa ḥəsət қiloɣuqi bir Hudadur.□ ■

Əḥdidin yenixning aқiwiti wə uningoɣa itaət қilixning bərikiti

25 Silər pərzəntlər, pərzəntinglarning
pərzəntlirini kərüp, zeminda uzaқ waқit
turoɣandin keyin, birhil xəkil-қiyapəttə
boloɣan oyma butni yasioɣan, xuningdək
Pərwərdigar Hudayinglarni rənjitip uning
nəziridə rəzil boloɣanni қilip əzünglarni

■ **4:21** Qan. 1:37; 3:26; 31:2; 34:4 □ **4:24 «Pərwərdigar Hudayinglar ... wapasizliққa ḥəsət қiloɣuqi bir Hudadur»** — muxu «ḥəsət» Israilning Hudasioɣa əməs, bəlki türlük yirginqlik butlaroɣa ibadət қiloɣanliқioɣa қarap Muқəddəs Roḥning «ibadət pəқət Hudaoɣila mənsup bolux kerək» dəp butlaroɣa yaki butlarning kəynidə turuwatқan jin-xəytanlaroɣa wə ularning wəkili boloɣan sahta pəyoɣəmbərlərgə boloɣan ḥəsitini kərsitidu. Bu tema tooɣruluқ «kirix səz»imiznimu kərüng. ■ **4:24** Mis. 20:5; 34:14; Qan. 5:9; 6:15; 9:3; Ibr.12:29

buloɣioɣan bolsanglar, 26 mən asman-zeminni
üstünglaroɣa guwaḥqi boluxқa qaқirimən,
silər Iordan dəryasidin ətüp, igiləydioɣan
xu zemindin tezla pütünləy yoқ қilinisilər;
silərning uningda yaxioɣan künliringlar uzun
bolmaydu, silər bəlki uningdin pütünləy yoқ
қilinisilər. 27 Pərwərdigar silərni barliқ
həlқlər arisioɣa tarқitidu, Pərwərdigarning
silərni ḥəydixi bilən silər xu əllər arisida
kiqik bir қalduқ bolisilər. ■ 28 Silər xu
yərlərdə turup yaoɣaqtin yaki taxtin yasaloɣan,
nə kərəlməydioɣan, nə angliyalmaydioɣan,
nə yeməydioɣan, nə puralmaydioɣan, pəқət
insanning қolining yasioɣini boloɣan ilaḥlarning
қulluқida bolisilər. ■ 29 Silər xu yərlərdə
Pərwərdigar Hudayinglarni izdəysilər; pütün
қəlbinglar wə pütün jeninglar bilən uni
izdisənglar, uni tapisilər. 30 Silər eoɣir azab-
oқubət tartқininglarda, bu ixlarning ḥəmmisi
bexinglaroɣa qüxkəndə, silər Pərwərdigar
Hudayinglaroɣa yenip kelisilər wə uning
awazioɣa қulaқ salisilər. 31 Qünki Pərwərdigar
Hudayinglar rəḥimdil bir Hudadur; U silərni
taxliwətməydu, nə ḥalak қilmaydu, nə ata-
bowiliringlar bilən қəsəm iqip tüzgən əḥdisini
ḥeq untumaydu.
32 Əmdi, silərdin ilgiri, Huda insanni yər
yüzidə yaratқan künidin tartip ətkən künlər
tooɣruluқ sürüxtə қilinglar, xundaқla asman-
larning bir qetidin yənə bir qetigiqə sürüxtə
қilinglarki, muxuningoɣa ohxax uluoɣ bir ix

■ **4:27** Қan. 28:62,64 ■ **4:28** Zəb. 115:4-7; 135:15-17

bolup baққanmu? Uningoŋa ohxax bir ixni
anglap baққanmu? 33 Silərgə ohxax, Hudaning
ot iqidin qiққan awazini anglap tirik қaloŋan
baxқa bir həlқ barmu?
34 Pərwərdigar Hudayinglar kəz aldinglarda
silər üqün Misir zeminida қiloŋanliridək,
қiyin sinaқlar bilən, məjizilik alamətlər bilən,
karamətlər bilən, urux bilən, küqlük қol ḥəm
uzitiloŋan bilək bilən wə dəḥxətlik wəḥimilər
bilən silərdin baxқa bir həlқni yat bir əlning
arisidin qiқirip Өzigə has қilix üqün kelip
urunup baққanmu? □ 35 Pərwərdigarla
Hudadur, uningdin baxқa birsi yoқtur, dəp
bilixinglar üqün silər bu *uluoŋ* ixlarni kərüxkə
muyəssər қilinoŋansilər. ■ 36 Silərgə təlim berix
üqün U asmanlardin silərgə Өz awazini anglatti;
U yər yüzidə Өzining uluoŋ otini kərsətti; silər xu
otning otturisidinmu uning awazini anglidinglar.
37 Uning üstigə, ata-bowiliringlaroŋa baoŋlioŋan
muḥəbbiti tüpəylidin ḥəmdə ularning keyinki
əwladlirini tallioŋanliқi üqün, U silərni Misirdin
xəhsən Өzi zor қudriti bilən қutқuzup qiқardi;
□ ■ 38 U xuningdək silərning aldinglardin

□ **4:34 «…kelip urunup baққanmu?»** — «kelip» degən səz Hudaning həlқini қutқuzux üqün Өzi xəhsən kəlgənlikini kərsitidu. **«…dəḥxətlik wəḥimilər bilən silərdin baxқa bir həlқni … Өzigə has қilix üqün kelip urunup baққanmu?»** — baxқa birhil tərjimisi: «….dəḥxətlik wəḥimilər bilən baxқa bir həlқni… өzigə has қilixi üqün kelip urunup baққan bir ilaḥ barmu?». ■ **4:35** Қan. 32:39; Yəx. 45:5,18,22; Mar.12:29,32 □ **4:37 «ularning keyinki əwladlirini»** — ibraniy tilida «uning keyinki nəslini». **«xəhsən Өzi»** — ibraniy tilida «Өzining yüzi bilən». ■ **4:37** Mis. 13:3,9,14

өzünglardin kəp wə küqlük bolоɣan əllərni
zeminidin ḥəydəp, silərni uningоɣa kirgüzüp,
uni bügünki kündikidək silərgə miras қilix
üqünmu xundaқ қilоɣandur. 39 Xunga bügün
xuni bilip қoyunglarki wə kənglünglarni xun-
ingоɣa bəlünglarki, Pərwərdigar yuқiridiki as-
manlarda bolsun, astidiki yər-zeminda bol-
sun Hudadur; Uningdin baxқa ḥeqbiri yoқtur.
40 Xuningdək silərning wə keyinki balilar-
əwladliringlarning əḥwali yahxi bolux üqün,
Pərwərdigar Hudayinglar silərgə ata қilidiоɣan
zeminda künliringlarni uzun, ḥətta mənggülük
қilix üqün mən bügünki kündə silərgə tapi-
lawatқan Uning bəlgilimiliri wə əmrlirini tu-
tunglar».

Musa pəyоɣəmbər «panaḥliқ xəḥər»lərni ayrip bekitidu •••• Təpsilatliri «Qəl.» 35:6-34də kərsitilidu

41 Andin Musa Iordan dəryasining xərқiy
təripidə üq xəḥərni ayrip bekitti; ■ 42 məқsiti,
ḥeqқandaқ өq-adawiti bolmay, tasadipiy
қoxnisini өltürüp қoysa, өltürgən kixi xu
yərlərgə, yəni xu xəḥərlərdin birigə қeqip
berip aman-esən қelixtin ibarət idi. 43 Bu
xəḥərlər bolsa: — Rubənlərning zeminidin
qəl-bayawandiki Bəzər, Gadlarning zeminidin
Gileadtiki Ramot, Manassəḥlərning zeminidin
Baxandiki Golandin ibarət idi.■

Əḥdining қayta jakarlinixi

■ **4:41** Qəl. 35:6,14 ■ **4:43** Yə. 20:8

44 Musa Israillarning aldioɣa қoyoɣan қanun
mana təwəndikidək: —
45 (bular bolsa Israillar Misirdin qiққanda Musa
pəyoɣəmbər ularoɣa jakarlioɣan agaḥ-guwaḥlar,
bəlgilimilər ḥəm ḥəkümlərdur; 46 Musa wə
Israillar Misirdin qiққanda Amoriylarning
Ḥəxbon xəḥiridə turuxluқ padixaḥi Siḥonni
əltürgənidi; Musa bu əmrlərni Siḥonning
zeminida, Iordan dəryasining xərқ təripidə,
Bəyt-Peorning udulidiki wadida Israillaroɣa
jakarlioɣan. □ ■ 47 Xu qaoɣda Israillar
Siḥonning wə Baxanning padixaḥi Ogning
zeminini, yəni Iordan dəryasining kün petix
təripidiki Amoriylarning ikki padixaḥining
zemininimu igiligənidi; ■ 48 ularning zemini
Arnon dəryasining қiroɣiқidiki Aroərdin tartip
Sion (yəni Ḥərmon) teoɣioɣiqə, 49 xundaқla
Iordan dəryasining xərқ təripidiki pütkül
Arabaḥ tüzləngliki wə Pisgaḥ teoɣining baoɣrioɣa
jaylaxқan «Tüzləngliktiki dengiz»oɣiqə idi).□

5

Əḥdigə xərḥ berix — kirix səz

1 Xuning bilən Musa pütkül Israilni qaқirip
ularoɣa mundaқ dedi: — «I Israil, mən
bügün қulaқliringlaroɣa anglitiwatқan bu
bəlgilimilərgə ḥəm ḥəkümlərgə қulaқ selinglar,

□ **4:46 «xərқ təripidə»** — ibraniy tilida «bu təripidə». ■ **4:46** Qəl. 21:24; Қan. 1:4 ■ **4:47** Qəl. 21:33; Қan. 3:3 □ **4:49 «Tüzləngliktiki dengiz»** — muxu yərdə «Өlük Dengiz»ni kərsitidu.

ularni əgininglar, ularoŋa əməl qilixqa kəngül bəlünglar!
2 Pərwərdigar Hudayimiz biz bilən Ḥorəb teoŋida əḥdə tüzdi. ■ 3 Bu əḥdini Pərwərdigar ata-bowilirimiz bilən tüzgən əməs, bəlki biz bilən, yəni bügünki kündə tirik qaloŋan bizlər bilən tüzdi. 4 Taoŋda ot iqidə turup Pərwərdigar silər bilən yüz turanə səzləxkənidi 5 (xu qaoŋda silərgə Pərwərdigarning səz-kalamini jakarlax üqün mən silər wə Pərwərdigarning otturisida turoŋanidim; silər otning aldida qorqup, taoŋqa qiqixni halimidinglar).■

On əmr

6 U mundaq dedi: — «Mən seni Misir zeminidin, yəni «qulluq makani»din qiqaroŋan Pərwərdigaring Hudadurmən.■
7 Sening Məndin baxqa ḥeqqandaq ilaḥing bolmaydu.
8 Sən əzüng üqün məyli yuqiridiki asmanda bolsun, məyli təwəndiki zeminda bolsun, yaki yər astidiki sularda bolsun, ḥərqandaq nərsining qiyapitidiki ḥeqqandaq oyma xəkilni yasima; □ 9 Sən bundaq nərsilərgə bax urma yaki ularning qulluqioŋa kirmə. Qünki Mənki Pərwərdigar Hudaying wapasizliqqa ḥəsət qiloŋuqi Hudadurmən. Məndin nəprətləngənlərning qəbiḥliklirini əzlirigə,

---

■ **5:2** Mis. 19:5 ■ **5:5** Mis. 19:16; 20:18 ■ **5:6** Mis. 20:2-21; Zəb. 81:10 □ **5:8** **«əzüng üqün ... xəklidə... yasima»** — bu əmrning kəzdə tutqini adəmlər qoqunux məqsitidə yasioŋan ḥərqandaq xəkillərdur. Baxqa məqsətlər bilən yasioŋan xəkillər tooŋruluk səz yoq.

oоɣulliriоɣa, ḥətta nəwrə-qəwrilirigiqə qüxürimən. □ ■ 10 Əmma Meni səyidiоɣan wə əmrlirimni tutidiоɣanlaroɣa ming əwladiоɣiqə əzgərməs meḥribanliқ kərsitimən.□

11 Pərwərdigar Hudayingning namini қalaymiқan tiloɣa alma; qünki kimdəkim namini қalaymiқan tiloɣa alsa, Pərwərdigar uni gunaḥkar ḥesablimay қalmaydu.■

12 Pərwərdigar Hudaying sanga əmr қiloɣandək xabat künini muқəddəs dəp bilip tut, uningoɣa əməl қil. ■ 13 Altə kün ixləp barliқ ixliringni tügətkin; 14 lekin yəttinqi küni Pərwərdigar Hudayingoɣa ataloɣan xabat künidur. Sən xu küni ḥeqқandaқ ix қilmaysən; məyli sən yaki oоɣlung bolsun, məyli қizing, məyli қulung, məyli dediking, məyli buқang, məyli exiking, məyli ḥərқandaқ baxқa ulioɣing, yaki sən bilən bir yərdə turuwatқan musapir bolsun, ḥeqқandaқ ix қilmisun; xuning bilən қulung wə dediking səndək aram alalaydu.

□ **5:9 «Məndin nəprətləngənlərning қəbiḥliklirini əzlirigə, oоɣulliriоɣa, ḥətta nəwrə-qəwrilirigiqə qüxürimən»** — bu muḥim səz toоɣruluқ «Misirdin qiқix»tiki «қoxumqə səz»imizni (20:5, 34:7 toоɣruluқ), xundaқla «Əzakiyal»diki «қoxumqə səz»imizni (18-, 33-bablar toоɣruluқ) kərüng. ■ **5:9** Mis. 20:5; 34:7,14; Yər. 32:18 □ **5:10 «ming əwladiоɣiqə...»** — əslidə «mingliоɣan əwladiоɣiqə...». Ayətning baxқa birhil tərjimisi: — «Əmma Meni səyidiоɣan wə əmrlirimni tutidiоɣan mingliоɣanliriоɣa əzgərməs meḥribanliқ kərsitimən». Biraқ 7:9ni kərüng. ■ **5:11** Law. 19:12; Mat. 5:33 ■ **5:12** Yar. 2:2; Mis. 23:12; 35:2; Law. 23:3; Əz. 20:12; Ibr. 4:4

□ 15 Sən өzüngning əslidə Misir zeminida қul bolоɣanliқingni, Pərwərdigar Hudaying küqlük қoli wə uzatқan biliki bilən seni xu yərdin qiқarоɣanliқini esingdə tut; xu səwəbtin Pərwərdigar Hudaying sanga xabat künini tutuxni əmr қilоɣan.
16 Pərwərdigar Hudaying sanga əmr қilоɣandək ata-anangni ḥərmət қil. Xundaқ қilsang Pərwərdigar Hudaying sanga ata қilmaқqi bolоɣan zeminda uzun өmür kərisən, ḥaling yahxi bolidu.■
17 Қatillиқ қilma.■
18 Ḥəm zina қilma.■
19 Ḥəm oоɣriliқ қilma.
20 Ḥəm қoxnang tooɣruluқ yalоɣan guwaḥliқ bərmə.□
21 Ḥəm қoxnangning ayalini təmə қilma wə nə uning өyi, uning etizi, uning қuli, nə uning dediki, nə uning kalisi, nə uning exikigə yaki қoxnangning ḥərқandaқ baxқa nərsisigə kəz қiringni salma».■
22 — bu səzlərni Pərwərdigar taоɣda, ot, bulut wə sürlük қarangоɣuluқ iqidin küqlük awazi bilən silərning pütkül jamaitinglarоɣa eytқan wə ularоɣa ḥeq baxқa *səzlərni* қoxmiоɣan; u ularni

---

□ **5:14** **«xabat küni»** — ibraniy tilida «xabat» wə «yəttinqi» degənlər aḥangdax səz. **«sən bilən bir yərdə turuwatқan»** — ibraniy tilida «dərwaziliring iqidə turuwatқan» degən səz bilən ipadilinidu. ■ **5:16** Law. 19:3; Mat. 15:4; Luқa 18:20; Əf. 6:2, 3 ■ **5:17** Mat. 5:21; Luқa 18:20; Rim. 13:9 ■ **5:18** Luқa 18:20 □ **5:20** **«Қoxnang tooɣruluқ yalоɣan guwaḥliқ bərmə»** — Təwrat-Injil boyiqə «қoxnang» Huda bizning yenimizоɣa yeқin қilоɣan ḥərbir adəmni kərsitidu. ■ **5:21** Rim. 7:7

ikki tax tahtayoŋa pütüp manga tapxurdi. ■
23 Wə xundaқ boldiki, қarangoŋuluқtin
qiққan awazni angliоŋininglarda wə otluқ taoŋ
köyginidə silər, yəni қəbilə baxliқliringlar wə
aқsaқalliringlar yenimoŋa kelip: —
24 «Mana, Pərwərdigar Hudayimiz өz xan-xəripi
wə uluoŋluқini ayan қildi wə biz uning awazini
ot otturisidin angliduқ, xuning bilən biz bügünki
kündə Huda insanlar bilən səzləxkən bolsimu,
ularning tirik қaloŋanliқini kərduқ. 25 Əmdi biz
jenimizoŋa təwəkkül қiliximizning nemə ḥajiti?
Qünki muxu dəḥxətlik ot bizni yutuwetidu.
Əgər biz Pərwərdigar Hudayimizning awazini
anglawərsək əlüp ketimiz. 26 Qünki ət igiliridin
ḥayat igisi Hudaning otning otturisidin səzligən
awazini anglap, bizdək tirik turuwatқanlardin
kim bar? ■ 27 Sən өzüng Pərwərdigar
Hudayimizoŋa yeқinlixip, uning səzligənlirining
ḥəmmisini angliоŋin; andin Pərwərdigar Hu-
dayimiz sanga səzligənlirining ḥəmmisini bizgə
eytip berisən; xuning bilən biz uni anglap əməl
қilimiz» — dedinglar.■
28 Pərwərdigar silərning bu manga eytқan
səzliringlarni anglap manga: «Bu həlқning
sanga eytқan səzlirini anglidim; ularning bar-
liқ eytқan səzliri durustur. 29 Kaxki ularda
Məndin қorқup, əmrlirimni izqil tutidiоŋan bir
қəlb bolsidi, ularning ḥali wə baliliringning
ḥali mənggügə yahxi bolatti! 30 Sən berip
ularoŋa: «Qediringlaroŋa қaytinglar» — de-
gin. 31 Sən bolsang yenimda turoŋin; Mən

■ **5:22** Қan. 9:10, 11 ■ **5:26** Қan. 4:33; Ḥak. 13:22 ■ **5:27** Mis. 20:19; Ibr. 12:19

sening ularoɣa өgitixing kerək boloɣan əmrlər,
bəlgilimilər wə ḥөkümlərning ḥəmmisini sanga
eytip berimən; xuning bilən ular Mən ularoɣa
təwəlik қilip beridioɣan zeminda turup ularoɣa
əməl қilidioɣan bolidu.
32 Əmdi Pərwərdigar Hudayinglar silərgə əmr
қiloɣandək қilixқa kөngül bөlünglar; uningdin
ong wə soloɣa taymanglar! 33 Pərwərdigar
Hudayinglar silərgə əmr қiloɣan barliқ yol-
lirida menginglar; xundaқ қilsanglar ḥayatliқ
tepip, ḥalinglar yahxi bolidu wə silər igidar-
qiliқ қilidioɣan zeminda turup künliringlar uzun
bolidu».□

6

Hudaning əḥdisining jəwḫiri — Uning əmrlirigə əməl қilixning bəht-bərikiti

1 «Mana, bular Pərwərdigar manga
silər *dəryadin* өtüp igiləydioɣan zeminda
turoɣininglarda ularoɣa əməl қilixinglar üqün
silərgə өgitixni tapilioɣan əmrlər, bəlgilimilər
ḥəm ḥөkümlərdur: —
2 (xuning bilən silər, yəni sən өzüng, ooɣlung
wə nəwrəng barliқ tirik künliringlarda
Pərwərdigar Hudayinglardin қorқup, mən
silərgə tapilawatқan uning barliқ bəlgilimə
wə əmrlirini tutisilər, xundaқla uzun künlərni

□ **5:33 «…ḥayatliқ tepip, ḥalinglar yahxi bolidu»** — Hudaning barliқ əmrliri bu məқsəttidur. Bu tema «Қanun Xərḥi»diki köp yərlərdə kөrülidioɣan bir temidur.

kərisilər. 3 Sən, i Israil, ularni anglap əməl
qilixqa kəngül qoyunglar; xuning bilən ata-
bowiliringlarning Hudasi Pərwərdigar silərgə
deginidək, süt bilən ḥəsəl eqip turidioɣan
munbət zeminda turup, ḥalinglar yahxi bolidu
wə saninglar intayin kəpiyidu): —
4 — Anglanglar, əy Israil: — Pərwərdigar Hu-
dayimiz, Pərwərdigar bir birliktur; □ ■ 5 sən
Pərwərdigar Hudayingni pütün qəlbing bilən,
pütün jening bilən wə pütün küqüng bilən
səygin.■
6 Mən sanga bügün tapilioɣan bu səzlər
qəlbingdə bolsun; 7 Sən ularni baliliringoɣa
singdürüp əgət, məyli əydə olturoɣanda, yolda
mangoɣanda, ornungda yatqanda wə ornungdin
turuwatqanda ḥər waqit ular tooɣruluq səzligin;
■ 8 ularni qolungoɣa *əslətmə*-bəlgə qilip
tengiwal, pexanənggə qaxqidək simwol qilip
ornitiwal; 9 Sən ularni əyüngdiki kexəkliringgə
wə dərwaziliringoɣa pütküzgin.
10 Wə Pərwərdigar Hudaying seni qəsəm
qilip ata-bowiliringoɣa, yəni Ibraḥim, Isḥaq
wə Yaqupqa wədə qiloɣan zeminni sanga ata
qilix üqün seni uningoɣa baxlioɣanda, — əzüng
qurmioɣan uluoɣ wə esil xəḥərlərgə, 11 əzüng
bisatliq qilmioɣan alliqaqan esil bisatliq qilinoɣan

□ **6:4 «Pərwərdigar Hudayimiz, Pərwərdigar bir birliktur»** — «**birlik**» degən səz ibraniy tilida «əqad» deyilidu. Bu səz adəttə ikki yaki birnəqqə nərsining bir gəwdilikini bildüridu («Yar.» 2:24, «Mis.» 24:3 qatarliqlar). Baxqa bir hil tərjimisi: «Pərwərdigar Hudayimizdur, Pərwərdigar birdur». ■ **6:4** Qan. 4:35; Mar. 12:29; Yḥ. 17:3; 1Kor. 8:4, 6 ■ **6:5** Qan. 10:12; Mat. 22:37; Luqa 10:27 ■ **6:7** Qan. 4:9; 11:19

өylərgə, өzüng kolimiоlan, allikaqan kolanоlan
quduklarola, өzüng tikmigən üzümzarlar wə
zəytunzarlarola muyəssər kilinixing bilən sən
yəp toyunоlandin keyin, ■ 12 — əyni qaоlda
seni Misir zeminidin, yəni «kulluk makani»din
qikaroлan Pərwərdigarni untuxtin hezi bol.
13 Sən Pərwərdigar Hudayingdin korkkin,
ibaditidə boloлin wə kəsəm kilsang uning nami
bilənla kəsəm iqkin. ■ 14 Silər baxka ilahlar,
yəni ətrapingdiki əllərning ilahlirini kət'iy
izdiмənglar; 15 Qünki aranglarda turuwatkan
Pərwərdigar Hudaying wapasizlikka həsət
kiloлuqi Təngridur. *Əgər xundak kilsang*
Pərwərdigar Hudayingning oлəzipi sanga
kozoлilip, U seni yər yüzidin yokatmay
kalmaydu.
16 Silər Pərwərdigar Hudayinglarni Massahta
sinioлandək Uni sinimanglar. □ ■ 17 Pərwərdigar
Hudayinglarning əmrlirini, silərgə tapilioлan
guwah-həkümliri wə bəlgimilirini kəngül koyup
tutunglar.
18 Pərwərdigar Hudayinglarning nəziridə durus
wə yahxi boloлanni kilinglar; xundak kiloлanda
halinglar yahxi bolidu wə Pərwərdigar ata-
bowiliringlarola berixkə kəsəm kiloлan zeminola
kirip uni igiləysilər, 19 xundakla Pərwərdigar
wədə kiloлandək barlik düxmənliringlarni ald-
inglardin həydəp qikiriwetisilər.

■ **6:11** Kan. 8:9,10 ■ **6:13** Kan. 10:20; Mat. 4:10; Luka 4:8 □ **6:16** **«Silər Pərwərdigar Hudayinglarni Massahta sinioлandək Uni sinimanglar»** — «Mis.» 17:2-7ni kərüng. «Massah» degənning mənisi «sinax». ■ **6:16** Mis. 17:2; Qəl. 20:3; Mat. 4:7; Luka 4:12

Keyinki dəwrlərni əslitix

20 Kəlgüsidə oƣlung səndin: — «Pərwərdigar
Hudayimiz silərgə tapiliƣan agaḥ-guwaḥ,
bəlgilimə ḥəm ḥəkümlər nemə?» dəp sorisa,
21 sən oƣlungƣa mundaқ dəysən: «Biz əslidə
Misirda Pirəwnning қulliri ikənmiz; biraқ
Pərwərdigar bizni Misirdin küqlük bir қol
bilən qiқarƣan. 22 Pərwərdigar kəz aldimizda
uluƣ ḥəm dəḥxətlik məjizilik alamətlər wə
karamətlərni kərsitip, Pirəwnning üstigə ḥəm
uning barliқ ailisidikilərning üstigə qüxürdi;
23 U ata-bowilirimizƣa қəsəm iqip wədə
қiƣan zeminni bizgə ata қilip, uningƣa bizni
baxlap kirixkə xu yərdin yetəkləp qiқarƣan.
24 Pərwərdigar bizgə bu barliқ bəlgilimilərni
tutuxni, Pərwərdigar Hudayimizdin қorқuxni
tapiliƣan; U ḥalimizning daim yahxi boluxi wə
bizning bügünkidək tirik saқlanƣandək, Uning
panaḥida boluximiz üqün xundaқ tapiliƣandur;
25 wə Pərwərdigar Hudayimizning aldida u bizgə
tapiliƣandək bu barliқ əmrlərgə əməl қilixқa
kəngül bəlsək bu biz üqün ḥəққaniyliқ bolidu».

7

Butpərəs əl-millətlərni zemindin yoқitix

1 Pərwərdigar Hudaying seni ḥazir igiləxkə
ketiwatқan zeminƣa baxlap kirgüzgəndin
keyin, aldingdin kəp yat əl-millətlərni, yəni
Ḥittiylar, Girgaxiylar, Amoriylar, Қanaaniylar,
Pərizziylar, Ḥiwiylar, Yəbusiylarni — səndin

küqlük əl-millətlərni ḥəydiwetidu. ■ 2 Əmdi
Pərwərdigar Hudaying aldingda ularni
qolungoŋa tapxuruxi bilən sən ularoŋa ḥujum
qiloŋiningda, sən ularni təltəküs yoqitixing
kerək; ular bilən ḥeq əḥdə tüzixinggə wə
ularoŋa ḥeq rəḥim qilixingoŋa bolmaydu.
□ ■ 3 Sening ular bilən nikaḥlixixingoŋa
bolmaydu; sən qizingni ularning ooŋulliriŋa
berixinggimu wə ularning qizini ooŋlungoŋa
elip berixinggimu bolmaydu; ■ 4 qünki ular
ooŋlungni Manga əgixixtin ezikturidu wə xuning
bilən ooŋulliring baxqa ilaḥlaroŋa qoqunidu;
u qaoŋda Pərwərdigarning oŋəzipi silərgə
qozoŋilip, silərni tezla yoqitidu.
5 Sən ularoŋa xundaq muamilə qiloŋinki,
ularning qurbangaḥlirini buzuwetinglar,
but tüwrüklirini qeqiwetinglar, axəraḥ
butlirini kesiwetinglar wə oyma butlirini ot
bilən köydürüwetinglar; □ ■ 6 qünki silər
Pərwərdigar Hudayinglaroŋa pak-muqəddəs bir
həlqtursilər; Pərwərdigar Hudayinglar silərni
yər yüzidiki barliq baxqa həlqlərdin üstün
qilip, Özigə has bir həlq boluxqa talliwaloŋan.
■ 7 Pərwərdigarning silərgə meḥir qüxüp

■ **7:1** Qan. 31:3 □ **7:2** **«...ularoŋa ḥeq rəḥim qilixingoŋa bolmaydu»** — bu əmr (wə uningoŋa ohxap ketidioŋan baxqa barliq əmrlər) tooŋruluq «qoxumqə sөz»imizni kөrüng. ■ **7:2** Mis. 23:32; 34:15; Qəl. 33:52; Yə. 11:11 ■ **7:3** Mis. 34:16; 1Pad. 11:2 □ **7:5** **«axəraḥ»** — «ayal butlar», bəlkim butpərəslikkə beoŋixlanoŋan dərəhliklərdur. Dərəhlər bəlkim but xəklidə oyuloŋan yaki nəqixləngən boluxi mumkin. ■ **7:5** Mis. 23:24; 34:13; Qan. 12:2, 3 ■ **7:6** Mis. 19:5; Qan. 4:20; 14:21; 26:18; 28:9; 1Pet. 2:9

silərni talliwaloɣini silərning baxқa həlқlərdin
kəp boloɣanliқinglar üqün əməs, əməliyəttə
silər barliқ həlқlər arisida əng az idinglar,
8 Pərwərdigarning silərni səygini səwəbidin
wə ata-bowiliringlar aldida bərgən қəsimigə
sadiқ boloɣanliқi üqün Pərwərdigar silərni
küqlük қol bilən қutқuzup, ḥərlük bədili
tələp «қulluқ makani»din, yəni Misir padixaḥi
Pirəwnning қolidin qiқaroɣan. □ ■ 9 Xunga
silər Pərwərdigar Hudayinglarning bərḥəқ
Huda, wədisidə turoɣuqi Təngri ikənlikini
bilixinglar kerək; U Өzini səyüp, əmrlirini
tutқanlaroɣa ming dəwrgiqə əzgərməs meḥir
kərsitip əḥdisidə turoɣuqidur; ■ 10 lekin Өzigə
əqmənlərning ixlirini əz bexioɣa oquқ-axkarə
qüxürüp, ularni yoқitidu; Өzigə əqmənlərning
ḥərbirigə əzi қiloɣan ixlirini ularning bexioɣa
oquқ-axkarə қayturuxқa ḥayal қilmaydu. ■
11 Silər Mən bügün silərgə tapilioɣan əmr,
bəlgilimilər ḥəm ḥəkümlərgə əməl қilix üqün
ularni qing tutunglar.

Əḥdini tutuxning bəht-bərikətliri

12 Qoқum xundaқ boliduki, bu bəlgilimilərgə
қulaқ selip, kəngül қoyup əməl қilisanglar,
Pərwərdigar Hudayinglar ata-bowiliringlaroɣa
қəsəm bilən wədə қiloɣan əḥdə wə meḥirni
silərgə kərsitip turidu; ■ 13 Seni səyüp

□ **7:8 «ḥərlük bədili tələp ...qiқaroɣan»** — muxu sirliқ sözlər tooɣruluқ «қoxumqə səz»imizdə azraқ tohtilimiz. ■ **7:8** Қan. 10:15 ■ **7:9** Mis. 20:5; Қan. 5:9 ■ **7:10** Naḥ. 1:2 ■ **7:12** Law. 26:3; Қan. 28:1

bərikətləp, ata-bowiliringoŋa қəsəm bilən
sanga berixkə wədə қiloŋan zeminda turoŋuzup
kəpəytidu; xu yərdə pərzəntliringni, yər-
tupriқingdiki məḥsulatlarni, buoŋdiyingni,
yengi xarabingni, zəytun meyingni,
kaliliringning nəslini wə қoyliringning
қozilirini bərikətləp kəpəytidu. □ 14 Sən
barliқ əllərdin ziyadə bəht-bərikət kərisən;
arangda, ər-ayal yaki mal-qarwang arisida
ḥeq tuoŋmasliқ bolmaydu; □ ■ 15 Pərwərdigar
səndin barliқ kesəllərni neri қilidu wə sən
əzüng kərgən Misirdiki dəḫxətlik wabalardin
ḥeqқaysisini üstünggə salmaydu, bəlki sanga
əq boloŋanlaroŋa salidu.

Aranglardiki barliқ butpərəslik iz-қalduқlirini yoқitix kerək

16 Sən Pərwərdigar sanga tapxuroŋan barliқ
həlқlərni yoқitixing kerək; sən ularni kərgəndə,
ularoŋa ḥeq rəḥim қilmasliқing kerək, sən
ularning ilaḥlirining қulluқioŋa kirməsliking
kerək; əgər xundaқ қilsang, bu ix sanga
қiltaқ bolidu. □ 17 Əgər sən kənglüngdə:

□ **7:13 «pərzəntliring»** — muxu yərdə ibraniy tilida «baliyatқuning mewisi» bilən ipadilinidu. □ **7:14 «sən barliқ əllərdin ziyadə bəht-bərikət kərisən...»** — muxu yərdə «sən» degən səz Huda pütkül Israilni bir adəmdək kərüp, ularoŋa bir gəwdə süpitidə səzləydu. **«arangda, ər-ayal yaki mal-qarwang arisida...»** — ibraniy tilida «arangda, məyli ərkəklər məyli ayallarda yaki mal-qarwang arisida....». ■ **7:14** Mis. 23:26 □ **7:16 «...ularni kərgəndə, ularoŋa ḥeq rəḥim қilmasliқing kerək...»** — ibraniy tilida «sening kəzüng ularni ḥeq ayimisun...».

«Bu əllər məndin küqlük; mən қandaқ қilip
ularni zeminidin қoƣliwetələymən?» —
desəng, 18 ulardin қorқma; Pərwərdigar
Hudayingning Pirəwn ḥəm barliқ Misirliқlarni
қandaқ қiloƣanliқini əsligin, 19 — yəni
Pərwərdigar Hudaying seni xu yərdin qiқirix
üqün wasitə қiloƣan, əz kəzüng bilən kərgən
dəḥxətlik ḥəküm-sinaқlar, məjizilik alamətlər
wə karamətlər, küqlük қol wə sozuloƣan
biləkni məḥkəm esingdə tut; Pərwərdigar
sən қorқuwatқan barliқ həlқnimu xundaқ
қilidu. ■ 20 Uning üstigə Pərwərdigar
Hudaying taki ularning səndin yoxuruno ƣan
қaldukliri yoқitiloƣuqə ularning arisioƣa
seriқ ḥərilərni əwətidu; □ ■ 21 Sən ulardin
қorқmasliқing kerək; qünki Pərwərdigar
Hudaying arangdidur; U uluoƣ wə dəḥxətlik
bir Ilaḥdur. 22 Pərwərdigar Hudaying xu
əllərni aldingdin pəydinpəy ḥəydəydu; sən
ularni biraқla yoқitiwetəlməysən; biraқla
yoқitiwətkən təқdirdimu, daladiki ḥaywanlar
kəpiyip, üstünggə basturup kelixi mumkin.
23 Lekin aldingoƣa ilgiriləp mangoƣiningda
Pərwərdigar Hudaying ularni қolungoƣa
tapxuridu wə ularni parakəndə қilip,
yoқitiloƣuqə dəkkə-dükkigə salidu. 24 U
ularning padixaḥlirini қolungoƣa tapxuridu,
sən ularning namlirinimu asman astidin yoқ
қilisən; ularni yoқatқuqə ḥeqbir adəm aldingda
turalmaydu. 25 Silər ularning oyma butini

■ **7:19** Қan. 4:34; 29:3 □ **7:20** **«seriқ ḥərə»** — adəttiki ḥəridin tehimu qong wə qaққaқ birhil ḥərini kərsitixi mumkin.
■ **7:20** Mis. 23:28; Yə. 24:12

ot bilən kəydürüwetinglar; kəz қiringlarni
xularning üstidiki altun-kümüxkə salmanglar,
ularni almanglar; bolmisa u silərgə қiltaқ
bolidu; qünki u Pərwərdigar Hudaying aldida
yirginqlik bir nərsidur. 26 Sən ḥeqқandaқ
yirginqlik nərsini əyünggə elip kəlmə; bolmisa
sən uningoɣa ohxax lənətlik nərsə bolup қalisən;
sən uningdin қattiқ yirgən, uningoɣa mutləқ
nəprətlən; qünki u lənətlik bir nərsidur.

8

Pərwərdigarning təminatlirini əsləx

1 Mən silərgə bügün tapilioɣan bu barliқ
əmrlərgə əməl қilixқa kəngül қoyunglar;
xundaқ қiloɣanda silər ḥayat bolisilər,
kəpiyisilər wə Pərwərdigar ata-bowiliringlaroɣa
қəsəm қilip wədə қiloɣan zeminoɣa kirip uni
igiləysilər. 2 Pərwərdigar Hudaying seni
təwən қilip, kənglüngdə nemə barliқini, uning
əmrlirini tutidioɣan-tutmaydioɣanliқingni biləy
dəp seni sinax üqün bu қiriқ yil qəl-bayawanda
yetəkligən yolni əsligin. 3 Dərwəқə u seni təwən
қilip, seni aq қoyup, sən əslidə bilməydioɣan,
xundaқla ata-bowiliring kərüp baқmioɣan
«manna» bilən ozuқlanduroɣan; U sanga insan
pəқət yeməklik bilənla əməs, bəlki Pərwərdigar
Hudayingning aoɣzidin qiққan barliқ səzliri
bilənmu yaxaydioɣanliқini bildürüx üqün

xundaқ қildi. □ ■ 4 Bu қiriқ yilda kiyim-keqiking
konirimidi, putung ixxip kətmidi. ■ 5 Sən xuni
bilip қoyoŋinki, adəm əz ooŋlini tərbiyiligəndək,
Pərwərdigar Hudaying seni tərbiyiləydu; □
6 Xunga sən Uning yollirida mengip wə Uningdin
қorқup, Pərwərdigar Hudayingning əmrlirini
tutқin. 7 Qünki Pərwərdigar Hudaying seni
yahxi bir zeminoŋa — eriқ-eқinliri, bulaқliri
wə jiloŋa-dənglərdə uroŋup qiқidioŋan uluoŋ
suliri bar bir zeminoŋa — 8 buoŋday wə arpa,
üzüm talliri, ənjür dərəhliri wə anarliri bar
bir zeminoŋa, zəytun dərəhliri wə ḥəsəl bar
bir zeminoŋa, 9 — sən ḥeqnemidin kəmlik
tartmay ozuқluқ yəydioŋan bir zeminoŋa —
taxliri təmür, taoŋliridin mis kolaydioŋan bir
zeminoŋa yetəkləp kiridu; 10 sən xu yərdə yəp
toyunisən wə Pərwərdigar Hudaying sanga ata
қiloŋan xu yahxi zemin üqün uningoŋa təxəkkür-
mədḥiyə eytisən.■
11 Mən sanga bügün tapilioŋan Pərwərdigar
Hudayingning əmrliri, bəlgilimiliri ḥəm
ḥəkümlirini tutmasliқtin, Uni untup қelixtin
ḥezi bol; 12 bolmisa, sən yəp toyunoŋandin keyin,
esil əylərni қurup ularda olturaқlaxқandin
keyin, 13 kala-қoy padiliring kəpiyip, altun-

□ **8:3 «manna»** — bu ix tooŋruluқ «Mis.» 16-babni kərüng. **«... Hudayingning aoŋzidin qiққan barliқ sözliri»** — ibraniy tilida «...Hudayingning aoŋzidin barliқ qiққanliri». Oқurmənlərning esidə barki, Adəm'ata əslidə «Hudaning nəpisi» bilən ḥayatқa erixti. ■ **8:3** Mis. 16:14,15; Mat. 4:4; Luқa 4:4 ■ **8:4** Қan. 29:6; Nəḥ. 9:21 □ **8:5 «Sən xuni bilip қoyoŋinki...»** — ibraniy tilida «Sən қəlbingdə xuni bilginki...» ■ **8:10** Қan. 6:11,12

kümüxüng, xundaқla sening barliқing
köpəygəndin keyin, 14 kənglüng məoɣrurlinip
seni Misir zeminidin, yəni «қulluқ makani»din
qiқirip қutқuzoɣan Pərwərdigar Hudayingni
untuysən; 15 (U seni bipayan wə dəḥxətlik
qəl-bayawandin, yəni zəḥərlik yilanlar wə
qayanlar қaplap kətkən, susirap қaoɣjirap
kətkən bir qəl-bayawandin yetəkləp qiққan,
xu yərdə sanga qaқmaқ texidin su qiқirip
bərgən, □ ■ 16 seni özini təwən tutsun dəp
sinap, sanga ahir raḥət-bərikət kərsitix üqün
qəl-bayawanda ata-bowiliring kərüp baқmioɣan
«manna» bilən ozuқlanduroɣan) ■ 17 — əgər
uni untusang, kənglüngdə: «Өz küqüm,
өz қolumning қudriti meni muxu dələtkə
erixtürgən» deyixing mumkin. 18 Xunga
Pərwərdigar Hudayingning Өzi seni dələtkə
erixtürgüqi қudrətni bərgüqi ikənlikini əsləp,
Uni esingdə tut; xuning bilən u ata-bowiliringoɣa
қəsəm қilip wədə қiloɣan əḥdini bügünki
kündikidək məḥkəm қilidu. 19 Əgər sən
Pərwərdigar Hudayingni қaqaniki untusang,
baxқa ilaḥlaroɣa əgəxsəng, ularning қulluқida
bolup ularoɣa bax ursang, mən silərgə bügün xu
agaḥni berəyki, xundaқ boliduki, silər təltəküs
ḥalak bolisilər. 20 Pərwərdigar kəz aldinglarda
yoқitiwatқan əllərdək silərmu yoқitilisilər;
qünki silər Pərwərdigar Hudayinglarning
awazioɣa қulaқ salmioɣansilər.

□ **8:15** **«zəḥərlik yilanlar...»** — ibraniy tilida «otluқ yilanlar».
■ **8:15** Mis. 17:6; Qəl. 20:11; Zəb. 78:15-16; 114:8 ■ **8:16** Mis. 16:14,15

9

Hudaning əllərni Қanaan zeminidin ḥəydixining səwəbi

1-2 Angla, i Israil! Sən bügün əzüngdin
qong wə küqlük əllərgə igə bolux üqün,
sepilliri asmanƣa taқixidiƣan qong xəḥərlərni
igiləx üqün, Anakiylarni қooƣlap qiқirix
üqün Iordan dəryasidin ətisən (sən ularni
bilisən, ular tooƣruluқ «kim Anakiylar aldida
turalisun!» dəp angliƣansən). ■ 3 Sən
bügünki kündə xuni bilip қoyƣinki, sening
aldingda mangƣuqi Pərwərdigar Hudayingning
Özidur, U yalmap yutқuqi ottur; u muxu
əllərni ḥalak қilidu, aldingda ularni tezdin
yiқitidu; sən ularning təwəlikini igiləp,
Pərwərdigar sanga eytқandək ularni tezdin
yoқitisən. ■ 4 Pərwərdigar ularni aldingdin
ḥəydigəndə sən kənglüngdə: «Ḥəққaniyliқim
səwəbidin Pərwərdigar meni zeminni igiləx
üqün uningƣa yetəkləp kirdi» demigin; bəlki
xu əllərning rəzilliki tüpəylidin Pərwərdigar
sening aldingda ularni təəlluқatidin məḥrum
қilidu. 5 Sən ularning zeminiƣa kirip uni
igilixing sening ḥəққaniy boloƣanliқingdin
yaki kənglüngning duruslukidin əməs, bəlki
bu əllərning rəzillikidin wə Pərwərdigar ata-
bowiliring Ibraḥim, Isḥaқ wə Yaқupқa қəsəm
қiloƣan səzigə əməl қilix üqünmu Pərwərdigar
Hudaying ularni sening aldingda təəluқatidin
məḥrum қilidu. ■ 6 Əmdi xuni bilip қoyƣinki,

■ **9:1-2** Qəl. 13:32,33 ■ **9:3** Қan. 4:24; Ibr. 12:29 ■ **9:5** Yar. 12:7; 13:15; 15:7; 17:8; 26:4; 28:13

Pərwərdigar Hudaying bu yahxi zeminni sanga miras қiloɣini sening ḥəққaniyliқingdin əməs, qünki sən əsli boyni қattiқ bir həlқsən.

Israilning jaḥilliқi

7 Əmdi sening qəl-bayawanda Pərwərdigar Hudayingni қandaқ oɣəzəpləndürgənlikingni esingdə tutқin — Uni untuma. Sən Misir zeminidin qiққan kündin beri taki bu yərgə kəlgüqə Pərwərdigaroɣa asiyliқ қilip kəlding. ■ 8 Silər Ḥorəb teoɣida Pərwərdigarni oɣəzəpləndürgən wə Pərwərdigar silərgə aqqiқlinip, silərni ḥalak қilmaқqi boldi. ■ 9 Xu qaoɣda mən tax tahtaylarni, yəni Pərwərdigar silər bilən tüzgən əḥdə tahtaylirini tapxuruwelix üqün taoɣқa qiққanidim; mən taoɣda қiriқ keqə-kündüz turdum (mən nə tamaқ yemidim, nə su iqmidim);■ 10 Xuning bilən Pərwərdigar manga Өz barmiқi bilən pütkən ikki tahtayni tapxurdi; ularda Pərwərdigar taoɣda ot iqidə silərgə səzligən qaoɣda, jamaət yioɣiloɣan küni eytқan barliқ səzlər pütülgənidi. □ ■ 11 Wə xundaқ boldiki, қiriқ keqə-kündüz ətüp, Pərwərdigar manga ikki tax tahtay, yəni əḥdə tahtaylirini bərdi. 12 Wə Pərwərdigar manga: «Ornungdin turoɣin, muxu yərdin qüxkin; qünki sən Misirdin qiқaroɣan həlқing əzlirini buloɣidi; ular tezla Mən ularoɣa tapilioɣan yoldin qətnəp əzlirigə

■ **9:7** Mis. 14:11; 16:2; 17:2; Qəl. 11:4 ■ **9:8** Mis. 32:4; Zəb. 106:19-21 ■ **9:9** Mis. 24:18; 34:28 □ **9:10** **«Өz barmiқi bilən pütkən…»** — ibraniy tilida «Hudaning barmiқi bilən pütkən». ■ **9:10** Mis. 31:18

қuyma bir butni yasidi» dedi. 13 Pərwərdigar
manga səz қilip: «Mən bu həlқni kərüp yəttim;
mana, u boyni қattiқ bir həlқtur. ■ 14 Meni
tosma, Mən ularni yoқitimən, ularning namini
asmanning tegidin əqürüwetimən wə xundaқ
қilip, seni ulardin qong wə uluŋ bir həlқ
қilimən» — dedi.■
15 Mən burulup, taoŋdin qüxtüm; taoŋ bolsa
ot bilən yalқunlawatatti; ikki əḥdə tahtiyi
ikki қolumda idi. 16 Mən kərdüm, mana
silər Pərwərdigar Hudayinglar aldida gunaḥ
қilipsilər; silər əzünglar üqün қuyma bir
mozayni yasapsilər; silər tezla Pərwərdigar
silərgə tapiliоŋan yoldin qətnəp ketipsilər.
17 Mən ikki tahtayni ikki қolumoŋa elip, qərüp
taxlap, ularni kəz aldinglarda qeқiwəttim.
18 Silər Pərwərdigarni oŋəzəpləndürüp barliқ
ətküzgən gunaḥinglar, yəni Pərwərdigarning
nəziridə rəzil boloŋanni қiloŋininglar üqün,
yənə awwalқidək Pərwərdigar aldida yiқilip,
қiriқ keqə-kündüz düm yattim (mən ḥeq
nərsə yemidim, su iqmidim) □ 19 qünki mən
Pərwərdigarning silərni yoқitidioŋan қattiқ
oŋəzipi ḥəm қəḥridin қorқtum. Pərwərdigar
xu qaoŋdimu mening tilikimni anglidi.
20 Pərwərdigar Ḥarundin oŋəzəplinip, unimu
yoқatmaқqi boldi; mən Ḥarun üqünmu dua
қildim. 21 Mən silərning gunaḥinglarni, yəni
yasioŋan mozayni elip uni otta kəydürdüm

■ **9:13** Mis. 32:9; 33:3; 34:9; Қan. 10:16; 31:27; 2Pad. 17:14
■ **9:14** Mis. 32:10; Zəb. 106:23 □ **9:18 «mən ḥeq nərsə yemidim...»** — ibraniy tilida «mən ḥeq nanni yemidim...».

wə uni yanjip kukum-talқan қilip eziwəttim;
uning topisini elip taoɣdin qüxidioɣan eriқ
süyigə qeqiwəttim ■ 22 (silər yənə Tabərahқ,
Massahқ, Kibrot-Hattawaḥdimu Pərwərdigarni
oɣəzəpləndürdünglar. ■ 23 Pərwərdigar silərni
Қadəx-Barneadin *Қanaanoɣa* mangdurmaқqi
bolup silərgə: «Qiқip, Mən silərgə təқdim
қiloɣan zeminni igiləng lar» — degəndimu, silər
Uning səzigə қarxi qiқip asiylиқ қildinglar, nə
Uningoɣa ixənmidinglar, nə awazioɣa ḥeq қulaқ
salmidinglar. □ ■ 24 Mən silərni tonuoɣan kündin
tartip silər Pərwərdigar Hudayinglaroɣa asiylиқ
қilip kəldinglar).
25 Xuning bilən mən axu qaoɣda Pərwərdigar
aldida əzümni yərgə etip yənə қirиқ keqə-
kündüz düm yattim; dərwəқə düm yattim; qünki
Pərwərdigar silərgə қarap «ularni yoқitimən»
degənidi. 26 Xunga mən Pərwərdigaroɣa
dua қilip: «I Rəb Pərwərdigar, Sən Əz
uluoɣluқung arқilиқ Əzüng üqün ḥərlük bədili
tələp setiwaloɣan, Misirdin küqlük қolung
bilən qiқaroɣan Əz həlқing boloɣan miras-
ingni yoқatmioɣaysən; □ ■ 27 Əz қulliring
Ibraḥim, Isḥaқ wə Yaқupni esingdə tutқaysən;
bu həlқning baxbaxtaқliқioɣa, ularning rəzilliki
yaki gunaḥioɣa қarimioɣaysən; 28 bolmisa, sən
bizni elip qiққan xu zemindikilər: «Pərwərdigar

■ **9:21** Mis. 32:20 ■ **9:22** Mis. 17:7; Qəl. 11:1,4,34 □ **9:23** **«Uning səzigə қarxi qiқip…»** — ibraniy tilida: «Uning awazioɣa қarxi qiқip…». ■ **9:23** Qəl. 13:3; 14:1 □ **9:26** **«Əz həlқing boloɣan mirasing»** — «Hudaning mirasi» muxu yərdə Əz həlқini kərsitidu. Məsilən, «Mis.» 34:9ni kərüng. ■ **9:26** Mis. 32:11; Qəl. 14:13

bu həlқni ularoɣa wədə қiloɣan zeminni ig-
iləxkə elip kirəlməydioɣanliқi üqün wə ularoɣa
nəprətləngini tüpəylidin ularni qəl-bayawanda
yoқitixқa *Misirdin* qiқardi» — dəydu.■
29 Қandaқla bolmisun, ular zor küqüng wə
uzartiloɣan biliking bilən *Misirdin* qiқaroɣan
həlқing wə sening mirasingdur» — dedim.

10

Yengi pursət

1 Xu qaoɣda Pərwərdigar manga: «Өzüng üqün
awwalқidək ikki tax tahtayni oyup qiқip, taoɣқa
yenimoɣa kəl. Өzünggə yaoɣaqtin bir san-
duқ yasioɣin. ■ 2 Mən bu tahtaloroɣa sən
qeқiwətkən awwalқi tahtaylardiki səzlərni yaz-
imən; sən ularni sanduққa қoyisən» — dedi.
3 Xuning bilən mən akatsiyə yaoɣiqidin bir
sanduқ yasidim, awwalқidək ikki tax tahtay
oyup qiқtim; ikki tahtayni қolumda kətürüp
taoɣқa qiқtim. 4 Pərwərdigar əslidə ot iqidin
taoɣda jamaət yioɣiloɣan kündə silərgə eytқan
xu on əmrni awwalқi pütüktək tahtaloroɣa
yazdi; Pərwərdigar ularni manga tapxurdi.
□ 5 Mən burulup taoɣdin qüxüp tahtaylarni
өzüm yasioɣan sanduққa қoydum; Pərwərdigar
manga tapilioɣinidək ular tehi uningda tur-
maқta.

■ **9:28** Mis. 32:12; Qəl. 14:16 ■ **10:1** Mis. 34:1 □ **10:4 «on əmr»** — ibraniy tilida «on səzni».

Qəl-bayawandiki səpərning hatimisi

6 Xu qaoŋda Israillar Bəərot-Bənə-Yaakandin
Mosəraḥқa yol elip mangdi; Ḥarun xu yərdə
əldi wə xu yərdə dəpnə қilindi; uning oоŋli
Əliazar uning ornini besip kaḥinliқ қildi. ■
7 Israillar xu yərdin Gudgodaḥқa, andin Gud-
godaḥtin Yotbataḥқa səpər қildi (Yotbataḥ eriқ-
eқini mol yərdur). ■ 8 Xu qaoŋda Pərwərdigar
əḥdə sanduқini kətürüxkə, Pərwərdigarning
aldida hizmitidə turup uning namida bəht-
bərikət tiləxkə Lawiy қəbilisini əzigə tallap
ayridi. Wə bügüngə қədər xundaқ boluwatidu.
9 Xunga Lawiy қəbilisining *Israil* қerindaxliri
iqidə nesiwisi yaki mirasi yoқtur; Pərwərdigar
uningoŋa eytқandək, Pərwərdigar Өzi uning
mirasidur.□ ■
10 Mən əmdi awwalқi künlərdikidək қiriқ keqə-
kündüz Pərwərdigar aldida taoŋda turdum;
Pərwərdigar xu qaoŋdimu tilikimgə қulaқ saldi;
u silərni yoқatmidi. ■ 11 Pərwərdigar
manga: «Ornungdin tur, həlқni baxlap aldida
yol aloŋin; xuning bilən ular Mən ularoŋa təқdim
қilixқa ata-bowilirioŋa қəsəm қilip wədə қiloŋan
zeminni igiləx üqün uningoŋa kirsun» — dedi.

Pərwərdigarni səygin, həlқni səygin

■ **10:6** Qəl. 20:28; 33:30,38 ■ **10:7** Qəl. 33:32,33 □ **10:9** **«Lawiy қəbilisining… nesiwisi yaki mirasi yoқtur»** — Қanaan zeminioŋa kirgəndin keyin Lawiylar wə kaḥinlarning (baxқa қəbililərningkidək) xəhsiy yər-zemin yaki xəḥərliri bolmaydu. Ulardiki ḥərbir ailigə Israillarning xəḥərliri iqidin birər turar jay berilidu. ■ **10:9** Qəl. 18:20-32; Қan. 18:1; Əz. 44:28 ■ **10:10** Қan. 9:18, 19

12-13 Əmdi, i Israil, Pərwərdigar Hudaying səndin
nemə tələp qilidu? — Ḥaling yahxi bolsun dəp
mening bügün silərgə muxu tapilioɣanlirimdin
baxqa nərsini tələp qilarmu? — Uning tələp
qiloɣini bolsa Pərwərdigar Hudayingdin qorqup,
Uning kərsətkən barliq yollirida mengip, Uni
səyüp, pütkül qəlbing wə pütkül jening bilən
Pərwərdigar Hudayingning hizmitidə bolup,
Pərwərdigarning əmrliri wə bəlgilimilirini tu-
tuxtin ibarət əməsmu?■
14 Mana, asmanlar wə asmanlarning asmini
Pərwərdigar Hudayingoɣa mənsuptur; yər yüzi
wə uningdiki ḥəmmə nərsilərmu Uningoɣa
mənsuptur. ■ 15 Ḥalbuki, Pərwərdigar
pəqət ata-bowiliringlardin səyünüp, ularni
səydi wə xuning bilən bügünkidək barliq əllər
arisidin ata-bowiliringlarning keyinki nəslini,
yəni silərni tallidi. 16 Xunga kənglünglarni
hətnilik qilinglar, boynunglarni yənə qattiq
qilmanglar.■
17 Qünki Pərwərdigar Hudayinglar hudalarning
Hudasi, rəblərning Rəbbi, uluoɣ Ilaḥ, Qudrətlik
wə Dəḥxətlik Boloɣuqi, insanlarning yüz-
hatirisini qilmioɣuqi, ḥeqqandaq parini
almioɣuqidur; ■ 18 U yetim-yesir wə tul
hotunlarning dəwasini soraydu, musapirni
səyüp uningoɣa yemək-iqmək wə kiyim-keqəkni
bərgüqidur. □ 19 Xunga silərmu musapirni

■ **10:12-13** Qan. 6:5; Mat. 22:37; Luqa 10:27 ■ **10:14** Yar. 14:19; Zəb. 24:1; 115:16 ■ **10:16** Mis. 32:9; 33:3; 34:9; Qan. 9:13; Yər. 4:4 ■ **10:17** 2Tar. 19:6, 7; Ayup 34:19; Ros. 10:34; Rim. 2:11; Gal. 2:6; Əf. 6:9; Kol. 3:25; 1Pet. 1:17; Wəḥ. 17:14 □ **10:18** **«yetim-yesir»** — ibraniy tilida «atisizlar».

səyüxünglar kerək; qünki silərmu Misir
zeminida musapir idinglar.
20 Sən Pərwərdigar Hudayingdin qorқqin; sən
Uning ibaditidə bolƣin, Uningƣa baƣlanƣin
wə *pəқət* Uning namidila қəsəm iqkin. ■
21 U sən üqün əz kəzüng bilən kərgən bu
uluƣ wə dəḥxətlik ixlarni қiloƣan; U sən
mədḥiyiləydiƣan, sening Hudayingdur; 22 ata-
bowiliring jəmiy yətmix jan Misirƣa qüxkənidi;
wə ḥazir Pərwərdigar Hudaying seni asmandiki
yultuzlardək kəp қildi. □ ■

11

Hudaƣa itaətmən boluxning bəht-bərikiti

1 Əmdi sən Pərwərdigar Hudayingni səygin,
Uning tapiliƣini, bəlgilimilirini, ḥəkümlirini
ḥəm əmrlirini izqil tutқin. 2-3 Xu ixlarni bügün
esinglarda tutunglar, qünki mən Pərwərdigar
Hudayingning jaza-tərbiyisi, uluƣluқi, küqlük
қoli wə uzartiloƣan bilikini, Misir zeminida
Misir padixaḥi Pirəwngə ḥəm uning pütkül
zemini üstigə kərsətkən məjizilik alamətliri
wə қiloƣanlirini kərmigən baliliringlarƣa
səzliməymən □ 4 (qünki ular *Pərwərdigarning*
Misirning қoxuni, ularning atliri, ularning jəng

■ **10:20** Қan. 6:13; 13:4; Mat. 4:10; Luқa 4:8 □ **10:22 «ata-bowiliring jəmiy yətmix jan Misirƣa qüxkənidi...»** — yaki «ata-bowiliring yətmix jan bilən Misirƣa qüxkənidi...».
■ **10:22** Yar. 15:5; 46:27; Mis. 1:5; Ros. 7:14 □ **11:2-3 «xu ixlarni bügün esinglarda tutunglar...»** — ibraniy tilida «xu ixlarni bügün bilinglarki,...».

ḥarwilirioɣa qiloɣan ixliri, yəni Qizil Dengizning suliri bilən ularni oɣərq qilip, üzül-kesil ḥalak qiloɣanliqi, □ 5 Uning silər muxu yərgə kəlgüqə silərgə nemə qiloɣanliqi, 6 Uning Rubənning əwladi, Eliabning ooɣulliri Datan wə Abiramoɣa nemə qiloɣanliqi, yəni pütün Israillar arisida yər yüzining aoɣzini qandaq eqip ularni ailisidikiliri wə qedirliri bilən qoxup barliq təəlluqatliri bilən yutuwətkənlikini kərmigənidi); ■ 7 *mən bəlki silərgə səz qilimən*; qünki silərning kəzliringlar Pərwərdigar qiloɣan barliq uluoɣ ixlarni kərdi.

Wədə qilinoɣan zeminning mol baylikliri

8 Əmdi, mən silərgə bügün tapilioɣan barliq əmrlərni tutunglar; xundaq qilsanglar küqlinip, ḥazir ətüp igiliməkqi boloɣan zeminoɣa kirip uni igiləysilər 9 wə Pərwərdigar ata-bowiliringlaroɣa qəsəm qilip ularoɣa ḥəm əwladlirioɣa berixkə wədə qiloɣan zeminda, yəni süt bilən ḥəsəl eqip turidioɣan munbət bir zeminda turup uzun əmür kərisilər. 10 Qünki silər igiləxkə kiridioɣan xu zemin silər qikqan Misir zeminidək əməs; u yər bolsa, silər uningoɣa uruq qaqqandin keyin putunglar bilən suoɣiridioɣan kəktatliqtək zemin idi; □ 11 biraq silər igiləxkə ətidioɣan xu zemin

---

□ **11:4 «...Pərwərdigarning Misirning qoxuni,,ni .... üzül-kesil ḥalak qiloɣanliqi»** — ibraniy tilida «Pərwərdigarning Misirning qoxuni..ni ...taki bügüngə qədər ḥalak qiloɣanliqi» — bu ibarə ularning tüptin ḥalak qilinoɣanliqini təkitləydu. ■ **11:6** Qəl. 16:31; 27:3; Zəb. 106:16-17 □ **11:10 «putunglar bilən suoɣiridioɣan zemin»** — Misirda etizlar (bügüngə qədər) insanning puti bilən aylanduridioɣan bir hil addiy nasus bilən suoɣirilidu.

bolsa taoɣ-jiloɣiliri boloɣan bir zemindur; u as-
mandiki yamoɣurdin su iqidu, 12 u Pərwərdigar
Hudaying Өzi əzizləydioɣan bir zemindur; qünki
Pərwərdigar Hudayingning kəzliri yilning bex-
idin yilning ahirioɣiqə üzlüksiz uningoɣa tik-
ilidu. 13 Xundaқ boliduki, silər Pərwərdigar
Hudayinglarni səyüp, pütkül қəlbinglar wə
pütkül jeninglar bilən uning ibaditidə bolux
üqün mən silərgə bügün tapilioɣan əmrlərgə
kəngül қoyup қulaқ salsanglar, 14 U: «Mən zem-
ininglaroɣa өz pəslidə yamoɣur, yəni dəsləpki
wə keyinki yamoɣurlarni ata қilimən; xuning
bilən axliқliringlar, yengi xarabinglar wə zəytun
meyinglarni yioɣalaysilər; □ 15 Mən xundaқla
mal-waranliring üqün ot-qəp berimən; sən yəp-
iqip toyunisən» — dəydu.

Itaətmən bolux wə balilaroɣa tərbiyə berixning bəhti

16 Қəlbinglar aldinip, baxқa ilaḥlarning
қulluқioɣa kirip, ularoɣa qoқunup
kətməslikinglar üqün өzünglaroɣa ḥezi
bolunglar; ■ 17 bolmisa, Pərwərdigarning oɣəzipi
silərgə қozoɣilip, yamoɣur yaoɣmasliқi üqün
asmanlarni etiwetip yamoɣur yaoɣdurmaydu,
tupraқ məḥsulatlirini bərməydu wə

□ **11:14 «dəsləpki wə keyinki yamoɣurlar»** — «dəsləpki yamoɣurlar» 10-ayda yaoɣidu wə tupraқ yumxitilixi bilən yər ḥəydəxkə andin uruқ qeqixқa mumkin bolidu. «keyinki yamoɣurlar» bolsa Қanaanda 3- yaki -4-ayda yeoɣip, ətiyazliқ ziraətlərni pixurux rolini oynaydu. Xunga ḥərbir deḥқan «keyinki yamoɣur»oɣa təxnadur, ular uni bək қədirləydu. ■ **11:16** Қan. 8:19

Pərwərdigar silərgə ata қilidiоɣan munbət
zemindin yoқitilisilər.
18 Silər mening bu səzlirimni қəlbinglaroɣa
püküp jeninglarda saқlanglar, қolunglaroɣa
əslətmə-bəlgə қilip tengiwelinglar,
pexanənglərgə қaxқidək simwol қilip
ornitiwelinglar; ■ 19 Silər ularni baliliringlaroɣa
əgitisilər; əydə olturoɣininglarda, yolda
mengiwatқininglarda, yatқininglarda wə
orundin қopқininglarda ular toоɣruluқ
səzlənglar; ■ 20 Ularni əyünglərdiki kexəklərgə
wə dərwaziliringlaroɣa pütüp қoyunglar.
21 Xuning bilən silərning Pərwərdigar ata-
bowiliringlaroɣa berixkə қəsəm қilip wədə
қiloɣan zeminda turidioɣan künliringlar wə
baliliringlarning künliri uzun bolidu, yər
yüzidiki künliringlar asmanning künliridək
bolidu. □ 22 Mən bügünki kündə silərgə
tapilioɣan bu pütkül əmrni ihlas bilən tutsanglar,
yəni Pərwərdigar Hudayinglarni səyüp, uning
barliқ yollirida mengixinglar bilən uningoɣa
baoɣlansanglar, 23 undaқta Pərwərdigar
silərning kəz aldinglarda bu barliқ əllərni
zeminidin məḥrum қilip ḥəydəydu wə silər
əzünglardin qong wə küqlük əllərning
təəlluқatini igiləysilər. 24 Tapiningler dəssigən
ḥərbir jay silərningki bolidu; qegranglar
qəl-bayawandin tartip, Liwanoɣiqə wə *əfrat*

■ **11:18** Қan. 6:6, 8 ■ **11:19** Қan. 4:9; 6:7 □ **11:21** **«yər yüzidiki künliringlar asmanning künliridək bolidu»** — mənisi bəlkim künlər kəp ḥəm bəhtlik bolidu, degəndək boluxi mumkin. Baxқa birnəqqə hil tərjimiliri uqrixi mumkin.

dəryasidin Ottura Dengizoɣiqə bolidu. □ ■
25 Ḥeqkim aldinglarda turalmaydu; Pərwərdigar
Hudayinglar silərgə eytқinidək, silərdin boloɣan
қorқunq wə dəḥxətni silər dəssigən barliқ
jaylar üstigə salidu.■

Musa «bəht-bərikət wə lənət»ni Israilning aldioɣa қoyidu

26 Mana, mən bügün aldinglaroɣa bəht-
bərikət wə lənətni қoyimən; 27 Mən silərgə
bügün tapilioɣan Pərwərdigar Hudayinglarning
əmrlirigə itaət қilsanglar, bəht-bərikət bolidu;
28 Pərwərdigar Hudayinglarning əmrlirigə itaət
қilmisanglar, bəlki silər tonumioɣan baxқa
ilaḥlaroɣa əgixip, mən bügün tapilioɣan yoldin
qətnəp kətsənglar, silərgə lənət qüxidu.
29 Xundaқ қilixinglar kerəkki, Pərwərdigar
Hudayinglar silərni silər igiləxkə kiridioɣan
zeminoɣa elip kirgəndin keyin, bəht-bərikətni
Gərizim teoɣi üstidə wə lənətni Əbal teoɣi
üstidə turup jakarlaysilər. □ ■ 30 Bu *taoɣlar*
Iordan dəryasining қarxi təripidə, Gilgalning
udulidiki Arabaḥ tüzlənglikidə turuwatқan
Қanaaniylarning zeminida, məoɣrib yolining

□ **11:24 «Ottura Dengizoɣiqə...»** — ibraniy tilida «kəyni dengizoɣiqə....». ■ **11:24** Yə. 1:3; 14:9 ■ **11:25** Mis. 23:27 □ **11:29 «Gərizim teoɣi üstidə... wə .. Əbal teoɣi üstidə turup jakarlaysilər»** — ibraniy tilida «Gərizim teoɣi üstigə... wə .. Əbal teoɣi üstigə қoyusilər». Bu yərlərdə əḥdidiki bəht-bərikətlər wə lənətlər jakarlinidu ḥəm tax üstigə pütülidu. Muxu ixning təpsilatliri 27-28-bablarda wə «Yəxua» 8:30-35də tepilidu. ■ **11:29** Қan. 27:12,13; Yə. 8:33

arқisida, Morəḥtiki dub dərəhlirigə yeқin yərdə əməsmu?
31 Qünki silər Pərwərdigar Hudayinglar silərgə təқdim қiliwatқan zeminni igiləx üqün uningoɣa
kirixkə Iordan dəryasidin ətisilər; silər dərwəқə
uni igiləysilər wə uningda olturaқlixisilər.
32 Silər mən aldinglaroɣa қoyoɣan bu barliқ
ḥəkümlər wə bəlgilimilərgə əməl қilixқa kəngül
қoyunglar.

12

Huda tallaydioɣan jayda, muқəddəshanida ibadət қilix

1 Ata-bowiliringlarning Hudasi boloɣan
Pərwərdigar silərning igilixinglaroɣa beridioɣan
zeminda turoɣanda, yər yüzidiki barliқ
künliringlarda kəngül қoyup tutuxunglar
kerək boloɣan bəlgilimilər ḥəm ḥəkümlər mana
munulardur: —
2 Silər ḥəydəp qiқaroɣan əllərning egiz
taoɣlar, dənglər wə ḥərbir yexil dərəh
astidiki əz ilaḥlirining қulluқida boloɣan
ibadətgaḥlirini təltəküs yoқitixinglar kerək;
■ 3 Ularning қurbangaḥlirini buzunglar, but
tüwrüklirini qeқinglar wə axəraḥlirini ot
bilən kəydürüwetinglar; ilaḥlirining oyma
məbudlirini kesip taxlanglar; ularning isim-
namlirinimu xu yərdin yoқitixinglar kerək.
■

■ **12:2** Mis. 34:12,13; Қan. 7:5 ■ **12:3** Ḥak. 2:2

4 Silər Pərwərdigar Hudayinglarning hizmitidə
ulardək қilmanglar, 5 bəlki Pərwərdigar
Hudayinglar Өz namini tikləx üqün barlиқ
қəbililiringlarning zeminliri arisidin tallioɣan,
Өz turaloɣusi boloɣan jayni izdənglar, xu
yərgə kelinglar; ■ 6 xu yərgə silər kөydürmə
wə inaқliқ қatarliқ қurbanliқinglarni,
məḥsulatliringlardin ondin biri boloɣan
өxrilərni, қolunglardiki kətürmə ḥədiyələrni,
қəsəmgə baoɣliқ ḥədiyələrni, ihtiyariy
ḥədiyələrni wə қoy-kala padiliringlarning
tunji balilirini əkilisilər; 7 Silər ailəngdikilər
bilən қoxulup xu yərdə Pərwərdigar
Hudayinglarning aldida ziyapət қilinglar, silər
Pərwərdigar Hudayinglar silərni bərikətligən
қol əmgikinglarning mewisidin xadlinisilər.
□ 8 Silər biz bügün қiloɣinimizdək, yəni
ḥərbiringlar өz bilgininglarqə қiloɣininglardək
қilmasliқinglar kerək; 9 Qünki Pərwərdigar
Hudayinglar silərgə beridioɣan aramliқ ḥəm
miraskа tehi yetip kəlmidinglar.
10 Biraқ silər Iordan dəryasidin өtüp,
Pərwərdigar Hudayinglar silərgə miras
қilip beridioɣan zeminoɣa olturaқlaxқandin
keyin, xundaқla u silərni ətrapinglardiki
barliқ düxmənliringlardin қutқuzup aram
bərgəndin keyin, silər tinq-aman turoɣanda,
11 xu qaoɣda Pərwərdigar Hudayinglar Өz
namini қoyidioɣan bir jay bolidu; silər
xu yərgə kөydürmə wə inaқliқ қatarliқ

■ **12:5** 2Tar. 7:12 □ **12:7** **«қol əmgikinglarning mewisidin...»** — ibraniy tilida «қolunglardiki oқəttin...»

қurbanliқinglarni, məḥsulatliringlardin ondin
biri bolоɣan əxrilərni, қolunglardiki kətürmə
ḥədiyələrni wə Pərwərdigarоɣa atap қəsəm
қilоɣan esil ḥədiyələrni əkilisilər; ■ 12 wə
Pərwərdigar Hudayinglar aldida xadlinisilər,
yəni silər, oоɣul-қizliringlar, қul-dedəkliringlar
wə silər bilən bir yərdə turuwatқan Lawiylar
(qünki ularning aranglarda ḥeqқandaқ nesiwisi
yaki mirasi yoқtur) ḥəmminglar xadlinisilər.□ ■
13 Sən kəydürmə қurbanliқliringni udul kəlgən
jaylarda қilmasliқ üqün kəngül қoyоɣin;
14 Pəқət Pərwərdigar ḥəmmə қəbililiringning
zeminliri arisidin tallioɣan jayda kəydürmə
қurbanliқliringni қil wə xu jayda mening sanga
barliқ tapilioɣinimоɣa əməl қil.
15 Ḥalbuki, sən kənglüng tartқiniqə
Pərwərdigar Hudaying seni bərikətligini boyiqə
xəḥər-yeziliringda ḥalal ḥaywanlarni soyup
(huddi jərən yaki keyik gəxidin yegəngə
ohxax), gəx yesəng bolidu; məyli pak, məyli
napak kixilər bolsun ularning gəxini yesə
bolidu. □ 16 Silər pəқət uni қeni bilən
қoxup yeməslikinglar kerək; silər қenini
su təkkəndək yərgə təküwetixinglar kerək.
■ 17 Sən axliқtin, yengi xarabtin, zəytun
meyidin ondin biri bolоɣan əxriliringni yaki
kala-қoy padiliringning tunji balilirini, yaki

■ **12:11** 1Pad. 8:29 □ **12:12** **«silər bilən bir yərdə turuwatқan...»** — ibraniy tilida «dərwaziliring iqidə turuwatқan» degən səz bilən ipadilinidu. ■ **12:12** Qəl. 18:20; Қan. 10:9; 18:1 □ **12:15** **«xəḥər-yezanglarda...»** — Ibraniy tilida «dərwaziliringlar iqidə» degən səzlər bilən ipadilinidu. ■ **12:16** Yar. 9:4; Law. 7:26; 17:10; Қan. 15:23

қəsəmgə baoɣliқ ḥədiyəliringni, ihtiyariy ḥədiyəliringni yaki қolungdiki kətürmə ḥədiyəliringni xəḥər-yeziliringda yeməsliking kerək; □ 18 bəlki bularni Pərwərdigar Hudaying aldida, Pərwərdigar Hudaying tallaydioɣan jayda yeyixing kerək, yəni sən, ooɣlung, қizing, қul-dediking wə sən bilən bir yərdə turuwatқan Lawiylar birgə yesəng bolidu; wə sən Pərwərdigar Hudaying aldida əmgikingning barliқ mewisidin xadlinisən. □ 19 Өzünggə ḥezi boloɣinki, sən zeminda turoɣan barliқ künliringdə Lawiylardin waz kəqməsliking kerək.

Қanni yeməslik kerək

20 Pərwərdigar Hudaying sanga wədə қiloɣandək qegraliringni kengəytkəndə, sən kənglüng tartip: «gəx yəymən» desəng, sən kənglüngning tartқiniqə gəx yesəng bolidu. ■ 21 Əgər Pərwərdigar Hudayinglar Өz namini қoyuxқa tallaydioɣan jay səndin bək yiraқ bolsa, sən Pərwərdigar sanga təқdim қiloɣan kala-қoylardin elip soyisən; mən sanga tapilioɣandək ularni soyisən wə xəḥər-yeziliring iqidə

□ **12:17 «xəḥər-yezanglarda turoɣan»** — ibraniy tilida «dərwaziliringlar iqidə turoɣan» degən səzlər bilən ipadilinidu.
□ **12:18 «sən bilən bir yərdə turuwatқan»** — ibraniy tilida «dərwaziliring iqidə turuwatқan» degən səz bilən ipadilinidu. **«əmgikingning barliқ mewisidin...»** — ibraniy tilida «қolunglardiki barliқ oқətting...» ■ **12:20** Yar. 9:4; Law. 7:26; 17:10; Қan. 15:23

kənglüng tartқiniqə booɣuzlap yəysən. □
22 Jərən yaki keyik yegəndək ularni yəysən;
məyli pak məyli napak kixilər bolsun uning
gəxidin yesə bolidu. 23 Pəқət xuningdin ḥezi
boloɣinki, ularning қenini yemə; qünki jan
degən қandidur; sən gəxni jan bilən қoxup
yeməsliking kerək. 24 Sən қanni yeməsliking
kerək; bəlki uni suni yərgə təkkəndək yərgə
təküwət. 25 Sən uni yeməsliking kerək; xundaқ
қilsang ḥaling wə səndin keyinki baliliringning
ḥali yahxi bolidu; qünki sən Pərwərdigarning
nəziridə durus boloɣanni қiloɣan bolisən.
26 Biraқ səndiki Pərwərdigaroɣa atioɣan
wə қəsəmgə baoɣliқ nərsilərni bolsa, sən
ularni elip Pərwərdigar tallaydioɣan jayoɣa
apirisən; 27 sən *xu yərdə* Pərwərdigar
Hudayingning қurbangaḥi üstidə kəydürmə
қurbanliқliringni, gəx bilən қenini sunoɣin;
baxқa қurbanliқliringning қeninimu
Pərwərdigar Hudayingning қurbangaḥi üstidə
қuyoɣin wə gəxini yegin.
28 Mən sanga tapilioɣan bu barliқ səzlərgə
қulaқ selip kəngül bəlgin. Xundaқ қilsang,
Pərwərdigar Hudayinglarning nəziridə yahxi wə
durus boloɣanni қiloɣan bolisən wə əz ḥaling
wə səndin keyinki əwladliringning ḥali yahxi
bolidu.

Butlarning yirginqliki

□ **12:21 «xəḥər-yeziliringlar iqidə»** — ibraniy tilida «dərwaziliringlar iqidə» degən səzlər bilən ipadilinidu.

29 Pərwərdigar Hudaying sən baridioɣan yərdiki
əllərning zeminini igilixing üqün ularni sening
aldingda yoқitidu. Xu qaoɣda, sən ularning
zeminini igiləp xu yərdə turoɣiningda, 30 Xu əllər
aldingda yoқitiloɣandin keyin, ularning izidin
mengixқa eziқturulmasliқing üqün əzünggə
ḥezi bol wə: — «Bu əllər əz ilaḥlirining iba-
ditini қandaқ tutқan boloɣiydi? Mənmu xun-
daқ қilip baқayqu!» dəp ularning ilaḥlirini
ḥeq izdimə. 31 Sən Pərwərdigar Hudayingn-
ing hizmitidə boloɣiningda қət'iy ularning yoli
boyiqə ix tutmasliқing kerək; qünki nemə ix
Pərwərdigaroɣa yirginqlik bolsa, nemə ix Un-
ingoɣa nəprətlik bolsa, ular əz ilaḥliri üqün
xu ixlarni қiloɣan; ular ḥətta əz ooɣullirini
wə қizlirinimu ilaḥlirioɣa atap otta kəydürüp
kəlgən.

Butpərəslik wə sahta pəyoɣəmbərlər

32 Mən silərgə tapilioɣanliki əməllərgə əməl
қilixқa kəngül bəlünglar; uningoɣa ḥeq
nemə қoxmanglar, uningdin ḥeq nərsini
qiқiriwətmənglar.■

13

1 Əgər aranglardin pəyoɣəmbər yaki qüx kərgüqi
qiқip, silərgə məlum bir məjizilik alamət
yaki karamətni kərsitip berəy desə 2 wə u
silərgə aldin'ala degən məjizilik alamət yaki

■ **12:32** Қan. 4:2; Pənd. 30:6; Wəḥ. 22:18

karamət əməlgə axurulsa, əmma xuning bilən
munasiwətlik «baxқa ilaḥlaroɣa (yəni silər
tonumioɣan ilaḥlaroɣa) əgixəyli» wə «ularning
қulluқida bolayli» desə, 3 xu pəyoɣəmbər yaki
qüx kərgüqining səzlirigə қulaқ salmanglar;
qünki xu tapta Pərwərdigar Hudayinglar
silərning uni, yəni Pərwərdigar Hudayinglarni
pütün қəlbinglar wə pütün jeninglar bilən
səyidioɣan-səyməydioɣininglarni bilix üqün
sinawatқan bolidu.
4 Silər Pərwərdigar Hudayinglaroɣa əgixip
mengixinglar kerək; silər Uningdin қorқunglar,
əmrlirini tutunglar, Uning awazioɣa қulaқ
selinglar; silər Uning hizmitidə bolup Uningoɣa
baoɣlininglar. ■ 5 Xu pəyoɣəmbər yaki
qüx kərgüqi bolsa əlümgə məḥkum қilinixi
kerək; qünki u silərni Misir zeminidin
қutқuzup qiқaroɣan, yəni «қulluқ makani»din
ḥərlük bədili tələp қutқuzoɣan Pərwərdigar
Hudayinglaroɣa asiyliқ қilixni қutratti,
xundaқla Pərwərdigar Hudayinglar seni
mengixқa əmr қiloɣan yoldin eziқturuxқa
urundi; silər muxundaқ rəzillikni aranglardin
yoқitixinglar kerək.■

ailining iqidə pəyda boloɣan sahta pəyoɣəmbərlər

6-7 Қerindixing, məyli anangning ooɣli yaki əz
ooɣlung yaki қizing, jan-jigiring boloɣan ayal-
ing yaki jan dostung astirtin seni azdurmaқqi
bolup: «Barayli, baxқa ilaḥlarning қulluқioɣa

■ **13:4** Қan. 10:20 ■ **13:5** Қan. 18:20; Yər. 14:15

kirəyli» desə, yəni əzüng yaki ata-bowiliring ḥeq
tonumaydiƣan, ətrapingdiki əllərning ilaḥliri
bolsun, yeḳin bolsun, yiraḳ bolsun, ḥətta yər
yüzining bu qetida yaki u qetida bolsun, xu-
larning ḳulluḳiƣa kirəyli desə,□ ■ 8 undaḳta sən
uningƣa ḳoxulma yaki uningƣa ḳulaḳ salma;
sən uni ḥeq ayima, uningƣa rəḥim ḳilma wə
uning gunaḥini ḥeq yoxurma; □ 9 ḳandaḳla
bolmisun, uni əltürgin; uni əltürüxkə tunji ḳol
saloƣuqi sən bol, andin barliḳ həlḳning ḳolliri
əgixip xundaḳ ḳilsun. ■ 10 U seni Misir zem-
inidin, «ḳulluḳ makani»din ḳutḳuzup qiḳarƣan
Pərwərdigar Hudayingni taxlaxḳa eziḳturmaḳqi
boldi, xunga sən uni əltürüxüng, qalma-kesək
ḳilixing kerək; 11 Xuning bilən pütkül Israil
anglaydu, ḳorḳidu, xuningdin keyin yənə xun-
daḳ rəzil ixni aranglarda ḳilmaydu.■

Məlum yurttikilər toplixip ḳiloƣan butpərəslikning jazasi

12-13 Əgər Pərwərdigar Hudaying olturaḳlixixḳa
sanga təḳdim ḳiloƣan məlum bir xəḥərdə:
«Arimizdin bəzi rəzil adəmlər qiḳip: «Barayli,
baxḳa ilaḥlarning ḳulluḳida bolayli» dəp
silər ḥeq tonumaydiƣan ilaḥlarƣa əgixixkə
əz xəḥiridikilərni eziḳturdi» degən həwərni
anglisang,□ 14 xu ḥaman təkxürüp sürüxtə ḳil;

□ **13:6-7 «jan-jigiring boloƣan ayaling»** — ibraniy tilida «ḳuqiḳingdiki ayaling». ■ **13:6-7** Qan. 17:2 □ **13:8 «sən uni ḥeq ayima...»** — ibraniy tilida «kəzüng ularni ḥeq ayimisun...». ■ **13:9** Qan. 17:7 ■ **13:11** Qan. 17:13 □ **13:12-13 «bəzi rəzil adəmlər...»** — ibraniy tilida «belial (Iblis)ning bəzi baliliri...».

rast bolsa, dərwəқə bu yirginqlik ix aranglarda
yüz bərgənliki ispatlanoɣan bolsa, 15 undaқda
sən xu xəḥərdikilərni қiliq bilən əltürüp, bu
xəḥərni wə uning iqidiki barliқ nərsilərni,
jümlidin mal-waranlirini təltəküs ḥalak қiliwət.
16 Uningdiki barliқ oljini otturidiki qong
məydanoɣa yioɣip, xu xəḥərni barliқ oljisi
bilən қoxup Pərwərdigar Hudayingoɣa ataloɣan
köydürmə қurbanliқtək ot bilən köydürüwət;
u mənggügə harabilik bolidu — қaytidin
қurulmasliқi kerək. 17 Təltəküs ḥalakətkə
bekitilgən ḥeqbir nərsə қolungoɣa qaplaxmisun;
xundaқ қilsang Pərwərdigar oɣəzipidin yenip
sanga rəḥim kərsitidu; U sanga iqini aoɣritip, ata-
bowiliringoɣa қəsəm қiloɣandək seni köpəytidu.
18 Sən mən bügün tapilioɣan Pərwərdigar
Hudayingning barliқ əmrlirini tutup, uning
nəziridə durus boloɣanni қilix üqün awazioɣa
қulaқ salsang, ḥaling xundaқ yahxi bolidu.

14

Pərwərdigar aldidiki ḥalallиқ wə ḥaramliқ — ḥalal wə ḥaram janiwarlar

1 Silər Pərwərdigar Hudayinglarning
pərzəntliridursilər; əlgənlər üqün
bədininglarni ḥeq kəsməslikinglar kerək
wə yaki manglay qeqinglarni қirip taқir

қilmasliқinglar kerək; □ ■ 2 qünki sən
Pərwərdigar Hudayingoɣa ataloɣan muқəddəs
bir həlқtursən; Pərwərdigar yər yüzidiki barliқ
həlқlər arisidin Өzining alahḥidə gəḥiri boloɣan
bir həlқ boluxi üqün seni tallioɣandur. ■ 3 Sən
ḥeqқandaқ yirginqlik nərsini yeməsliking
kerək.
4 Təwəndikilər silər yeyixkə bolidioɣan
ḥaywanlar: — kala, қoy, əqkə; ■ 5 keyik,
jərən, buoɣa, yawa əqkə, aḥu, bəkən, yawa
қoy, 6 xundaқla ḥaywanlar iqidə tuyaқliri
pütünləy aqimaқ (tuyaқliri pütünləy yeriқ) ḥəm
kəxigüqi ḥaywanlarning ḥərhilini yesənglar
bolidu. □ 7 Lekin, kəxigüqi yaki aqimaқ tuyaқliқ
ḥaywanlardin təwəndikilərni yeməslikinglar
kerək: —
Təgə, toxқan wə suoɣur (qünki ular kəxigüqi
boloɣini bilən tuyiқi aqimaқ əməstur. Xunga ular
silərgə ḥaram bolidu).□
8 Qoxқa bolsa tuyaқliri aqimaқ boloɣini bilən
kəximigini üqün silərgə ḥaram bolidu. Xundaқ
ḥaywanlarning gəxini yeməslikinglar kerək wə
ḥəm əlüklirigə təgməslikinglar kerək.
9 Suda yaxaydioɣan janiwarlardin təwəndikilərni
yeyixkə bolidu: — sudiki janiwarlardin қaniti

□ **14:1 «əlgənlər üqün ... manglay qeqinglarni қirip taқir қilmasliқinglar kerək»** — butpərəs Қanaaniylar arisida xundaқ ərp-adətlər kəp idi. ■ **14:1** Law. 19:27,28; 21:5 ■ **14:2** Қan. 7:6; 26:18 ■ **14:4** Law. 11:2 □ **14:6 «kəxigüqi ḥaywanlar»** — muxu yərdə ikki-üq axқazini bar ḥaywanlarnila əməs, bəlki yənə ozuқni yumxaқ qaynaydioɣan barliқ ḥaywanlarni өz iqigə alidu. □ **14:7 «suoɣur»** — yaki «siqқan» — taoɣlarda yaxaydioɣan kiqik bir ḥaywan.

wə qasiraqliri bolǫanlarni yeyixkə bolidu,
10 lekin qaniti wə qasiraqliri bolmiǫanlarni
yeməslikinglar kerək; ular silərgə nisbətən
ḥaram bolidu.
11 Barliq ḥalal quxlarni yesənglar bolidu;
12 birak təwəndiki uqar-qanatlarni
yeməslikinglar kerək: yəni bürküt, tapqux-
ǫeqirlar, dengiz bürküti, □ 13 qarliǫaq
quyruqluq sar, laqin, qorultaz-tapquxlar wə
ularning hilliri, 14 ḥəmmə qaǫa-qozǫunlar
wə ularning hilliri, 15 müxükyapilaq, təgiqux,
qayka, sar wə ularning hilliri, 16 ḥuwqux, ibis, aq
qu, □ 17 saqiyqux, beliq'alǫuq, qarna, □ 18 ləylək,
turna wə uning hilliri, ḥəpüp bilən xəpərəng
degənlər silərgə ḥaram sanalsun. □ 19 Ḥərbir
qanatliq əmüligüqi ḥaxarətlər bolsa silərgə
nisbətən ḥaram bolidu; ularni yeməslikinglar
kerək.□
20 Silər barliq ḥalal quxlarni yesənglar bolidu.

□ **14:12 «tapqux-ǫeqirlar»** — ibraniy tilida «ustihan qaqquqi qux». Yəni bir tərjimisi «beliq'alǫuq». □ **14:16 «ḥuwqux»** — yaki «kiqik ḥuwqux». **«aq qu»** — ibraniy tilidin buning qandaq qux ikənlikini bilix təs. □ **14:17 «saqiyqux»** — saqiyqux yaki «suǫa sünggügüqi». Ibraniy tilidin buning qandaq qux ikənlikini bilix təs. **«qarna»** — yaki «qotan». □ **14:18 «turna»** — yaki «qotan». **«ləylək, turna ... degənlər silərgə ḥaram sanalsun»** — bu ḥalal wə ḥaram nərsilər tooǫruluq «Lawiylar»diki «qoxumqə səz»imizni kərüng. □ **14:19 «Ḥərbir qanatliq əmüligüqi ḥaxarətlər ... ularni yeməslikinglar kerək»** — bu tizimliktiki quxlarning köpinqisining ibraniy tilidiki nami Təwratta pəqət bir-ikki qetim kərüngən boloǫaqqa, ularning qaysi quxlar ikənlikini toptooǫra bekitix bəzidə mumkin bolmaydu. Ḥalbuki, ularning omumiy tipliri, xübḥisizki, tərjimimizdək bolidu.

21 Silər ḥeqқandaқ ələk janwarni
yeməslikinglar kerək; silər undaқ
nərsini xəḥər-yezanglar iqidə turuwatқan
musapirlarоɣa beringlar; ular uningdin yesə
bolidu yaki uni yat əlliklərkə setiwətsimu
bolidu; qünki sən Pərwərdigar Hudayingоɣa
ataloɣan muқəddəs bir həlқtursən. Sən
ooɣlaқni anisining sütidə қaynitip pixursang
bolmaydu.□ ■

Pərwərdigarоɣa beoɣixlax

22 Sən jəzmən ḥər yili etizdiki ḥəmmə teriқqiliқ
məḥsulatliringning ondin birini ayrixing kerək;
23 sən xularni, yəni axliқing, yengi xarabing,
zəytun meyingning ondin birini Pərwərdigar
Hudayingning aldida, yəni U Өz namini
қalduruxқa tallaydioɣan jayda yə, xundaқla
kala-қoy padiliridin ayriloɣan tunji balilirini
xu yərdə yə; xundaқ қilsang Pərwərdigar
Hudayingdin daim қorқuxni өginisən.■
24 Wə Pərwərdigar Hudaying seni
bərikətligəndə, U Өz namini қalduruxқa
tallioɣan xu jay səndin intayin yiraқ bolup,
məḥsulatliringni xu yərgə apiralmioɣudəқ
bolsang, 25 sən xu qaoɣda uni puloɣa setip,
pulni қolungоɣa tengip, Pərwərdigar Hudaying

□ **14:21** **«xəḥər-yezanglar iqidə»** — ibraniy tilida «dərwaziliringlar iqidə» degən səzlər bilən ipadilinidu. **«ooɣlaқni anisining sütidə қaynitip pixursang bolmaydu»** — bu əmr bəlkim ətraptiki butpərəs həlқlərning məlum ərp-aditigə əgəxməslik kerəklikini kərsitixi mumkin. Bu tooɣruluқ yənə «Lawiylar»diki «қoxumqə səz»imizni kərüng.

■ **14:21** Mis. 23:19; 34:26 ■ **14:23** Қan. 12:17,18

tallioɣan jayoɣa baroɣin wə 26 wə kənglüng nemə
tartsa, məyli kala, qoy, məy-xarab, musəlləs
bolsun, yaki xuningdək kənglüng tartqan
ḥərqandaq nərsini xu puloɣa alsang bolidu;
andin sən wə əyüngdikilər xu yərdə uningdin
yəp-iqip, Pərwərdigar Hudaying aldida xad-
huram bolisilər.■
27 Xəḥər-yeziliringda turuwatqan Lawiylarni
untumasliqing kerək, qünki aranglarda uning
ḥeqqandaq nesiwisi yaki mirasi yoq. □ ■
28 Ḥər üq yilning ahirida sən xu yildiki
məḥsulatliringdin ondin birini əxrə qilip
qiqar; sən uni xəḥər-yeziliring iqidə topla;
□ 29 xuning bilən Lawiylar (qünki aranglarda
uning ḥeqqandaq nesiwisi yaki mirasi yoq),
musapir, yetim-yesirlər wə tul hotunlar kelip
uningdin yəp toyunsun; xundaq qilsang
Pərwərdigar Hudaying qolungdiki barliq
mewini bərikətləydu.

15

Qərzlərdin halas qilix

1 Ḥərbir yəttə yilning ahirida sən bir «halas
qilix»ni jakarlioɣin. ■ 2 Bu «halas qilix» mundaq
bolidu: — barliq qərz igiliri qoxnisioɣa bərgən

■ **14:26** Mat. 21:12 □ **14:27** **«Xəḥər-yeziliringda»** — ibraniy tilida «Dərwaziliring iqidə» degən səz bilən ipadilinidu. ■ **14:27** Qəl. 18:20, 24; Qan. 10:9; 12:12; 18:1, 2; 26:12 □ **14:28** **«xəḥər-yeziliring iqidə»** — ibraniy tilida «dərwaziliring iqidə» degən səz bilən ipadilinidu. ■ **15:1** Mis. 21:2; Yər. 34:14

қərzni kəqürüm қilixi kerək; uni қoxnisidin
yaki қerindixidin tələp қilmasliқi kerək; qünki
Pərwərdigar aldida bir «halas қilix» jakarlandi.
□ 3 Qətəlliktin bolsa tələp қilixқa bolidu; lekin
қerindixingda bolоɣan қərzni kəqürüm қilixing
kerək.
4 Ḥalbuki, aranglarda ḥajətmənlər bolmaydu;
qünki Pərwərdigar Hudaying silərgə miras
bolux üqün igilixinglarоɣa beridiоɣan xu
zeminda turоɣiningda seni ziyadə bərikətləydu;
5 Pəқət silər Pərwərdigar Hudayinglarning
awaziоɣa қulaқ selip, mən silərgə bügün
tapiliоɣan bu pütün əmrgə əməl қilixқa
kəngül bəlsənglar xundaқ bolidu. 6 Qünki
Pərwərdigar Hudaying sanga wədə қiloɣandək
u seni bərikətləydu; sən kəp əllərgə kapalətlik
elip қərz berisən, lekin ulardin қərz almaysən;
sən kəp əllər üstigə ḥəküm sürisən, lekin ular
üstüngdin ḥəküm sürməydu.

Sehiy bolunglar!

7 Pərwərdigar Hudaying sanga beridiоɣan
zeminda xəḥər-yezanglar iqidə turuwatқan
қerindaxliring arisidin kəmbəоɣəl bir adəm
bolsa, sən uningоɣa kənglüngni қattiқ қilma
yaki ḥajiti qüxkən қerindixingоɣa қolungni

□ **15:2 «… Pərwərdigar aldida bir «halas қilix» jakarlandi»** — bəzi alimlar bu «halas қilix» degənning mənisi, қərz igiliri **yəttə yil iqidə** қərzdarlardin қərzni sorimasliқi kerək; lekin yəttinqi yildin keyin қərzlərni қaytidin soraxқa bolidu, dəp bekitilgən, dəp қaraydu.

yumuwalma; □ 8 sən bəlki sehiylik bilən uningoɣa
ḳolungni oquḳ ḳil wə uningda nemə kəm bolsa
qoḳum ḥajitidin qiḳip uningoɣa ətnə berip tur.
9 Kənglüngdə namrat ḳerindixingdin aoɣrinip:
Yəttinqi yil, yəni «halas yili» yeḳinlaxti,
dəp rəzil oyda boluxtin, uningoɣa ḥeq nərsə
bərməsliktin ḥezi bol; xundaḳ bolup ḳalsa
u sening tooɣrangda Pərwərdigaroɣa pəryad
kətürüxi bilən bu ix sanga gunaḥ ḥesablinidu.
□ 10 Sən qoḳum uningoɣa sehiylik bilən
bərgin; uningoɣa bərginingdə kənglüngdə
narazi bolma; qünki bu ix üqün Pərwərdigar
Hudaying seni barliḳ ixliringda wə ḳolungdiki
barliḳ əmgikingdə bərikətləydu. ■ 11 Qünki
kəmbəoɣəllər zemindin yoḳap kətməydu; xunga
mən sanga: «Sən sehiylik bilən zemindiki
ḳerindixingoɣa, yəni sening namratliringoɣa
wə ḥajətmənliringgə ḳolungni aqḳin» — dəp
tapilidim.■

Ḳullarni ḳoyuwetix

12 Sening ḳerindixing, məyli ibraniy ər yaki
ibraniy ayal bolsun sanga setiloɣan bolsa, u altə
yil ḳulluḳungda bolidu, andin yəttinqi yilida sən
uni əzüngdin halas ḳilip ḳoyuwət. ■ 13 Uni

□ **15:7 «xəḥər-yezanglar iqidə»** — ibraniy tilida «dərwaziliringlar iqidə» degən səzlər bilən ipadilinidu. □ **15:9 «…namrat ḳerindixingdin aoɣrinip»** — ibraniy tilida «namrat ḳerindixingoɣa kəzüngni rəzil ḳilip» degən səzlər bilən ipadilinidu. ■ **15:10** Mat. 5:42; Luḳa 6:35 ■ **15:11** Mat. 26:11; Yḥ. 12:8 ■ **15:12** Mis. 21:2; Yər. 34:14

қoyuwətkəndə қuruқ қol қoyuwətsəng bol-
maydu; 14 sən qoқum қoyliringdin, haminingdin
wə xarab kəlqikingdin təқdim қilixing kerək;
Pərwərdigar Hudaying seni bərikətligini boyiqə
sən uningoɣa bər. 15 Sening əslidə Misir zeminida
қul boloɣanliқingni, xuningdək Pərwərdigar Hu-
daying seni ḥərlük bədili tələp қutқuzoɣanliқini
yadingda tut; xunga mən bügün bu ixni sanga
tapilidim.
16 Ḥalbuki, xu қulung sanga: «mən
səndin kətməymən» desə (qünki u seni wə
ailəngdikilərni səyidu, sening bilən ḥali yahxi
bolidu) 17 — xu qaoɣda sən bigizni elip uning
қuliқini ixiktə təx. Xuning bilən u mənggügə
sening қulung bolidu. Xuningdək dedikinggimu
xundaқ muamilə қiloɣin.■
18 *Қulungni* yeningdin қoyuwetix sanga
eoɣir kəlmisun; qünki u қulluқungda altə
yil boloɣaqқa, қimmiti mədikarningkidin
ikki ḥəssə artuқ bolidu; *uni қoyuwətsəng*
Pərwərdigar Hudaying barliқ ixliringda seni
bərikətləydu.□

Hudaoɣa əng esilni beoɣixlax

19 Kaliliring wə қoyliring arisida tuoɣuloɣan
barliқ tunji ərkək mozay-қoziliringni
Pərwərdigar Hudayingoɣa ata; kaliliringning
tunjisini ḥeqқandaқ əmgəkkə salma,

■ **15:17** Mis. 21:6 □ **15:18** **«қimmiti mədikarningkidin ikki ḥəssə artuқ bolidu»** — қul ḥərküni igisi üqün ixləydioɣan waқit mədikar ixligən waқitning ikki ḥəssidin kəp boluxi mumkin; qünki қul keqə-kündüz hojayinning buyruқi astida turuxi kerək.

қoyliringning tunjisini қirқima. ■ 20 Sən wə
өyüngdikilər ḥər yili xu melingni Pərwərdigar
Hudaying aldida, Pərwərdigar tallaydioɣan jayda
yənglar. 21 Birak *xu* ḥaywanlarning bir yeri
meyip bolsa, məyli u məjruḥ , kor yaki uningda
ḥərқandak nuқsan bolsa, uni Pərwərdigar
Hudayingoɣa қurbanlik қilmasliking kerək.
■ 22 Bəlki uni xəḥər-yezanglar iqidə yesəng
bolidu; kixilər məyli pak yaki napak bolsun,
uni jərən yaki keyikni yegəndək yesə bolidu.
□ 23 Pəқət sən uning қenini yemə; қenini suni
yərgə təkkəndək təküwət.■

16

«Өtüp ketix ḥeyti» wə «petir nan ḥeyti»

1 Abib eyini alaḥidə esingdə tut wə өtüp
ketix ḥeytini Pərwərdigar Hudayingoɣa atap
təbrikligin; qünki Pərwərdigar Hudaying seni
Abib eyida Misirdin keqidə qiқaroɣan. □ ■
2 Sən «өtüp ketix ḥeyti»ning melini (məyli қoy
yaki kala padisidin bolsun) Pərwərdigar Hu-
daying tallap bekitidioɣan jayda uningoɣa atap
қurbanlik қiloɣin; 3 xundaқla sən ḥeqқandak

■ **15:19** Mis. 13:2; 22:29; 34:19; Law. 27:26; Qəl. 3:13 ■ **15:21** Law. 22:20; Қan. 17:1 □ **15:22** **«xəḥər-yezanglar iqidə»** — ibraniy tilida «dərwaziliring iqidə» degən səz bilən ipadilinidu. ■ **15:23** Қan. 12:16,23 □ **16:1** **«Abib *yaki «Nisan»*** eyi» — Huda ibraniyloroɣa tapxuroɣan kalendarning birinqi eyi. «Mis.» 12-babni kərüng. **«өtüp ketix ḥeyti»** — ibraniy tilida «pəsah» yaki «pasha» degən səz bilən bildürülidu. ■ **16:1** Mis. 12:2; Law. 23:5; Qəl. 9:1; 28:16

boldurulǫan nanni yeməsliking kerək; sən uning bilən yəttə kün petir nan, yəni «külpət neni»ni yeyixing kerək; qünki sən Misir zeminidin aldiraxliқta qiқting; xuning bilən sən əmrüngning barliқ künliridə Misir zeminidin qiққan xu künni yadingda tutқaysən. ■ 4 Yəttə kün qegraliring iqidə, əyüngdə ḥeqқandaқ eqitқu tepilmisun; sən birinqi küni kəqtə қilǫan қurbanliқ gəxlərni ətigəngə қaldurmasliқing kerək.■
5 Sən ətüp ketix ḥeyti қurbanliқini Pərwərdigar Hudaying sanga təқdim қilidiǫan xəḥəryeziliringning ḥərқandiқida қilsang bolmaydu;
6 bəlki ətüp ketix ḥeyti қurbanliқini sən Pərwərdigar Hudaying Өz namini turǫuzux üqün tallaydiǫan jaydila қil; uni kəqқurun, kün petix waқtida, yəni Misirdin qiққandiki waқitқa ohxax waқitta қilisən. 7 Uni Pərwərdigar Hudaying tallaydiǫan jayda pixurup yegin; andin ətigəndə qedirliringǫa қaytsang bolidu.
8 Sən altə kün petir nan yəysən; yəttinqi küni Pərwərdigar Hudaying aldida təntənilik sorun küni bolidu; sən ḥeqқandaқ ix-əmgək қilmaysən.

«Ḥəptilər ḥeyti»

9 Andin yəttə ḥəptini sanaysən; axliққa orǫaқ saloǫandin baxlap yəttə ḥəptini sanaxқa baxlaysən; □ ■ 10 andin sən «ḥəptilər ḥeyti»ni

■ **16:3** Mis. 12:19; 34:18 ■ **16:4** Mis. 12:10, 13:7, 23:18, 34:25
□ **16:9** **«axliқ»** — muxu yərdə arpini kərsitidu. ■ **16:9** Mis. 23:16; Law. 23:15; Qəl. 28:26

Pərwərdigar Hudaying aldida qolungdiki
ihtiyariy ḥədiyə bilən ətküzisən; Pərwərdigar
Hudaying sanga bərikətliginigə qarap uni
ihtiyarən sunisən. 11 Xuning bilən sən
Pərwərdigar Hudaying aldida, U Өz namini
turoɣuzuxqa tallaydioɣan jayda xadlinisən; sən
əzüng, ooɣlung, qizing, qulung, dediking,
sən bilən bir yərdə turuwatqan Lawiylar,
aranglardiki musapirlar, yetim-yesirlər wə tul
hotunlar xadlinisilər. 12 Sən xuning bilən əslidə
Misirda qul boloɣanliqingni esinggə kəltürüp,
bu barliq bəlgilimilərni tutup əməl qiloɣin.

13-14 Sən «kəpilər ḥeyti»ni yəttə kün ətküzisən;
sən haman wə xarab kəlqikingni yioɣqan
qeoɣingda, ooɣlung, qizing, qulung, dediking,
xəḥər dərwazisi iqidə turidioɣan Lawiylar,
musapirlar, yetim-yesirlər wə tul hotunlar
xu ḥeytta xadlinisilər. ■ 15 Pərwərdigar
tallaydioɣan jayda sən yəttə kün Pərwərdigar
Hudaying aldida ḥeyt ətküzisən; qünki
Pərwərdigar Hudaying barliq məḥsulatliringda,
qolung qiloɣan ixlarda seni bərikətləydu wə sən
dərwəqə pütünləy xadlinisən.
16 Yilda üq qetim, petir nan ḥeyti, ḥəptilər ḥeyti
wə kəpilər ḥeytida sening barliq ərkəkliring
Pərwərdigar Hudaying aldida, u tallaydioɣan
jayda ḥazir boluxi kerək; ular Pərwərdigar
aldida quruq qol ḥazir bolsa bolmaydu; ■
17 bəlki Pərwərdigar Hudayingning sanga
təqdim qiloɣan bərikiti boyiqə ḥərbiri qolidin

■ **16:13-14** Mis. 23:16; Law. 23:34 ■ **16:16** Mis. 23:15, 17; 34:23

kelixiqə sunsun.

Adalət yürgüzüx

18 Həlқning üstidin adalət yürgüzüp adil ḥəküm
qiқirix üqün, sən Pərwərdigar Hudaying sanga
təқdim қilidiƣan barliқ xəḥər-yeziliring iqidə
ḥərbir қəbilidə soraқqi wə əməldarlarni bekitix-
ing kerək. □ 19 Adalətni burmilisang bolmaydu;
adəmlərgə yüz-hatirə қilsang bolmaydu; para
alsang bolmaydu; para bolsa aқilanilərning
kəzlirini kor қilidu ḥəm adillarning səzlirini
burmilaydu. ■ 20 Sən mutləқ adalətni izdixing
kerək; xundaқ қilsang ḥayat kərisən ḥəmdə
Pərwərdigar Hudaying sanga təқdim қilidiƣan
zeminni igiləysən.

Ḥərқandaқ butpərəsliktin yiraқ turux

21 Sən əzüng üqün yasaydiƣan Pərwərdigar Hu-
dayingning қurbangaḥining ətrapiƣa «axərah»
buti қilinidiƣan ḥeqқandaқ dərəh tikməsliking
kerək □ 22 wə əzüng üqün ḥeqқandaқ but
tüwrüki tikliməsliking kerək; undaқ nərsilər
Pərwərdigar Hudayingƣa yirginqliktur.

□ **16:18 «xəḥər-yezanglar iqidə»** — ibraniy tilida «dərwaziliringlar iqidə» degən səzlər bilən ipadilinidu. ■ **16:19** Mis. 23:8; Law. 19:15; Қan. 1:17 □ **16:21 «axərah buti»** — bəlkim butpərəslikkə beƣixlanƣan dərəhliklərdur. Dərəhlər bəlkim ayal but xəklidə oyuƣan yaki nəқixləngən boluxi mumkin idi.

17

1 Pərwərdigar Hudayingoɣa ḥərқandaқ nuқsani
yaki baxқa kəmqiliki boloɣan kala yaki қoyni
қurbanliқ süpitidə sunmasliқing kerək; qünki
undaқ қilix Pərwərdigar Hudayingoɣa yirginq-
liktur.■
2-3 Pərwərdigar Hudaying sanga təқdim
қilidioɣan xəḥər-yezang iqidə ər bolsun, ayal
bolsun, birsining Pərwərdigar Hudayingning
aldida birər rəzil ixni қiloɣanliқi — Uning
əḥdisigə hilapliқ қiloɣanliқi, baxқa ilaḥlaroɣa
(məsilən, Mən sanga ibadət қilixқa mən'i қiloɣan
қuyax, ay yaki pütkül samawi қoxun boloɣan
yultuzlaroɣa), ibadət қilip ularoɣa bax uroɣanliқi
bayқalsa, □ ■ 4 — xundaқ bir ixtin həwər
tapқan yaki uni angliоɣan bolsang, undaқta sən
əstayidilliқ bilən sürüxtürgin; bu ix ispatlinip
rast qiқsa, dərwəқə Israilda xundaқ yirginqlik
ix қilinoɣan bolsa, 5 sən xu rəzil ixni қiloɣan
ər yaki ayalni dərwaziliringoɣa elip qiқip, xu
ər yaki ayalni əlümgə məḥkum қilip qalma-
kesək қilixing kerək. 6 Birsini əlümgə məḥkum
қilix üqün ikki-üq guwaḥqining səzliri boluxi
kerək. Birsini birla guwaḥqining səzi bilən
əltürüxkə bolmaydu. ■ 7 Əltürülidioɣanda
awwal guwaḥqilar қol salsun, andin barliқ həlқ
қol salsun; xundaқ қilsanglar silər rəzillikni

■ **17:1** Law. 22:20-25; Қan. 15:21 □ **17:2-3** **«xəḥər-yezanglar iqidə»** — ibraniy tilida «dərwaziliringlar iqidə» degən səzlər bilən ipadilinidu. **«samawi қoxun boloɣan yultuzlar»** — bular tooɣruluқ 4:19ni wə izaḥatini kərüng. ■ **17:2-3** Қan. 13:7 ■ **17:6** Qəl. 35:30; Қan. 19:15; Mat. 18:16; 2Kor. 13:1; Ibr. 10:28

aranglardin ḥəydiwetisilər.■

Aliy sot

8 Xəḥər-yezanglarda ḥəküm qiқirixқa sanga
təs kelidiоʊan bir ix qiқsa, məyli hun dəwasi,
ḥəқ-tələp dəwasi yaki zorawanliқ dəwasida,
ḥərқandaқ talax-tartix bolsa ornunglardin tu-
rup Pərwərdigar Hudaying tallaydiоʊan jayоʊa
beringlar. □ ■ 9 Silər Lawiy kaḥinlarning wə
xu qaоʊda bolidiоʊan soraқqi bəgning yeniоʊa
barisilər wə ulardin ḥəküm soraysilər; ular silər
üqün ḥəküm qiқiridu. □ 10 Silər Pərwərdigar
tallaydiоʊan axu yərdə turоʊanlarning silərgə
tapxuridiоʊan ḥəküm səzi boyiqə ijra қilisilər;
ularning silərgə kərsətkinining ḥəmmisigə əməl
қilip kəngül bəlüxünglar kerək. □ 11 Silər
ularning silərgə kərsətkən қanun ḥəkümi boy-
iqə, qiқiridiоʊan қarari boyiqə қilisilər; ular
silərgə tapxuridiоʊan səzdin ong ya soloʊa
qətnəp kətmənglar. 12 Wə baxbaxtaқliқ қilip,

■ **17:7** Қan. 13:10 □ **17:8 «… məyli hun dəwasi, ḥəқ-tələp dəwasi yaki zorawanliқ dəwasida, ḥərқandaқ talax-tartix bolsa,… »** — ibraniy tilida «қan wə қan arisida, dəwa bilən dəwa arisida, muxt-tayaқ bilən muxt-tayaқ arisida bolsun, ḥərқandaқ talax-tartix bolsa...» degən səzlər bilən ipadilinidu. ■ **17:8** 2Tar. 19:10; Mal. 2:7 □ **17:9 «Lawiy kaḥinlar»** — kaḥinlar Lawiylarning қəbilisidin bəlgilinidu. □ **17:10 «Pərwərdigar tallaydiоʊan axu jay»** — muxu 8-13-ayətlərdə «(Huda) tallaydiоʊan jay»… «Pərwərdigar tallaydiоʊan jay...» bəlkim Lawiylar wə kaḥinlar ḥəmdə «soraқqi bəg» (demək, xu dəwrdiki «batur ḥakim») turidiоʊan xəḥər-yezilarni kərsitixi mumkin. «Yəxua» 21:13-19ni kərüng. Təwrattiki «Batur ḥakimlar» wə «Samuil»da «dəwa sorap ḥəküm qiқirix» ixliri kəp uqraydu.

Pərwərdigar Hudayingning hizmiti üqün xu yərdə turidiɣan kaḥinɣa yaki soraқqi bəgkə қulaқ salmiɣan kixi bolsa, xu adəm əlümgə məḥқum bolidu; xuning bilən silər rəzillikni Israildin ḥəydəp qiқirisilər. 13 Xundaқla, barliқ həlқ bularni anglap қorқidu wə yənə baxbax-taқliқ қilmaydu.

Padixaḥ қandaқ boluxi kerək?

14 Sən Pərwərdigar Hudaying sanga təқdim қilidiɣan zeminɣa kirip uni igiligəndə, xundaқla uningda turɣanda: «Mən ətrapimdiki əllərningkidək əzümgə bir padixaḥ tikliməkqimən» desəng, 15 xu qaɣda sən əzünggə pəқət Pərwərdigar Hudaying tallaydiɣinini tikləysən; üstünggə қerindax bolmiɣan qətəllikni bekitməsliking kerək. 16 *Padixaḥ* bolsa əzi üqün atlarni kəpəytməsliki yaki atlarni kəpəytimən dəp həlқni Misirɣa қayturmasliқi kerək; qünki Pərwərdigar silərgə: «Silər xu yol bilən ḥərgiz қaytmasliқinglar kerək» degənidi.
17 Padixaḥ kəp ayallarni əz əmrigə almasliқi kerək; bolmisa uning kəngli ezip ketixi mumkin. U əzi üqün altun-kümüxni kəpəytməsliki kerək.
18 Padixaḥliқ təhtigə olturɣinida u əzi üqün Lawiy kaḥinlarning aldida muxu қanunni bir dəptərgə kəqürüp pütüxi kerək. 19 Xu dəptər uning yenida daim boluxi wə uni əmrining barliқ künliridə oқuxi kerək; xundaқ қilsa u Pərwərdigar Hudasidin қorқup, muxu қanunning səzliri wə bəlgilimilirini tutup

ularoɣa əməl qilixni əginidu. 20 Xundaqla
uning köngli qerindaxliri aldida ḥakawurlixip
kətməydu, bu əmrlərdin ong ya soloɣa qətnəp
kətməydu wə xuningdək Israil arisida uning wə
ooɣullirining padixaḥliq künliri köp bolidu.□

18

Lawiylar wə kaḥinlarning nesiwisi

1 Lawiy kaḥinlar wə xuningdək barliq Lawiylar
qəbilisining Israilda ḥeqqandaq nesiwisi
yaki mirasi bolmaydu; ular Pərwərdigaroɣa
atap otta sunulidioɣan qurbanliqlardin wə
Pərwərdigarning mirasidin yeyixkə bolidu, □ ■
2 Biraq ularning qerindaxliri arisida ḥeqqandaq
mirasi bolmaydu; Pərwərdigar eytqandək, U
Өzi ularning mirasidur. ■ 3 Kaḥinlarning
qurbanliq qilidioɣan həlqtin alidioɣan ülüxi
mundaq: — (məyli kala yaki qoy bolsun) qol,
engək gəxi wə üqəy-qerini kaḥinlaroɣa berilidu.
4 Silərning axliqinglardin, yengi xarabinglardin
wə zəytun meyinglardin dəsləpki pixqan
ḥosulni wə qoyliringlardin dəsləpki qirqiloɣan
yungni uningoɣa berisilər; 5 qünki Pərwərdigar
Hudaying uni wə uning əwladlirini Өz namida
hizmitidə daim turuxqa barliq qəbililiringlar
iqidin talliwaloɣan.

□ **17:20 «bu əmrlərdin…»** — ibraniy tilida «bu əmrdin…».
□ **18:1 «Pərwərdigarning mirasidin yeyix»** — demək, Pərwərdigarning mirasi boloɣan zemindiki məḥsulatlardin yeyix. ■ **18:1** Qəl. 18:20; Qan. 10:9; 1Kor. 9:13 ■ **18:2** Qəl. 18:20-32; Qan. 10:9; Əz. 44:28

6 Əgər Lawiy bolоɣan bir adəm pütkül
Israildiki ḥərқandaқ xəḥər-yezidin, yəni
əzi makanlaxқan jaydin qiқip, Pərwərdigar
tallaydiоɣan jayоɣa kəlsə 7 wə xu yərdə
Pərwərdigar aldida turоɣuqi barliқ
қerindaxliriоɣa ohxax Pərwərdigar Hudasining
namida hizməttə turоɣan bolsa, 8 undaқta (məyli
u atisidin қalоɣan mirasini setiwətkən yaki
setiwətmigən bolsun) uning yəydiоɣan ülüxi
қerindaxliriningkidək boluxi kerək.□

Seḥir-jadugərlik қilixқa bolmaydu, ḥəқiқiy pəyоɣəmbərgə қulaқ selinglar

9 Sən Pərwərdigar Hudaying sanga beridiоɣan
zeminоɣa kirgən qaоɣda, sən xu yərdiki
əllərning yirginqlik adətlirini əgənməsliking
kerək. 10 Aranglarda əz oоɣli yaki қizini ottin
ətküzidiоɣan, palqiliқ, rəmqilik, əpsaniylik,
jadugərlik □ ■ 11 yaki dəmidiqilik қilоɣuqi
yaki jinkəx, seḥirgər yaki əlgənlərdin yol
soriоɣuqi ḥeqқandaқ kixi bolmisun; 12 qünki
bundaқ ixlarni қilidiоɣan ḥərқandaқ kixi
Pərwərdigaroɣa nəprətlik bolidu; bu yirginqlik
ixlar tüpəylidin Pərwərdigar Hudaying xu
əllərni aldinglardin ḥəydəp qiқiridu.

□ **18:8 «məyli u atisidin қalоɣan mirasini setiwətkən yaki setiwətmigən bolsun,...»** — Lawiylarning əz aldiоɣa qong zemini bolmaytti, bəlki pəқət bəzi xəḥərlərdə қoru-jayliri wə ətrapida qəklik yaylaқlirila bolatti. «Qəl.» 35:1-8ni kərüng. Baxқa nəqqə hil tərjimiliri uqrixi mumkin. □ **18:10 «...balilirini ottin ətküzüx»** — bəlkim «insan қurbanliқi»ni kərsitixi mumkin. ■ **18:10** Law. 18:21; 20:27; 1Sam. 28:7; Yəx. 8:19

13 Sən Pərwərdigar Hudaying aldida əyibsiz
mukəmməl boluxung kerək; 14 qünki sən ze-
mindin ḥəydəydiоɣan bu əllər rəmqilər wə palqi-
laroɣa қulaқ salidu; biraқ Pərwərdigar Hudaying
seni undaқ қilixқa yol қoymaydu.

Kəlgüsidiki uluoɣ pəyoɣəmbər

15 Pərwərdigar Hudaying silər üqün
aranglardin, қerindaxliringlar arisidin manga
ohxaydiоɣan bir pəyoɣəmbər turoɣuzidu; silər
uningoɣa қulaқ selinglar. ■ 16 Bu silər
Ḥorəb teoɣida yioɣiloɣan kündə Pərwərdigar
Hudayinglardin: «Pərwərdigar Hudayimning
awazini yənə anglimayli, bu dəḥxətlik otni
kərməyli, bolmisa əlüp ketimiz» dəp tələp
қiloɣininglaroɣa pütünləy mas kelidu. ■
17 Xu qaoɣda Pərwərdigar manga: «Ularning
manga degən səzi yahxi boldi. 18 Mən ularoɣa
қerindaxliri arisidin sanga ohxaydiоɣan bir
pəyoɣəmbərni turoɣuzimən, Mən Өz səzlirimni
uning aoɣziоɣa salimən wə u Mən uningoɣa
barliқ tapiliоɣinimni ularoɣa səzləydu. ■ 19 Wə
xundaқ boliduki, u Mening namimda dəydiоɣan
səzlirimgə қulaқ salmaydiоɣan ḥərқandaқ kixi
bolsa, Mən uningdin ḥesab alimən.□
20 Əmma Mening namimda baxbaxtaқliқ
қilip Mən uningoɣa tapilimiоɣan birər səzni

■ **18:15** Yḥ. 1:46; Ros. 3:22; 7:37 ■ **18:16** Mis. 20:19; Қan. 5:25; Ibr. 12:19 ■ **18:18** Yḥ. 4:25 □ **18:19** « ***xu pəyoɣəmbər*** Mening namimda dəydiоɣan səzlirimgə қulaқ salmaydiоɣan ḥərқandaқ kixi bolsa, mən uningdin ḥesab alimən» — bu uluoɣ pəyoɣəmbərning salaḥiyiti tooɣruluқ «қoxumqə səz»imizdə tohtilimiz.

səzlisə yaki baxқa ilaḥlarning namida səz қilidiоlan pəyоləmbər bolsa, xu pəyоləmbər əltürülsun.□ ■
21 Əgər sən kənglüngdə: «Pərwərdigar қilmiоlan səzni қandaқ pərқ etimiz» desəng,
22 bir pəyоləmbər Pərwərdigarning namida səz қilolan bolsa wə u bexarət қiloлan ix tooлra
qiқmisa yaki əməlgə axurulmisa, undaқta bu
səz Pərwərdigardin qiқmiоlan; xu pəyоləmbər
baxbaxtaқliқ bilən səzligən dəp, uningdin
қorқma.

19

Adəm əltürüx tooлrisidiki қanun — panaḥliқ xəḫərliri

1 Pərwərdigar Hudayinglar silərgə beridiоlan
zemindiki taipilərni silərning aldinglardin üzüp
taxliоlan waқtida wə silər xundaқla ularning
xəḥərliri wə əyliridə turоlininglarda, 2 silər
xu qaоlda Pərwərdigar Hudayinglar silərgə
beridiоlan zeminda üq xəḥərni ayrim қilixinglar
kerək; ■ 3 xundaқla, adəm əltürgən ḥərbir kixi

□ **18:20 «baxқa ilaḥlarning namida səz қilidiоlan pəyоləmbər ... əltürülsun»** — baxқa birhil tərjimisi: «baxқa ilaḥlarning namida səz қilidiоlan pəyоləmbər ... əlidu» — demək, əzlükidin əlidu. Bizningqə muxu yərdə Hudaning kərsətkini xu pəyоləmbərni əltürüx kerəkliki bolsa kerək. ■ **18:20** Қan. 13:6; Yər. 14:14 ■ **19:2** Mis. 21:13; Qəl. 35:9-34; Yə. 20:2

xu yərlərgə, xu xəḥərlərning birigə ḳeqip beri-
walsun dəp yol ḥazirlap, Pərwərdigar Huday-
inglar miras boluxḳa silərgə beridiƣan zeminni
üq rayonƣa bəlisilər. 4 Tirik ḳelix üqün xu
yərlərgə ḳeqip beriwalƣan, adəm əltürgən kixi
toƣruluḳ bəlgilimə mundaḳ: — u ḳoxnisini
tasadipiyliḳtin urup əltürüp ḳoyƣan, xundaḳla
əslidə uningƣa əq-adawiti bolmiƣan bolsa, xu
yərgə ḳeqip beriwalsa bolidu. ■ 5 Məsilən,
u ḳoxnisi bilən otun kesixkə ormanƣa kirgən
bolup, dərəhni kesixkə paltini kətürgəndə palta
bexi sepidin ajrap ketip ḳoxnisiƣa tegip ketip
uni əltürüp ḳoysa, undaḳta jawabkar kixi
bu xəḥərlərdin birigə ḳeqip beriwelip ḥayat
ḳalidu; 6 bolmisa, ḳan ḳisasi alƣuqi ƣəzipi
ḳayniƣanda adəm əltürgən kixini ḳoƣlaydu
wə yol uzun bolƣaqḳa, uningƣa yetixiwelip
əltürüwetixi mumkin; əməliyəttə, u kixi əlümgə
layiḳ əməs, qünki uning əslidə ḳoxnisiƣa
ḥeqḳandaḳ əq-adawiti yoḳ idi. □ 7 Xunga
mən silərgə: «Өzünglar xundaḳ üq xəḥərni
ayrixinglar kerək» dəp əmr ḳilimən.
8 Pərwərdigar Hudayinglar ata-bowiliringlarƣa
ḳəsəm ḳilƣinidək qegrayinglarni kengəytixni,
ata-bowiliringlarƣa wədə ḳilƣan barliḳ zeminni

■ **19:4** Mis. 21:13; Қan. 4:41,42 □ **19:6** **«ḳan ḳisasi alƣuqi»** — ḳan ḳisasiƣa elixḳa ḥoḳuḳluḳ kixining roli toƣrisidiki ḳanun-bəlgilimilər «Qəl.» 35:10-35də kərsitilidu. **«yol uzun bolƣaqḳa»** — birla panaḥlinidiƣan xəḥər bolƣanda, adəm əltürgən kixi turƣan jay u xəḥərgə yiraḳ bolup ḳelixi mumkin; xunga, Pələstində bir-biridin tarḳaḳ altə xəḥər (andin yənə üq xəḥər) tallinip «panaḥliḳ xəḥər» dəp bekitilgən.

silərgə təkdim qilixni halaydu; ■ 9 silər
Pərwərdigar Hudayinglarni səyüx wə uning yol-
lirida daim mengix üqün mən silərgə bügün
tapilioɣan bu əmrni tutsanglarla U xundak
qilidu, undakta silərmu əzünglar üqün bu
üq xəḥərdin baxqa yənə üq xəḥərni qoxisilər.
□ ■ 10 Wə xundak qilsanglar Pərwərdigar Hu-
dayinglar silərgə miras qilip təkdim qilidioɣan
zemin arisida naḥək qan təkülməydu wə xun-
ingdək gədininglaroɣa hun gunaḥi qüxməydu.
11 Lekin birsi qoxnisioɣa əq-adawət tutqan
bolsa, paylap turup uningoɣa ḥujum qilip, urup
əltürüwətsə wə xu xəḥərlərdin birigə qeqip
beriwaloɣan bolsa, ■ 12 undakta uning əz
xəḥiridiki aksakallar adəm əwətip uni xu yərdin
yandurup kelixi kerək, andin uni əltürülsun
dəp «qan qisasi aloɣuqi»ning qolioɣa tapxuruxi
kerək. 13 Sən uni ḥeq ayimioɣin, xundak
qiloɣanda Israildin təkülgən gunaḥsiz qanning
deoɣini tazilioɣan bolisilər; andin ḥalinglar yahxi
bolidu.□

Guwaḥqilar tooɣruluk qanun

14 Pərwərdigar Hudaying sanga igiləx üqün
təkdim qilidioɣan zeminda burunqilar miras

■ **19:8** Yar. 28:13; Qan. 12:20 □ **19:9** **«mən silərgə bügün tapilioɣan bu əmr»** — bəlkim «Qanun Xərḥi» degən kitabtiki əḥdə, yəni barlik əmr-pərmanlarni kərsitixi mumkin. ■ **19:9** Yə. 20:7 ■ **19:11** Yar. 9:6; Mis. 21:12,14; Law. 24:17; Qəl. 35:16 □ **19:13** **«sən uni ḥeq ayimioɣin»** — ibraniy tilida «kəzüng uni ḥeq ayimisun».

yeringdə bekitkən, қoxnangning pasil texini yətkiməsliking kerək.■

15 Məlum jinayət yaki gunaḥ toоrisida bir-
sigə «U gunaḥ қiloоan» dəp ərz-xikayət қilixta
yaloоuz birla guwaḥqi bolsa kupayə қilmaydu,
bəlki ḥəmmə ix ikki yaki üq guwaḥqining səzi
bilən bekitilsun.■
16 Birsi toоruluқ «palanqi-pokunqi gunaḥ
қiloоan» dəp ərz қilidioоan қara niyətlik bir
guwaḥqi qiқsa, 17 dəwalixip қaloоan ikki
adəm Pərwərdigarning aldida, xu künlərdə
bolidioоan kaḥinlar wə soraқqi bəglər aldida
ḥazir bolsun; 18 soraқqi bəglər əstayidilliқ
bilən təkxürsun; əgər ḥeliқi guwaḥqi yaloоan
guwaḥqi bolup, əz қerindixi toоruluқ yaloоan
guwaḥliқ bərgən bolsa, 19 undaқta, silər dəl u
қerindixioоa қilmaқqi boloоinidək uningoоimu
xundaқ қilinglar. Xundaқ қilsanglar rəzillikni
aranglardin yoқitisilər. ■ 20 Қaloоan həlқmu
bu ixni anglaydu wə қorқidu wə xundaқla,
aranglarda undaқ rəzil ixni yənə қilmaydu.
21 Silər ḥeq rəḥim қilmanglar; janoоa jan, kəzgə
kəz, qixқa qix, қoloоa қol, putқa put elinsun.□ ■

■ **19:14** Pənd. 22:28 ■ **19:15** Qəl. 35:30; Қan. 17:6; Mat. 18:16; Yḥ. 8:17; 2Kor. 13:1; Ibr. 10:2 ■ **19:19** Pənd. 19:5 □ **19:21** **«Silər ḥeq rəḥim қilmanglar»** — ibraniy tilida «kəzüng ḥeq ayimisun». **«janoоa jan, qixқa qix, putқa put ... elinsun»** — bu səzlər «қisas elix» prinsipi əməs, bəlki Hudaning muқəddəs қanunining adil təlipidur. Hudaoоa təxəkkür, Uning meḥir-xəpқiti adilliқidin ziyadə ḥalқip qiқidu! «Mat.» 5:38-48ni kərüng. ■ **19:21** Mis. 21:23; Law. 24:20; Mat. 5:38

20

Düxmənlər bilən jəng қilix tooɣruluқ

1 Əgər sən düxmənliringgə jəng қiloɣili qiқip,
at wə jəng ḥarwilirini, xundaқla əzüngdin köp
boloɣan bir əlni kərsəng, ulardin ḥeq қorқma.
Qünki seni Misir zeminidin qiқirip kəlgən
Pərwərdigar Hudaying Əzi sən bilən billidur.
2 Silər jənggə qiқix aldida kaḥin əzi aldioɣa qiқip
həlққə səz қilip 3 ularoɣa: Əy Israil, anglanglar!
Silər bügün düxmənliringlar bilən soқuxux al-
dida turuwatisilər. Köngülliringlar jür'ətsiz
bolmisun; қorқmanglar, titriməngla r, ularning
səwəbidin dəkkə-dükkigə qüxməngla r; 4 qünki
Pərwərdigar Hudaying Əzi düxmənliringlar
üstidin oɣəlibə қilixinglar üqün silər bilən billə
jənggə qiқidu» — dəp eytsun.
5 Xu qaoɣda əməldarlar həlққə mundaқ desun:
— «Aranglarda bir yengi əy selip, uni *Hudaoɣa*
atimioɣan birsi barmu? Undaқta u əz əyigə
yenip kətsun, bolmisa u jəngdə əlüp ketip,
baxқa kixi kelip uni *Hudaoɣa* atixi mumkin.
6 Tək selip üzümzar bərpa қilip, tehi uning
mewisini yemigən birkim barmu? Bar bolsa
əyigə yenip kətsun, bolmisa u jəngdə əlüp
kətsə, baxқa kixi kelip uning mewisini yeyixi
mumkin.■
7 Bir қiz bilən wədiləxkən bolup, tehi uni əz
əmrigə almioɣan birkim bolsa, u əyigə yenip
kətsun, bolmisa u jəngdə əlüp kətsə, baxқa kixi
kelip uni əzigə hotunluққa elixi mumkin».■

■ **20:6** Law. 19:23,24,25 ■ **20:7** Қan. 24:5

8 Andin mənsəpdarlar həlққə yənə səzləp:
«Қorқup kətkən, jür'ətsiz birkim barmu? U
өyigə yenip kətsun. Bolmisa қerindaxlirining
yürikimu uningkidək jasarətsiz bolup қelixi
mumkin» dəp eytsun.■
9 Əməldarlar həlқqə xularni eytқandin
keyin ular həlқning aldida yetəkqilik қilixқa
қoxunlaroŋa sərdarlarni tiklisun.
10 Silər ḥujum қilixқa məlum bir xəḥərgə
yeқinlaxқininglarda awwal uningoŋa sülḥi
tooŋrisida səz қilinglar. 11 Əgər ular sülḥini
halaymiz, dəp jawab berip өz dərwazilirini
silərgə aqsa, undaқta uningda turuwatқan
ḥəmmə həlқ silərgə beқinip қulluқ ḥaxarda
bolidu. 12 Lekin silər bilən sülḥi қilixқa unimay,
bəlki silər bilən jəng қilmaқqi bolsa silər uni
қorxanglar. 13 Pərwərdigar Hudayinglar uni
қolunglaroŋa tapxuroŋanda uningdiki ḥərbir
ərkəkni қiliqlap өltürünglar; 14 lekin ayallar
bilən baliliri, kala bilən xəḥərdiki ḥəmmə
nərsini, yəni barliқ oŋəniymətni өzünglaroŋa
olja қilip elinglar; Pərwərdigar Hudayinglar өz
düxmənliringlardin silərgə elip bərgən oljidin
yəp səyünisilər. 15 Silərdin yiraқta boloŋan,
zeminoŋa təwə bolmioŋan əllərning xəḥərlirigə
xundaқ қilinglar.

Қanaaniylar bilən jəng қilixtiki қanun

16 Lekin Pərwərdigar Hudayinglar silərgə
miras қilip beridioŋan zemindiki əllərning
xəḥərlirini bolsa, ularning iqidiki tiniқi bar

■ **20:8** Ḥak. 7:3

ḥeq nərsini tirik qoymay, ■ 17 bəlki Pərwərdigar
Hudayinglar silərgə buyruoɣandək Ḥittiylar
bilən Amoriylar, Қanaaniylar bilən Pərizziylər,
Ḥiwiylar bilən Yəbusiylarning ḥəmmisini
təltəküs yoқitixinglar kerək. 18 Bolmisa, ular əz
ilaḥlirioɣa qoқunuxtiki ḥəmmə yirginqlik ixlirini
silərgə əgitip, Pərwərdigar Hudayinglaroɣa
gunaḥ қilidioɣan bolisilər.
19 Bir xəḥərni igiləx üqün uzun waқit jəng қilip
қorxap turuxқa tooɣra kəlsə, uning ətrapidiki
dərəhlərni palta bilən kesip wəyran қilmanglar;
qünki ularning mewisini yesənglar bolidu.
Xunga ularni kəsmənglar; qünki daladiki
dərəhlər қorxiwelix kerək boloɣan adəmmidi?
20 Lekin silər mewilik dərəh əməs dəp bilgən
dərəhlərni kesip yoқitip, silər bilən soқuxқan
xəḥərni ḥujum қilip oɣulitixқa xu dərəhlərdin
istiḥkam-potəylərni yasisanglar bolidu.

21

Eniқlanmioɣan қatillik delosi tooɣrisida

1 Əgər Pərwərdigar Hudayinglar silərgə mi-
ras қilip igiləxkə beridioɣan zeminda, dalada
əltürülgən bir jəsət tepilsa, əmma uni əltürgən
adəm məlum bolmisa, 2 aқsaқalliringlar bilən
soraқqi bəgliringlar qiқip əlük tepiloɣan yər
bilən ətrapidiki xəḥərlərning ariliқini əlqisun;
3 əltürülgüqining jəsitigə əng yeқin xəḥərning

■ **20:16** Qəl. 33:52; Қan. 7:1, 2

aқsaқalliri bolsa ixқa selinmioɣan, boyun-
toroқmu selinmioɣan inək tepip kəlsun; 4 xu
xəḥərning aқsaқalliri inəkni süyi tohtimay
aқidioɣan, ḥəydilip terilmioɣan bir jiloɣioɣa elip
berip, xu jiloɣining əzidə inəkning boynini sun-
duruwətsun; 5 xu qaoɣda Lawiyning əwladliri
boloɣan kaḥinlar ularning қexioɣa kəlsun; qünki
Pərwərdigar Hudayinglar ularni Өzining aldida
hizməttə bolup, Pərwərdigarning namida bəht-
bərikət tiləxkə tallioɣandur. Ḥərbir dəwa wə
ḥərbir tayaқ jazasi ularning səzi boyiqə kesilsun.
6 Өltürülgüqining jəsitigə əng yeқin xəḥərdiki
aқsaқallarning ḥəmmisi xu jiloɣioɣa kelip, boyni
sundurulo ɣan inəkning üstidə turup, қollirini
yuyup 7 guwaḥliқ berip: «Қollirimiz bolsa bu
қanni təkmidi, kəzlirimiz bu ixni kərmidi; 8 əy
Pərwərdigar, Sən Өzüng ḥərlük bədili tələp
қutқuzoɣan həlқing Israilni kəqürgəysən wə
naḥəқ aққan қanning gunaḥini Israil həlқinggə
artmioɣaysən» — desun; xundaқ қilip bu қan
gunaḥioɣa kafarət kəltürülgən bolidu. 9 Silər
xundaқ қilip Pərwərdigarning nəziridə tooɣra
boloɣanni қilip naḥəқ təkülgən қanning gu-
naḥini əzünglardin qiқiriwətkən bolisilər.

Hotunluққa elinoɣan əsir tooɣruluқ қanun

10 Əgər silər düxmənliringlar bilən jəng қiloɣili
qiққininglarda Pərwərdigar Hudayinglar ularni
қolunglaroɣa bərgəq, ulardin əsir aloɣan bol-
sanglar, 11 bu əsirlərning arisida qiraylik
bir ayalni kərüp, kənglüng uningoɣa qüxüp,
uni əmringgə elixni halisang, 12 undaқta uni

өyünggə elip barоɣin; u qeqini qüxürüp, tir-
naқlirini yasap, 13 əsirliktə kiygən kiyimlirini
selip, өyüngdə olturup toluқ bir ay ata-anisi
üqün matəm totsun; andin sən uning қexioɣa
kirip uni өzünggə ayal қilip uningoɣa ər bol-
sang bolidu. 14 Keyin, əgərdə kөnglüng un-
ingdin səyünmisə, u қəyərni halisa, baroɣili
қoyuxung kerək; uni puloɣa satmioɣin wə un-
ingoɣa dedəktək muamilə қilmioɣin, qünki sən
uningoɣa yeқinliқ қilip uyat қiloɣansən.

Balilar tooɣruluқ қanun

15 Əgər birsining ikki ayali bolup ularning
birigə amraқliқ, yənə birigə өqlük қiloɣan bolsa
wə amraқ wə өq boloɣan ḥər ikkisidin ooɣul
tuoɣuloɣan bolsa, tunjisini өq ayalidin tapқan
bolsa 16 undaқta u kixi ooɣullirioɣa barini miras
üqün üləxtürüp bərgən künidə өq ayalining
ooɣli, yəni uning tunji ooɣlining ornioɣa amraқ
ayalining ooɣlini tunji ooɣulluққa қoyuxқa bol-
maydu. 17 U bəlki өq ayalining ooɣlini tunji
ooɣlum dəp etirap қilsun; qünki bu uning küq-
қuwwiti bar waқtidiki dəsləpki mewisidur; tunji
ooɣulluқ ḥoқuқi uningki boloɣaqқa, atisi barliқ
mal-mülüktin uningoɣa ikki ülüx miras bərsun.■
18 Əgər birsining baxbaxtaқ wə itaətsiz ooɣli
bolsa, u nə atisining səzigə, nə anisining səzigə
қulaқ salmay, ḥətta tayaқ-tərbiyimu kar қilmay,
ularning gepini yənila anglimisa, 19 Uning
ata-anisi uni tutup, xəḥərning dərwazisioɣa
elip berip, xəḥərning aқsaқallirining қexioɣa

■ **21:17** Yar. 49:3; 1Tar. 5:1; Zəb. 78:51

kəltürsun; □ 20 ular xəḥərning aқsaқalliriо�a
ərz қilip: — «Bu oоlimiz baxbaxtaқliқ wə
itaətsizlik қilip, səzimizni anglimay yüridu; u
nəpsi yaman, xarabhor bolup қaldi» dəp eytsun.
21 Xuning bilən xəḥərning ḥəmmə həlқi bir
bolup uni qalma-kesək қilip əltürsun. Silər bu
yol bilən əzünglardin rəzillikni qiқiriwetisilər;
pütkül Israil bu ixni anglap қorқidioоan bolidu.

Jinayətqining jəsiti

22 Əgər birsi əlüm jazasioоa layiқ gunaḥ sadir
қilip, əltürülgən bolsa wə jəsitini bir dərəhkə
esip қoyoоan bolsanglar, 23 əlüki keqiqə dərəhtə
қalmisun; қandaқla bolmisun, silər dərəhkə
esiloоuqini xu kündə kəmüwetinglar (qünki
kimdəkim *dərəhkə* esiloоan bolsa, Huda təripidin
lənətkə қaldduruloоan kixi ḥesablinidu). Xundaқ
қilsanglar, Pərwərdigar Hudayinglar silərgə mi-
ras қilip bərgən zeminni buloоimioоan bolisilər.■

22

Yitkən janiwarlar, kiyinix қatarliқlar tooоruluқ bəlgilimilər

1 Sən қerindixingning kalisi ya қoyi ezip
kətkinini kərsəng, qatiқing bolmay yürmə;
қandaқla bolmisun, uni қerindixingning

□ **21:19 «… uni tutup, xəḥərning dərwazisioоa … xəḥərning aқsaқalirining қexioоa kəltürsun»** — kona zamanlarda xəḥərning aқsaқalliri soraқ-dəwalar üstidin ḥəküm qiқirix üqün xəḥər dərwazisida olturatti. ■ **21:23** Gal. 3:13

қexioŋa yətküzüp bər. ■ 2 Əgərdə қerindixing
sanga yeқin olturmisa wə yaki igisini
tonumisang, xu ḥaywanni өz өyünggə elip kelip,
қerindixing uni izdəp kəlgüqə өzüng saқlap
andin uningoŋa tapxurup bərgin. 3 Sən ohxaxla
uning yitkən exiki yaki kiyimlirinimu xundaқ
қil; xundaқla қerindixingning ḥərқandaқ
yitkən nərsisini tepiwalsang, unimu xundaқ
қiloŋin; sən өzüngni bu ixtin қaqurmioŋin.
4 Əgər қerindixingning exiki yaki kalisin-
ing yolda yiқilip qüxkinini kərsəng, sən bu
əḥwaldin өzüngni қaqurmioŋin; қerindixingoŋa
yardəmlixip ulioŋini tartip turoŋuzoŋin.
5 Ayal kixi bolsa ərlərning kiyimini kiymisun;
xuningoŋa ohxaxla ər kixi ayal kixining kiy-
imini kiymisun; qünki kimki xundaқ қilsa,
Pərwərdigar Hudayingning aldida yirginqlik
bolidu.
6 Əgər sən yolda ketiwetip, bir dərəhtə yaki
yərdə baliliri yaki tuhumliri boloŋan қuxning
uwisioŋa uqrisang, anisi tuhum yaki balilirini be-
sip yatқan bolsa, ana-balilirini biraқla almioŋin;
7 ḥeq bolmioŋanda sən anisini қoyuwetip,
balilirinila alsang bolidu; xundaқ қilsang sanga
yahxi bolup uzun өmür kərisən.
8 Yengi bir өy salsang, өgzənggə bir tosma tam
yasioŋin; bolmisa birsi uningdin yiқilip qüxsə,
өzünggə қan təkülüx gunaḥini kəltürüxüng
mumkin.

Saplиқ tooŋrisidiki ixlar

■ **22:1** Mis. 23:4

9 Өz üzümzarliқingoɣa ikki hil uruқ
qaqmioɣin; bolmisa terioɣiningning ḥəmmisi
wə üzümzarliқning məḥsulatliri buloɣanoɣan
ḥesablinidu.□ ■
10 Sən kala bilən exəkni birgə қoxup yər
ḥəydimigin.
11 Yung wə kanaptin ibarət ikki hil yiptin
toқoloɣan kiyimni kiymigin.
12 Sən yepinoɣan tonungning tət burjikigə pəpük
қoyoɣin.■

Ər-hotunluқta sap dilliқ bolux kerək

13 Əgər biri hotun elip uningoɣa yeқinqiliқ
қiloɣandin keyin uningoɣa өq bolup, 14 Uning
yaman gepini қilip, uningoɣa bətnam qaplap, ərz
қilip: «Mən bu hotunni aldim, lekin uningoɣa
yeқinqiliқ қilsam uning қiz əməslikini bildim»
desə, 15 undaқta қizning ata-anisi қizning pak-
liқ ispatini elip xəḥər dərwazisida olturoɣan
xəḥərning aқsaқallirioɣa kəltürsun, 16 andin
қizning atisi aқsaқallaroɣa səz қilip: «Mən

□ **22:9 «Өz üzümzarliқingoɣa ikki hil uruқ qaqmioɣin»** — mənisi (1) üzümzar iqidə ikki hil axliқ terixқa bolmaydu; (2) üzümzar iqidə, üzüm uruқliridin baxқa uruқlarni terixқa bolmaydu. Bizningqə birinqi mənisi tooɣridur («Law.» 19:19ni kərüng). **«buloɣanoɣan ḥesablinidu»** — baxқa birhil tərjimisi: «muқəddəslikkə musadirə қilinidu» — demək, musadirə қilinip Hudaoɣa, yəni ibadəthanidiki hizməttə ixlitixkə tapxuruluxi kerək. Xübḥisizki, bu ayəttiki wə 10-11-ayətlərdiki əmrlərning ḥəm əməliy paydisi bar ḥəm roḥiy jəḥəttin kəp kəqmə mənisi bar. Oқurmənlər өzliri Injildin xu kəp kəqmə mənilirini tapalaydu. ■ **22:9** Law. 19:19 ■ **22:12** Qəl. 15:38; Mat. 23:5

қizimni bu kixigə hotunluққa bərdim, lekin
u uningoŋa өq bolup қaldi; 17 wə mana, u
uning yaman gepini қilip, bətnam qaplap ərz
қilip: «Қizingning қiz əməslikini bildim» dəydu.
Biraқ mana қizimning paklиқ ispati!» dəp, is-
pat rəhtni aқsaқallarning aldida yeyip қoysun.
18 U waқitta xəḥərning aқsaқalliri erini tutup
uningoŋa tayaқ-tərbiyə berip, 19 Israildiki bir pak
қizning yaman gepini қilip, uningoŋa bətnam
qapliding dəp, yüz xəkəl kümüx tələtsun; andin
ular pulni қizning atisioŋa bərsun dəp bekitsun.
Əmma қiz bolsa xu kixining hotuni bolup turi-
werixi kerək; ər pütün өmridə uni қoyup bərsə
bolmaydu.
20 Lekin bu səz rast qiқip, қizning pak-
liқ ispati bolmisa, 21 қizni atisining өyining
dərwazisi aldioŋa aparsun wə atisining өyidə
buzuқluқ қilip Israilning iqidə xərməndilik
қiloŋanliқi üqün uning xəḥirining adəmliri xu
yərdə uni qalma-kesək қilip өltürsun. Xun-
daқ қiloŋininglarda silər өzünglardin rəzillikni
qiқiriwetisilər.
22 Əgər birsi eri bar hotun bilən zina қilip
tutulup қalsa, zina қilixқan ər-hotun ikkilisi
өltürülsun. Xundaқ қiloŋanda Israilning iqidin
rəzillikni qiқiriwetisilər.■
23 Əgər birsi xəḥərdə biraw bilən wədilixip
қoyoŋan bir қizni uqritip, uning bilən billə
bolsa, 24 ikkilisini xəḥərning dərwazisioŋa elip
qiқip qalma-kesək қilip өltürünglar; қiz bolsa
xəḥərdə turup warқirimioŋini üqün, ər bolsa
baxқisining wədiləxkən қizi bilən yatқini üqün

■ **22:22** Law. 20:10

өltürülsun. Xundaқ қilip, silər өzünglardin
rəzillikni qiқiriwetisilər.
25 Əgər ər kixi baxқisi bilən wədiləxkən
қizni dalada uqritip, uni tutuwelip uning
bilən yatsa, pəқət қiz bilən yatқan ər
kixi өltürülsun. 26 Қizoŋa bolsa, ḥeqnemə
қilmanglar, qünki қizning өzidə өlümgə layiқ
ḥeq gunaḥ yoқ. Bu ix bolsa birsi қoxnisioŋa
ḥujum қilip uni өltürwətkəngə ohxax ixtur.
27 Qünki u baxқisioŋa wədiləxkən қizni dalada
tutuwaloŋanda, қiz towlioŋan bolsimu uni
қutқuzoŋudək kixi tepilmioŋan.
28 Əgər birsi birər ər bilən wədiləxmigən қizni
tutuwelip, uning bilən yetip ḥər ikkisi tutulsa,
29 қiz bilən yatқan adəm қizoŋa yeқinqiliқ қilip
har қiloŋini üqün қizning atisioŋa əllik xəkəl
kümüx berixi kerək; andin қizni өzigə hotun
қilip elixi kerək; u pütkül өmridə uni қoyup
bərsə bolmaydu.■
30 Ḥeqkim atisining hotunini almasliқi kerək,
atisining yotқinini aqmasliқi kerək.□

23

Jamaətning sapliқi

■ **22:29** Mis. 22:16 □ **22:30** **«atisining hotuni»** — өgəy anisi yaki atisining toқili. **«atisining yotқinini aqmasliқi kerək»** — demək, atisining toқili yaki өgəy anisi bilən munasiwət өtküzsə atisining nomusioŋa təgkən bolup ḥesablinidu.

1 Kimki soқulux yaki kesilix tüpəylidin ahta
қiliwetilgən bolsa, Pərwərdigarning jamaitigə
kirmisun.□
2 Kimki ḥaramdin tuƣuloƣan bolsa
Pərwərdigarning jamaitigə kirəlməs;
oninqi əwladioƣiqə mundaқlardin ḥeqkim
Pərwərdigarning jamaitigə kirmisun.
3 Ḥeqbir Ammoniy wə ya ḥeqbir Moabiy
Pərwərdigarning jamaitigə kirmisun; oninqi
əwladioƣiqə ulardin ḥeqkim Pərwərdigarning
jamaitigə ḥərgiz kirmisun. ■ 4 Səwəb
xuki, silər Misirdin qiққininglarda ular ald-
inglaroƣa yeməklik, su elip qiқmidi wə silərgə
ziyankəxlik қilixқa silərni қaroƣisun dəp, Aram-
Naḥaraimdiki Petorluқ Beorning ooƣli Balaamni
yallidi. □ ■ 5 Lekin Pərwərdigar Hudayinglar
bolsa Balaamning səzini anglimay, bəlki silər
üqün қaroƣixni bərikətkə aylanduruwətti; qünki
Pərwərdigar Hudayinglar silərgə muḥəbbət
baƣlioƣan. 6 Silər ḥəmmə künliringlarda *Am-
moniylar wə Moabiylar*ning aman-esənliki wə
bəhtini ḥərgiz istimənglar.

□ **23:1 «Pərwərdigarning jamaiti»** — bu ibarə: birin-
qidin muқəddəs jay aldida bolsun yaki baxқa yərlərdə bolsun
ibadət sorunlirini, xundaқla Pərwərdigar Israiloƣa tapxuroƣan
ḥeyt-bayramlaroƣa қatnixix imtiyazini kərsitidu; ikkinqidin,
Israildiki toluқ ḥoқuқluқ puқralar, yəni əməldar, aқsaқallar
yaki soraқqi bolalaydioƣanlarni kərsətsə kerək. «…ahta bolup
қaloƣan bolsa Pərwərdigarning ibadət jamaitigə kirəlməs» —
қədimki zamanlarda butpərəslər əz butlirioƣa sadaқətlikini
bildürüx üqün bəzidə əz jinsiy əzalirini kesiwetətti. ■ **23:3**
Nəḥ. 13:1 □ **23:4 «ular aldinglaroƣa yeməklik, su
elip qiқmidi»** — ibraniy tilida «ular aldinglaroƣa nan, su elip
qiқmidi». ■ **23:4** Qəl. 22-24

7 Lekin Edomiylar қerindixinglar bolоɣaq,
ularоɣa nəprət bilən қarimanglar.
Misirliқlarоɣimu nəprət bilən қarimanglar,
qünki silər ularning zeminida musapir bolup
turоɣanidinglar. 8 Bularning üqinqi əwladidin
tuоɣulоɣan balilar Pərwərdigarning ibadət
jamaitigə kirsə bolidu.

Xəhsiy tazilik

9 Düxmənliringgə қarxi jənggə qiқip qedir
tiksəng, ḥərhil napaklik̦tin eḥtiyat қilоɣin.
10 Əgər aranglarda keqisi birsi qüxidə Xəytan
atlap napak bolоɣan bolsa, u qedirgaḥdin
qiқip kətsun; qedirgaḥқa udulla kirmisun; □
11 kəqқurun kirgəndə u suоɣa qüxüp, kün
patқanda qedirgaḥоɣa yenip kirsun.
12 *Ḥajitinglar* üqün qedirgaḥning sirtida bir
jayinglar bolsun; tərətkə xu yərgə beringlar.
13 Saymanliring iqidə bir gürjək bolsun; sən
sirtta tərətkə oltursang, uning bilən ərək kolap
təritingni kəmüwət. 14 Qünki Pərwərdigar
Hudaying seni қutқuzuxқa, düxmənliringni
aldinglarоɣa tapxuruxқa qedirgaḥing otturisida
yüridu; xunga sening qedirgaḥing pak bolsun.
Bolmisa U seningkidə birər paskinilik̦ kərsə
səndin ayrilip ketixi mumkin.

Қullarоɣa қandak̦ muamilə қilix

□ **23:10 «Xəytan atlap»** — biz muxu səzni tərjimimizdə ixlətkinimiz Xəytanning bu ixқa məs'ul ikənlikini kərsətkinimiz yoқ. Oқurmənlər bu səzgə tonux bolоɣanliқi üqün ixləttuқ, halas.

15 Өz hojisidin қeqip yeningoɣa kəlgən қulni өz
hojisioɣa tutup bərmigin. 16 U aranglarda silər
bilən billə turup, қaysi xəḥərning dərwazisi
iqidə қaysi yərni tallisa, xu yərdə tursun. Silər
uningoɣa zulum қilmanglar.
17 Israilning қizlirining arisida ḥeqbir paḥixə
bolmisun, Israilning ooɣullirining arisida ḥeqbir
paḥixə ḥəzilək bolmisun. 18 Bir қəsəmni bəja
kəltürmək üqün Pərwərdigar Hudayinglarning
өyigə paḥixining pulini yaki ḥəziləkning pulini
kəltürmigin; qünki bu ikkisi Pərwərdigar Hu-
dayingning aldida yirginqliktur.□

Өsüm wə қəsəmlər tooɣruluқ

19 Silər өz қerindixinglardin өsüm almanglar;
pulning өsümi bolsun, axliқning өsümi bol-
sun yaki ḥərқandaқ өsüm aloɣudək baxқa
nərsining өsümini alsanglar bolmaydu. ■
20 Əmma qətəlliktin өsüm alsanglar bolidu, lekin
қerindixinglardin ḥeq өsüm almanglar. Xun-
daқ қilsanglar Pərwərdigar Hudayinglar silər
uni igiləxkə kiridioɣan zeminda, қolliringlarning
barliқ əmgikidə silərgə bərikət beridu.
21 Sən Pərwərdigar Hudaying aldida bir nərsini
ataxқa қəsəm қiloɣan bolsang, uningoɣa əməl
қilixқa ḥayal қilma. Bolmisa, Pərwərdigar
Hudaying uni səndin tələp қiloɣinida gunaḥkar

□ **23:18 «ḥəziləк»** — ibraniy tilida «it». Ayəttə alaḥidə kəzdə tutuloɣini butpərəslik yolida paḥixə bolup tenini satқuqilar.
■ **23:19** Mis. 22:25; Law. 25:36; Nəḥ. 5:2-13; Luқa 6:34, 35

bolisən. ■ 22 Lekin əgər sən bir nərsini ataxқa
қəsəm қilmisang, u sanga ḥeq gunaḥ bolmaydu.
23 Aoɣzingdin qiққanoɣa əməl қiloɣin;
Pərwərdigar Hudayingoɣa қəsəm қilip
atioɣiningni, yəni aoɣzingning səzi boyiqə
ihtiyariy ḥədiyəngni sunuxung kerək.
24 Sən қoxnangning talliқioɣa kirsəng
halioɣiningqə yəp toyun, əmma қaqa-қuqangoɣa
elip mangmioɣin.
25 Қoxnangning pixқan ziraətlikigə kirsəng,
қolung bilən ziraətning bexini üzüp alsang
bolidu; əmma қoxnangning ziraətlirigə oroɣaқ
saloɣuqi bolma.■

24

Talaқ heti berix tooɣruluқ

1 Əgər birsi bir ayalni əmrigə aloɣandin keyin un-
ingda birər sət ixni bilip, uningdin səyünmisə,
undaқta u talaқ hetini pütüp, uning қolioɣa
berixi kerək; andin uni əz əyidin qiқiriwətsə
bolidu. □ ■ 2 Ayal uning əyidin qiққandin keyin
baxқa ərgə təgsə bolidu. 3 Bu ikkinqi ərmu uni
yaman kərüp, talaқ hetini yezip қolioɣa berip
uni əz əyidin qiқiriwətsə yaki uni aloɣan ikkinqi

■ **23:21** Qəl. 30:3 ■ **23:25** Mat. 12:1 □ **24:1** **«birsi… *ayalida*** birər sət ixni bilip,...» — bu yərdiki «sət (uyatliқ) ix» zinani kərsətməydu; zinahorluқ bolsa əlüm jazasi berilətti. Xunga «sət ix» bəlkim ayalining baxқa ərlərgə қarap naz-kərəxmə қilixi, zina қilmay lekin baxқa birsi bilən birhil oynixini kərsitixi mumkin. ■ **24:1** Mat. 5:31; 19:7; Mar. 10:4

eri əlüp kətsə 4 uni қoyup bərgən awwalқi eri
uni napak ḥesablap, ikkinqi қetim hotunluққa
almisun; qünki undaқ қilsa, Pərwərdigarning
aldida yirginqlik ix bolidu. Sən Pərwərdigar Hu-
daying sanga miras қilip beridiоʏan zeminning
üstigə gunaḥ yüklimigin.□

Rəḥimdillik, mahaw kesili wə adalət tooʏruluқ

5 Əgər birkim yengidin hotun aloʏan bolsa un-
ingoʏa nə jənggə qiқix, nə baxқa birər ixқa
buyrulmisun; u bəlki aloʏan hotunini hux қilix
üqün bir yiloʏiqə ərkin-azad bolup əyidə oltur-
sun.■
6 Ḥeqkim yaroʏunqaқ yaki tügmənning üsti
texini kapalətkə almisun; qünki bu ix birsining
ḥayatini kapalətkə aloʏandək bolidu.
7 Əgər birkim Israillardin boloʏan қerindixining
birini bulap kelip, uni қuldək ixlətsə wə
yaki uni setiwətsə xu bulangqi əltürülsun;
silər xundaқ қilsanglar aranglardin rəzillikni
qiқiriwetisilər.■
8 Pesə-mahaw wabasi pəyda bolsa, əzünglaroʏa
pəhəs bolunglar, Lawiy kaḥinlarning silərgə
barliқ kərsətkinini қilinglar; mən ularoʏa
қandaқ əmr қiloʏan bolsam xuningoʏa
kəngül қoyup əməl қilinglar. ■ 9 Misirdin
qiққininglarda Pərwərdigar Hudayinglarning

□ **24:4 «...undaқ қilsa, Pərwərdigarning aldida yirginqlik ix bolidu»** — nemixқa bu ix «Pərwərdigarning aldida yirginqlik ix bolidu»? Bu məsilə tooʏruluқ «қoxumqə səz»imizdə azraқ tohtilimiz. ■ **24:5** Қan. 20:7 ■ **24:7** Mis. 21:16 ■ **24:8** Law. 13:2

yolda Məryəmgə қandaқ қiloɣinini əskə elinglar.□ ■
10 Əgər sən əz buradər-қoxnangoɣa қərz bərsəng, kapalət elix üqün əyigə kirmigin;
11 bəlki taxқirida turup tur; sanga қərzdar kixi əzi sanga beridioɣan kapalətni taxқirioɣa elip
qiқsun. 12 Xu kixi yoқsul bolsa sən uningdin kapalətkə aloɣan *kiyimni* yepinip uhlimioɣaysən;
□ 13 Ḥeq bolmioɣanda sən bəlki kapalətni kün patқanda uningoɣa қayturup bərgin; xundaқ қilsang u əz tonini yepinip uhlioɣanda, sanga bəht-bərikət tiləydu. Xundaқ қilsang bu ix sanga Pərwərdigar Hudayingning aldida ḥəққaniyliқ sanilidu.■
14 Ajiz, namrat mədikaroɣa naḥəқliқ қilma, məyli u қerindaxliringlardin bolsun yaki yeza-xəḥərliringlarda turoɣan musapirlardin bolsun.
■ 15 U namratliқtin əz ḥəққigə intizar boloɣaqқa, u ixligən xu küni kün petixtin burun ḥəқqini qoқum bərgin; bolmisa, u sening tooɣrangda Pərwərdigaroɣa pəryad kətüridu, bu ix gunaḥ bolup bexingoɣa qüxidu.
16 Balilirining jinayiti üqün ata əltürülmisun, balilarmu atining jinayiti üqün əltürülmisun; bəlki jinayiti bar boloɣan ḥərbir kixi əz gunaḥi üqün əlüm jazasini tartsun.■

□ **24:9 «… Pərwərdigar Hudayinglarning yolda Məryəmgə қandaқ қiloɣinini əskə elinglar»** — «Qəl.» 12:1-15ni kərüng.
■ **24:9** Qəl. 12:10 □ **24:12 «sən uningdin kapalətkə aloɣan kiyimni yepinip uhlimioɣaysən»** — yaki «kəqtə uhlioɣiningda uningdin kapalətkə aloɣan kiyimni yeningda қaldurmioɣin».
■ **24:13** Mis. 22:26 ■ **24:14** Law. 19:13; Yaқ. 5:4 ■ **24:16** 2Pad. 14:6; 2Tar. 25:4; Yər. 31:30; Əz. 18:20

17 Sən musapir yaki yetim tooɣrisidiki ḥəkümni
burmilima; tul ayalning kiyim-keqəklirinimu ka-
palətkə alma, ■ 18 bəlki əzüngning Misirda qul
bolup Pərwərdigar Hudaying seni xu yərdin ḥər
qilip qutquzup kəlginini yadingoɣa kəltürgin.
Xunga mən sanga buningoɣa əməl qiloɣin dəp
buyruymən.
19 Sən etizliqingning ḥosulini yioɣqiningda bir
baoɣ ənqini untup qaloɣan bolsang, uni elip
kelix üqün yenip barmioɣin; u ənqə musapir,
yetim-yesir wə tul hotunoɣa təgsun. Xun-
daq qiloɣanda Pərwərdigar Hudaying sening
qolliringning barliq əmgikini bərikətləydu.■
20 Zəytun dərihingni qaqqiningdin keyin
xahlirida qaloɣanlirini qayta qaqma; qaldukliri
musapir, yetim-yesir wə tul hotunoɣa təgsun.
21 Üzümzarliqingning üzümlirini yioɣip
boloɣandin keyin waxang qilmioɣin. Qaldukliri
musapir, yetim-yesir wə tul hotunoɣa təgsun.
22 Əzüngning Misir zeminida qul boloɣiningni
yadingoɣa kəltürgin; xunga mən sanga bun-
ingoɣa əməl qiloɣin dəp buyruymən.

25

Ḥər türlük qanun-bəlgilimilər

1 Əgər ikki kixi birnərsini talixip kelip, ḥəküm
berixni tələp qilip sot aldioɣa kəlsə, undaqta so-
raqqilar dəwaoɣa ḥəküm qiqirip ḥəqdarni ḥəq,

■ **24:17** Mis. 22:21,22; Pənd. 22:22; Yəx. 1:23; Yər. 5:28; 22:3; Əz. 22:29; Zək. 7:10 ■ **24:19** Law. 19:9; 23:22

gunaḥi bar adəmni gunaḥkar dəp jakarlisun.
2 Əgər gunaḥkar adəm dərrigə layiқ bolsa, so-
raқqi uni əzining aldida yərgə yatқuzup, uning
қiloɣan gunaḥioɣa layiқ sanap dərrilisun. 3 Lekin
pəқət қirik dərrila urulsun; xuningdin ziyadə
urulmisun, kəp urulsa xu қerindixing kəz ald-
ingda kəmsitilgən bolidu.■
4 Sən haman tepiwatқan kalining aoɣzini
booɣmioɣin.■
5 Əgər bir yərdə turidioɣan қerindax aka-
inilarning biri bala yüzi kərməy əlüp kətsə,
əlgən kixining ayali yat bir kixigə təgmisun;
bəlki uning erining birtuoɣқan қerindixi uning
қexioɣa kirip uni hotunluққa elip, birtuoɣқan
қerindaxliқ burqini ada қilsun; ■ 6 əlgən
қerindixining ismi Israildin əqürülməsliki üqün
ayalning tunji balisioɣa uning ismi қoyulsun.
7 Lekin əgər bu kixi yənggisini elixni halimisa,
yənggisi *xəḫər* dərwazisidiki aқsaқallarning
қexioɣa berip: «Erimning birtuoɣқan қerindixi
əz қerindixining ismini Israilda қalduruxқa
unimidi; u mən üqün birtuoɣқan қerindaxliқ
burqini ada қilixқa unimidi», dəp eytsun.■
8 Andin uning xəḥiridiki aқsaқallar uni qaқirtip
uningoɣa nəsiḥət қilsun; əgər u: «Mən uni
hotunluққa elixni halimaymən», dəp qing tu-
ruwalsa, 9 yənggisi aқsaқallarning kəz aldida
uning қexioɣa berip, uning putidin kəxini sal-
durup, yüzigə təkürüp: «Bir tuoɣқan қerindixi
üqün ailə қuruxқa unimioɣan kixigə xundaқ

■ **25:3** 2Kor. 11:24 ■ **25:4** 1Kor. 9:9; 1Tim. 5:18 ■ **25:5** Mat. 22:24; Mar. 12:19; Luқa 20:28 ■ **25:7** Rut 4:7

қilinsun!» dəp jakarlisun. ■ 10 Xu kixining nami
Israilning iqidə: «Kəxi selinoɣuqining өyi» dəp
atalsun.
11 Əgər ikki adəm bir-biri bilən uruxup
қaloɣinida birining ayali өz erigə yardəmlixip
erini uroɣuqining қolidin ajratmaқqi bolup,
қolini uzitip uroɣuqining jan yerini tutuwalsa,
12 undaқta sən uningoɣa ḥeq rəḥim қilmay қolini
kesiwət.□
13 Sening haltangda qong-kiqik ikki hil taraza
texi bolmisun.
14 Өyüngdə qong-kiqik ikki hil əfaḥ saқlima.□
15 Taraza texing toptooɣra, durus bolsun;
əfaḥingmu toptooɣra, durus bolsun. Xundaқ
қilsang Pərwərdigar Hudaying sanga beridioɣan
zeminda өmrüng uzun bolidu. 16 Qünki kimki
xundaқ ixlar қilsa, kimki naḥəқ ix қilsa,
Hudaying Pərwərdigarning aldida yirginqlik
sanilidu.■

Amaləklərdin kelidioɣan hətərni yoқitix

17 Misirdin qiқip keliwatқininglarda
Amaləklərning silərgə nemə қiloɣinini
esinglarda tutunglar; ■ 18 ular Hudadin қorқmay,
yolda silərgə uqrap, silər ḥerip-qarqap
ḥalinglar қalmioɣan qaoɣda, kəyninglarda
қaloɣan ajiz kixilərni urup yoқatmidimu? U
Hudadin ḥeq қorқmidi. 19 Xunga, Pərwərdigar
Hudaying mirasing bolsun dəp sanga igiləxkə

■ **25:9** Rut 4:5 □ **25:12** **«sən uningoɣa ḥeq rəḥim қilmay...»** — ibraniy tilida «kəzüng uni ḥeq ayimay...». □ **25:14** **«əfaḥ»** — axliқ-danlarning өlqəm birliki, təhminən 20 yaki 27 litr. ■ **25:16** Pənd. 11:1 ■ **25:17** Mis. 17:8

beridiоʏan zeminda, Pərwərdigar Hudaying ətrapingdiki barliқ düxmənliringdin amanliқ bərginidə, Amaləklərning namini asmanning tegidə əslənmigüdək dərijidə өqürüwət; bu ixni unutma.

26

Mewə wə baxқa məḫsulatlardin «birinqi ḫosul»ni Hudaoʏa atax

1 Sən Pərwərdigar Hudaying sanga miras қilip
beridiоʏan zeminoʏa kirip uni өzüngning қilip
igiləp olturaқlaxқanda, 2 Pərwərdigar Hudaying
sanga beridiоʏan zeminning ḫosulini aloʏanda,
sən yərning dəsləpki pixқan mewisini elip,
sewətkə selip Pərwərdigar Hudaying Өz namini
қoyuxқa tallaydiоʏan jayoʏa elip berixing kerək;
■ 3 andin xu waқittiki kaḫinning қexioʏa
kəltürüp, uningoʏa: «Pərwərdigar Өzi bizgə
berixkə ata-bowilirimizoʏa қəsəm қiloʏan zem-
inoʏa kirdim, bügün mən Pərwərdigar Huday-
ingning aldida xundaқ boloʏinioʏa guwaḫmən»,
dəp eytisən.

4 Kaḫin sewətni қolungdin elip uni Pərwərdigar
Hudayingning қurbangaḫining aldida қoyidu;
5 andin sən Pərwərdigar Hudayingning aldida
səz қilip mundaқ dəysən: — «Mening atam
əsli oʏerib bir aramiy idi; Misiroʏa qüxüp
olturaқlaxti; ular xu yərdə sani az musapir

■ **26:2** Mis. 23:19; 34:26; Law. 2:14; 23:10; Qəl. 15:17

bolsimu, barоɣanseri kəpiyip uluоɣ, küqlük,
qong bir həlқ boldi. □ ■ 6 Lekin Misir-
liқlar bizgə қattiқ қolluқ қilip, zulum selip
bizni eоɣir əmgəkkə saldi. 7 Əmma biz ata-
bowilirimizning Hudasi Pərwərdigarоɣa pəryad
қiliwiduқ, Pərwərdigar awazimizni anglap biz
tartiwatқan harliқ, japa wə zulumоɣa nəzirini
saldi. 8 Xuning bilən Pərwərdigar küqlük
қol wə uzartқan bilək, dəḥxətlər wə məjizilik
alamətlər wə karamətlər bilən bizni Misirdin
qiқirip 9 bizni bu yərgə elip kelip bu zeminоɣa,
yəni süt bilən ḥəsəl eқip turidiоɣan bir zeminоɣa
igə қildi!
10 Əmdi mana, əy Pərwərdigar, sən Manga
bərgən bu zeminning mewisining dəsləpki
pixқinini sening қexingоɣa əkəldim», dəysən.
Xularni dəp, sewətni Pərwərdigar Hudayingn-
ing ḥuzurida қoyup, Pərwərdigar Hudayingn-
ing aldida səjdə қilisən; 11 xundaқ қilip sən
wə əyüngdikilər Pərwərdigar Hudayingning
silərgə ata қiloɣan ḥəmmə nemətliridin hux
bolunglar; əzüng, Lawiylar wə aranglarda
turidiоɣan musapirlar қoxulup xadlininglar.

Üqinqi yildiki əxrə

12 Sən ḥər üqinqi yilida, yəni ondin biri
boloɣan əxrə yilida ḥəmmə ḥosulungning
ondin birini əxrə ayrip boloɣandin keyin,
sən Lawiy bilən musapiroɣa, yetim-yesir, tul

□ **26:5 «Mening atam əsli oɣerib...»** — yaki «mening atam əsli sərgərdan» yaki «mening atam əsli yoқap ketəy degən».
■ **26:5** Yar. 46:1

hotunlaroɣa dərwaziliringning iqidə xulardin
yəp toyunsun dəp berisən; ■ 13 wə sən
Pərwərdigar Hudayingning aldida səz qilip
xundaq dəysən: «Mən өyümdin *Hudaoɣa*
muqəddəs qilinoɣan nərsilərni ayrip elip qiqip,
sən Manga tapilioɣan əmr boyiqə bularni Lawiy
bilən musapiroɣa, yetim-yesir, tul hotunlaroɣa
bərdim; mən Sening əmrliringning ḥeqbirini nə
buzmidim, nə ḥeqqaqan unutmidim; ■ 14 matəm
tutqanlirimda xulardin ḥeqnemini yemidim,
napak ḥaləttə turup buningdin birnemini
almidim; өlgən kixigə atap buningdin ḥeqnemə
bərmidim, bəlki Pərwərdigar Hudayimning
awazini anglap ḥər ixta Sən manga əmr
qiloɣining boyiqə qildim. 15 Əmdi Sən muqəddəs
makaning boloɣan asmanlardin nəzər selip Өz
həlqing Israilni, xundaqla ata-bowilirimizoɣa
qəsəm bilən qiloɣan wədəng boyiqə, ḥəsəl
bilən süt aqidioɣan, bizgə bərgən bu zeminni
bərikətligəysən».■

Hulasə

16 Bügün Pərwərdigar Hudaying bu
bəlgilimilərgə ḥəm ḥəkümlərgə əməl qilixqa
əmr qildi; pütün qəlbing, pütün jening bilən
ularni tutup ularoɣa əməl qil.
17 Sən bügün Pərwərdigarni өzüngning
Hudaying boluxqa, xundaqla Uning yollirida
mengixqa, Uning bəlgilimilirigə, Uning
əmrlirigə, Uning ḥəkümlirigə əməl qilip Uning

■ **26:12** Law. 27:30; Qəl. 18:24; Qan. 14:28, 29 ■ **26:13** Qan. 14:27 ■ **26:15** Yəx. 63:15

awaziоɣa қulaқ selixқa қobul қilding; ■ 18 wə
Pərwərdigar bolsa bügün silərni Өzining has
həlқi boluxқa, Uning barliқ əmrlirini tutuxқa (U
silərgə wədə қiloɣandək) silərni қobul қildi.■
19 Xundaқ bolsa, U silərgə izzət, nam-xəḥrət wə
xan-xərəp berip, Өzi yaratқan barliқ əllərdin
silərni üstün қilidu. Buning bilən silər Un-
ing eytқinidək, Pərwərdigar Hudayinglar üqün
muқəddəs bir həlқ bolisilər.■

27

Xəkəmdə yioɣilix — bəht-bərikət wə lənətlik ixlar

1 Musa wə Israilning aқsaқalliri həlққə buyrup
mundaқ dedi: —
«Mən bügün silərgə tapilioɣan bu barliқ
əmrni tutunglar. 2 Iordan dəryasidin ətüp
Pərwərdigar Hudayinglar silərgə beridioɣan
zeminoɣa kirgən kündə, silər qong-qong taxlarni
tikləp ularni ḥak bilən aқartinglar; ■ 3 andin ata-
bowiliringlarning Hudasi Pərwərdigar silərgə
wədə қiloɣinidək, Pərwərdigar Hudayinglar
silərgə beridioɣan, süt bilən ḥəsəl eқip
turidioɣan zeminoɣa kirixinglar üqün dəryadin
ətkininglərdə, bu қanunning ḥəmmə səzlirini
xu taxlaroɣa pütüp қoyunglar. 4 Silər Iordan
dəryasidin ətüp, mening bügünki əmrim
boyiqə xu taxlarni Ebal teoɣida tikləp, ularni

■ **26:17** Yar. 17:7 ■ **26:18** Mis. 19:5; Қan. 7:6; 14:2 ■ **26:19** Қan. 4:7 ■ **27:2** Yə. 4:1

ḥak bilən aқartinglar. 5 Silər xu yərdə
Pərwərdigar Hudayinglar üqün təmür əswab
təgmigən taxlardin қurbangaḥ yasanglar; ■
6 Pərwərdigar Hudayinglarning bu қurbangaḥi
yonulmioɣan, pütün taxlardin yasalsun; uning
üstidə kəydürmə қurbanliқlarni Hudayinglar
Pərwərdigaroɣa atap sununglar, 7 wə xu
yərdə inaқliқ қurbanliқlirinimu sununglar,
ulardin yəp Pərwərdigar Hudayinglarning
ḥuzurida xadlininglar. 8 Silər xu taxlar üstigə
bu қanunning ḥəmmə səzlirini eniқ pütüp
қoyunglar».
9 Andin Musa bilən Lawiy kaḥinlar pütkül
Israiloɣa səz қilip: «Əy Israil, xük turup
anglanglar! Silər bügün Pərwərdigar Hu-
dayinglarning həlқi boldunglar. 10 Əmdi
Pərwərdigar Hudayinglarning awazioɣa қulaқ
selip, mən bügün silərgə tapilioɣan uning əmrliri
wə bəlgilimilirigə əməl қilinglar» — deyixti.
11 Xu küni Musa həlққə əmr қilip mundaқ dedi:
—
12 Silər Iordan dəryasidin ətkəndin keyin, bular,
yəni Ximeon, Lawiy, Yəḥuda, Issakar, Yüsüp
bilən Binyaminlar Gərizim teoɣining üstidə tu-
rup, həlққə bəht-bərikət tilisun. ■ 13 Bular, yəni
Rubən, Gad, Axir, Zəbulun, Dan bilən Naftali
Ebal teoɣining üstidə lənət oқuxқa tursun.

Əḥdidə kərsitilgən lənətlik ixlar

14 U waқitta Lawiylar Israillarning ḥəmmisigə
yuқiri awaz bilən: —

■ **27:5** Mis. 20:25; Yə. 8:31 ■ **27:12** Қan. 11:29

15 «Kimki ḥünərwənning қoli bilən birər oyma
yaki қuyma məbudni yasap qiқsa (Pərwərdigar
aldida yirginqlik ixtur!), uni yoxurunqə tikləp
қoysa lənətkə қalsun» dəp jakarlisun. Andin
həlқning ḥəmmisi jawabən: — Amin! desun.□
16 «Kimki ata-anisini kəzgə ilmisa lənətkə
қalsun» dəp jakarlisun. Andin həlқning
ḥəmmisi jawabən: — Amin! desun.
17 «Kimki қoxnisining pasil texini yətkisə
lənətkə қalsun», dəp jakarlisun. Andin həlқning
ḥəmmisi jawabən: — Amin! desun.
18 «Kimki bir korni yoldin azdursa lənətkə
қalsun» dəp jakarlisun. Andin həlқning
ḥəmmisi jawabən: — Amin! desun.
19 «Kimki musapir, yetim-yesir wə tul hotun
toоrisidiki ḥəkümni burmilisa, lənətkə қalsun»
dəp jakarlisun. Andin həlқning ḥəmmisi
jawabən: — Amin! desun.
20 «Kimki atisining hotuni bilən yatsa, atisining
yotқinini aqқan boloqaqқa lənətkə қalsun» dəp
jakarlisun. Andin həlқning ḥəmmisi jawabən:
Amin! — desun.□
21 «Kimki ḥaywan bilən munasiwət қilsa lənətkə
қalsun» dəp jakarlisun. Andin həlқning
ḥəmmisi jawabən: Amin! — desun.
22 «Kimki atisining қizi yaki anisining қizi
boloqan əz ḥəmxirisi bilən yatsa lənətkə қalsun»
— dəp jakarlisun. Andin həlқning ḥəmmisi

□ **27:15 «lənətkə қalsun»** — muxu səzning muxu yərdiki asasiy uқumi həlқning lənitigə қaloqanliқi əməs, bəlki «Huda lənət қildi», «Hudaning jazasioqa uqraydioqan» degən uқumni bildüridu. □ **27:20 «atisining yotқinini aqқan...»** — bu səzlər tooqruluқ 22:30ni wə izaḥatini kərüng.

jawabən: Amin! — desun.
23 «Kimki қeynanisi bilən yatsa lənətkə қalsun»
dəp jakarlisun. Andin həlқning ḥəmmisi
jawabən: Amin! — desun.
24 «Kimki қoxnisini paylap turup yoxurun
əltürsə lənətkə қalsun» dəp jakarlisun. Andin
həlқning ḥəmmisi jawabən: — Amin! desun.
25 «Kimki gunaḥsiz adəmni əltürüp uning қeni
üqün ḥəқ alsa lənətkə қalsun» dəp jakarlisun.
Andin həlқning ḥəmmisi jawabən: — Amin!
desun.
26 «Kimki bu қanunning səzlirigə kəngül
bəlməy, uningǫa əməl қilixta qing turmisa,
lənətkə қalsun» dəp jakarlisun. Andin həlқning
ḥəmmisi jawabən: — Amin! desun.■

28

Əḥdining bəht-bərikətliri

1 Əgər sən Pərwərdigar Hudayingning səzini
anglap, Uning mən bügün sanga tapxuridiǫan
əmrlirigə əməl қilixқa kəngül bəlsəng, Hu-
daying Pərwərdigar seni yər yüzidiki ḥəmmə
əllərning üstigə qong қilidu; ■ 2 Pərwərdigar
Hudayingning səzini anglisang bu ḥəmmə bəht-
bərikətlər sanga əgixip üstünggə qüxidu: —

3 Sən xəḥərdə bəht-bərikətlik bolisən,
səḥradimu bəht-bərikətlik bolisən.

■ **27:26** Gal. 3:10 ■ **28:1** Law. 26:3

4 Baliyatқungning mewisi bilən yeringning
mewisi, qarpayliringning mewisi, yəni kalangn-
ing nəsilliri wə қoy padiliring tuoɣқini bolsa,
bəht-bərikətlik bolidu.
5 Sewiting bəht-bərikətlik bolidu, təngnəngmu
bəht-bərikətlik bolidu.
6 Sən kirsəngmu bəht-bərikətlik bolisən,
qiқsangmu bəht-bərikətlik bolisən.
7 Sanga қarxi qiққan düxmənliringni
Pərwərdigar aldingda məoɣlup қilidu; ular
bir yol bilən sanga ḥujumoɣa kelip, yəttə yol
bilən aldingdin қaqidu.
8 Sening ambarliringda wə қolung bilən
қilidioɣan barliқ ixliringda Pərwərdigar
üstünggə bəht-bərikət buyruydu; Pərwərdigar
Hudaying sanga beridioɣan zeminda U seni
bərikətləydu.
9 Əgər sən Pərwərdigar Hudayingning əmrlirini
tutup yollirida mangsang, Өzi қəsəm bilən
sanga wədə қiloɣandək Pərwərdigar seni tikləp
Өzigə muқəddəs bir həlқ қilidu. 10 Xuning
bilən yər yüzidiki ḥəmmə həlқlər sening
Pərwərdigarning nami bilən ataloɣiningni
kərüp səndin қorқidu. 11 Pərwərdigar seni
yaxnitidu; sanga berixkə ata-bowiliringoɣa
қəsəm bilən wədə қiloɣan zeminda seni өz
bədiningning mewisi bilən qarpayliringning
mewisi wə yeringning mewisini mol wə
bərkətlik қilidu.■
12 Pərwərdigar sening zeminingoɣa өz waқtida
yamoɣur berip қolliringning ḥəmmə ixlirini
bərikətləx üqün өz həzinisi boloɣan asmanni

■ **28:11** Қan. 30:9

sanga aqidu; əzüng ḥeq kimdin қərz almaysən,
bəlki kəp əllərgə қərz berisən. 13 Pərwərdigar
seni қuyruқ əməs, bax қilidu; sən pəқət üsti
bolup, asti bolmaysən. Əgər mən silərgə
bügün tapilioŋan Pərwərdigar Hudayingning
əmrlirigə қulaқ selip, ularni tutup əməl қilsang,
14 xundaқla mən bügün silərgə buyruoŋan
ḥəmmə səzlərning ḥeq biridin ong yaki soloŋa
qətnəp kətmisəng, baxқa ilaḥlaroŋa əgixip
қulluқioŋa kirmisəng, xundaқ bolidu.

Bəht-bərikətning lənətkə aylinixi

15 Lekin xundaқ boliduki, əgər Pərwərdigar Hu-
dayingning awazioŋa қulaқ salmay, mən bügün
silərgə tapilioŋan uning barliқ əmrliri bilən
bəlgilimilirini tutmisanglar ḥəm ularoŋa əməl
қilmisanglar, bu lənətlərning ḥəmmisi sanga
əgixip üstünggə qüxidu: —■
16 Sən xəḥərdə lənətkə қalisən, səḥradimu
lənətkə қalisən.
17 Sewiting lənətkə қalidu, təngnəngmu lənətkə
қalidu.
18 Baliyatқungning mewisi, yeringning mewisi,
kalangning nəsilliri wə қoy padiliringning
tuoŋқini lənətkə қalidu.
19 Sən kirsəngmu lənətkə қalisən, qiқsangmu
lənətkə қalisən.
20 Sening Pərwərdigarni taxlioŋan rəzil
қilmixliring üqün u sən yoқ қilinoŋuqə,
tezdin ḥalak қilinoŋuqə, қolung қiloŋan barliқ
ixliringda sening üstünggə lənət, parakəndilik

■ **28:15** Law. 26:14; Yioŋ. 2:17; Dan. 9:11,13; Mal. 2:2

wə dəxnəm qüxüridu. 21 Pərwərdigar sən
igiləxkə kiridiоʒan zemindin seni yoқatқuqə
sanga waba qaplaxturidu. 22 Pərwərdigar seni
sil-waba kesili, kezik kesili, yalluоʒluқ kesili
wə bəzgək kesiligə giriptar қilip, қuroʒaқqiliқ,
qawirix apiti wə ḥal apitigə muptila қilidu. Bu
apətlər sən yoқ қilinoʒuqə seni қooʒlaydu.□ ■
23 Bexingning üstidiki asman mistək,
ayioʒingning astidiki yər təmürdək bolidu. ■
24 Pərwərdigar sening zemininggda yaoʒidiоʒan
yamoʒurni topa-qang wə қum қilidu; ular taki
sən ḥalak boloʒuqə asmandin üstünggə qüxidu.
25 Pərwərdigar Өzi seni düxmənliringning
aldida məoʒlup қilidu. Sən ularoʒa қarxi bir
yol bilən berip, ularning aldidin yəttə yol
bilən қaqisən; yər yüzidiki ḥəmmə əllərni
dəkkə-dükkigə salidiоʒan obyekt bolup қalisilər.
26 Өlükliringlar asmandiki barliқ uqar-қanatlar
bilən yər yüzidiki ḥaywanloroʒa yəm bolidu;
ularni ḥəydiwetidiоʒan ḥeqkim qiқmaydu.
27 Pərwərdigar seni Misirdiki saқaymas
yara-qaқiliri, qiқan-ḥürrəklər, təmrətkə,
қiqixқaқ bilən uridu. □ ■ 28 Pərwərdigar seni
saranglиқ, korluқ wə parakəndilik bilən uridu.
29 Sən küpkündüzdə kor kixi қarangoʒuda
təmtiligəndək təmtiləp yürisən, barliқ yolliring
aқmaydu; sən kündin-küngə pəқət zulum

□ **28:22** **«қuroʒaқqiliқ»** — yaki «қiliq». **«qawirix apiti»** — yaki «қuroʒaқ xamal». ■ **28:22** Law. 26:16 ■ **28:23** Law. 26:19 □ **28:27** **«Misirdiki saқaymas yara-qaқiliri...»** — bəlkim Huda Israilni Misirdin қutқuzoʒanda Misirliқloroʒa qüxürgən yara-qaқilarni kərsitixi mumkin («Mis.» 9:9-11ni kərüng). ■ **28:27** Mis. 9:9

bilən bulangqilikқa uqrioɣuqi bolisən, seni
қutқuzidioɣan ḥeqkim qiқmaydu.
30 Sən bir hotun bilən wədiləxsəng baxқa bir
adəm uning bilən yatidu; əyni salsang uningda
olturalmaysən, tək tikkən bolsang mewisini
yeyəlməysən. 31 Kalang kəzliringning aldida
soyulidu, lekin gəxidin yeyəlməysən; қarap
turup exiking səndin bulap ketilidu, sanga
yenip kəlməydu. Қoyliring düxmənliringning
қolioɣa qüxüp ketidu, ularni yandurup kelixkə
yardəmgə ḥeqkim qiқmaydu.
32 Oоɣul bilən қizliring baxқa bir əlning қolioɣa
qüxüp, kəzliring pütün kün ularoɣa təlmürüx
bilən qarqaydu; lekin қolung ularni қutқuzuxқa
amalsiz қalidu.
33 Yeringning məḥsulatliri bilən əmgikingning
barliқ mewisini sən tonumaydioɣan bir əl yəp
ketidu; sən barliқ künliringdə ezilip zulum tar-
tisən; 34 Kəzliring kərgən ixlardin sən sarang
bolup ketisən.
35 Pərwərdigar seni tapiningdin qoққangoɣiqə,
tizing bilən paqaқ-putliringoɣiqə saқaymas
dəḥxətlik yara-qaқilar bilən uridu.
36 Pərwərdigar seni əz üstünggə tikligən
padixaḥingoɣa қoxup əzüng wə ata-bowiliring
tonumioɣan bir əlgə tutup beridu. Sən xu
yərdə turup yaoɣaq wə taxtin yasaloɣan baxқa
ilaḥloroɣa qoқunisən. 37 Sən Pərwərdigar seni
elip baridioɣan ḥəmmə əllər arisida wəḥimə,
səz-qəqək wə tapa-tənining obyekti bolup
қalisən.

Bəht-bərikətning lənətkə aylinixi — dawami

38 Sən etizliққa berip kəp uruқ qaqisən, lekin
qekətkilər ularni yəp ketip, uningdin az yioɣip
kelisən.■
39 Tallarni tikip pərwix қilsangmu, ularni
қurtlar yəp ketip, nə mewisini yioɣalmaysən, nə
xarab iqəlməysən.
40 Zeminingning ḥər yeridə zəytun baoɣliring
bolsimu, uning meyi bilən bədiningni məsiḥləp
mayliyalmaysən; qünki dərəhlərdiki mewilər
pixmayla qüxüp ketidu.
41 Ooɣul wə қiz pərzənt kərsəngmu, lekin ular
yeningda turmaydu; qünki ular sürgün bolup
ketidu.
42 Sening ḥərbir dərihing bilən yeringning barliқ
məḥsulatlirini qekətkilər əzining қilidu.
43 Aranglarda turuwatқan musapir səndin
baroɣanseri üstün bolup, sən baroɣanseri təwən
bolup қalisən. 44 U sanga қərz bərgüqi bolidu,
əmma sən uningoɣa қərz berəlməysən. U bax
bolidu, sən қuyruқ bolisən.
45 Sən Pərwərdigar Hudayingning awazioɣa
қulaқ salmay, U sanga tapilioɣan əmr
wə bəlgilimilərni tutmioɣining üqün bu
lənətlərning ḥəmmisi sən ḥalak қilinoɣuqə seni
қooɣlap yetip, üstünggə qüxidu. 46 Bu lənətlər
əzüng wə nəslingning üstigə mənggülük
qüxidioɣan məjizilik alamət wə karamət bolup
қalidu.
47 Sən kəngriqiliktə xadliқ wə kəngül huxluқi
bilən Pərwərdigar Hudayingning қulluқida
bolmioɣaqқa, 48 buning ornioɣa sən aqliқ

■ **28:38** Mik. 6:15; Ḥag. 1:6

wə ussuzluқ, yalingaqliқ wə ḥər nərsining
kəmqilikidə bolup Pərwərdigar sanga қarxi
əwətidioɣan düxmənliringning қulluқida bolup
қalisən; U seni ḥalak қiloɣuqə boynungoɣa təmür
boyunturuқni salidu. 49 Pərwərdigar yiraқtin,
yəni yər yüzining qetidin sən tilini bilməydioɣan,
bürküttək xungoɣup kelidioɣan bir əlni sanga
қarxi əwətidu. 50 U əlpazi əxəddiy, қerilaroɣa
yüz-hatirə қilmaydioɣan wə yaxlaroɣa meḥir
kərsətməydioɣan bir əl bolidu. 51 U sən ḥalak
boloɣuqə, qarwiliringning nəsli bilən yeringning
məḥsulatlirini yəp ketidu; qünki u seni yoқitip
bolmioɣuqə sanga nə axliқ, nə yengi xarab, nə
zəytun meyi, nə kalangning mozayliri nə қoy
padiliringning қoziliridin bir nemini қoymaydu.
52 Sən tayanoɣan pütkül zeminingdiki ḥəmmə
egiz, məḥkəm sepilliring ərülüp qüxküqə,
u pütkül zeminingdiki barliқ dərwaziliring
aldioɣa kelip, seni қorxiwalidu; u Pərwərdigar
Hudaying sanga bərgən zeminingning ḥər
yeridiki ḥəmmə dərwaziliring aldioɣa kelip, seni
қorxiwalidu. 53 Xu waқitta düxmənliringning
қistap kelixliri bilən boloɣan қamal-қistangning
azab-oқubətliri iqidə, Pərwərdigar Hudaying
sanga ata қiloɣan, əz teningning mewisi boloɣan
ooɣulliringning gəxini wə қizliringning gəxini
yəysən. ■ 54 Wə xundaқ boliduki, aranglardiki
nazuk, intayin siliқ-sipayə bir adəm қerindixi,
қuqiқidiki ayali, xundaқla tehi tirik baliliridin
қizoɣinip, uloroɣa yaman kəzi bilən қaraydu;
55 xunga, düxmənliringning қamal-iskənjisidə

■ **28:53** Law. 26:29; 2Pad. 6:29; Yioɣ. 4:10

sən өz dərwaziliring iqidə қiynalоqiningda ḥeqnemə қalmiоqanliқi üqün, u өzi yəwatқan balilirining gөxidin ularning ḥeqқaysisiоqa azraқmu bərməydu.
56-57 Aranglardiki əslidə nazuk wə siliқ-sipayə bolоqan, siliқ-sipayiliki wə nazukluқidin puti bilən yərgə dəssəxnimu halimaydiоqan ayal қuqiқidiki eri, oоqul-қiz pərzəntliridin қizоqinip, ularоqa yaman kəzi bilən қaraydu; qünki düxmənliringning қamal-iskənjisi bilən sən өz dərwaziliring iqidə қiynalоqiningda ḥeqnərsə қalmiоqaqқa, u өz puti ariliқidin qiққan bala ḥəmraḥi bilən өzi tuоqқan balilirini yoxurunqə yəydu.

Hudaning əḥdisidin qiқixning aқiwiti

58 Sən bu kitabta pütülgən bu қanunning barliқ sөzlirigə əməl қilixқa kөngül bөlmisəng, Pərwərdigar Hudayingning uluоq wə ḥəywətlik namidin қorқmisang, 59 Pərwərdigar sening üstünggə qüxüridiоqan wabalar ḥəm nəslingning üstigə qüxüridiоqan wabalarni ajayib қilidu; U dəḥxətlik, uzaққa sozulidiоqan wabalarni wə eоqir, uzaққa sozulidiоqan kesəllərni üstünggə wə nəslinggə qüxüridu; 60 Pərwərdigar sən қorқidiоqan, Misirdiki barliқ kesəllərni üstünggə qüxürüp, sanga qaplaxturidu. 61 Xuningdək bu қanuniy kitabta pütülmigən ḥəmmə kesəl wə ḥəmmə wabanimu Pərwərdigar taki sən ḥalak bolоquqə üstünggə qüxüridu. 62 Xuning bilən əslidə asmandiki yultuzlardək nuroqun bolsanglarmu, əmdiliktə

az bir türküm kixilər bolup qalisilər; qünki silər
Pərwərdigar Hudayinglarning awazioŋa qulaq
salmidinglar.
63 Wə xundaq boliduki, Pərwərdigar ilgiri
silərgə yahxiliq qilip, silərni awutqinidin
səyüngəndək, U əmdi silərni yoqitip ḥalak
qilidioŋinidin səyünidu; xuning bilən silər
igiləxkə kiridioŋan zemindin yulup taxlinisilər.
■ 64 Pərwərdigar silərni yər yüzining bu qetidin
u qetigiqə boloŋan ḥəmmə əllərning arisioŋa
tarqitidu; silər əzünglar yaki ata-bowiliringlar
tonumioŋan yaoŋaq bilən taxtin yasaloŋan
ilaḥlarning qulluqida bolisilər; ■ 65 Silər
u əllərning arisida nə aram tapalmaysilər,
nə tapininglar tirəp turoŋudək ḥeq məzmut
jay bolmaydu; Pərwərdigar bəlki xu yərdə
silərning kənglünglarni oŋuwalaxturup titritip,
kəzünglarni qarangoŋulaxturup jeninglarni
solaxturidu. 66 Silər qarap turup jeninglar qilda
esiqliqtək turidu; silər keqə-kündüz dəkkə-
dükkidə bolup jenimdin ayrilip qalarmənmu?
— dəp qorqisilər; 67 kənglüngni basqan
wəḥimə wə parakəndiqilik wə kəzliring kərgən
kərünüxlər tüpəylidin ətigini: «Kaxki kəq
bolsidi!», kəqtə bolsa: «Kaxki ətigən bolsidi!»
dəysən. 68 Pərwərdigar silərgə wədə qilip:
«Silər bu yolni ikkinqi yənə kərməysilər» degən
xu yol bilən silərni kemigə qüxürüp Misiroŋa
yanduridu. Silər xu yərdə düxmənliringloroŋa
qul-dedək boluxqa əzünglarni satisilər, lekin
silərni aloŋili adəm qiqmaydu.

■ **28:63** Yəx. 1:24 ■ **28:64** Qan. 4:27; Nəḥ. 1:8

29

Musa pəyoŋəmbər həlққə səz қilidu — əsləx wə jekiləx

1 Təwəndikilər Pərwərdigar Israillar bilən əḥdə
baoŋlax üqün Moab zeminida Musaoŋa tapilioŋan
səzlərdur. Bu əḥdə Pərwərdigar ular bilən
Ḥorəbdə қiloŋan əḥdidin baxқa bir əḥdə idi.
2 Musa pütkül Israilni qaқirip ularoŋa mundaқ
dedi:
«Silər Pərwərdigarning Misir zeminida
Pirəwngə, uning barliқ hizmətkarliri wə
zeminning ḥəmmə yeridə kəz aldinglarda nemə
ix қiloŋinini kərdünglar, ■ 3 yəni xu qong apətlər
bilən uluoŋ məjizilik alamət wə karamətlərni
əz kəzünglar bilən kərdünglar. ■ 4 Lekin
Pərwərdigar silərgə bügüngiqə qüxəngüdək
kəngül, kərgüdək kəz wə anglioludək қulaқ
bərmidi. 5 Mən қiriқ yil silərni bayawanda
yetəkləp yürdüm; xu waқitlarda üstünglardiki
kiyimliringlar konirimidi, putunglardiki
kəxinglarmu konirap kətmidi. 6 Huda Özining
silərning Pərwərdigar Hudayinglar ikənlikini
bilsun dəp, silərgə yeyixkə nan, iqixkə xarab
yaki küqlük iqimlik nesip қilmidi. 7 Silər
bu jayoŋa yetip kəlgininglarda Ḥəxbonning
padixaḥi Siḥon bilən Baxanning padixaḥi Og biz
bilən jəng қiloŋili qiқti; əmma biz ularni urup
məoŋlup қilduқ; ■ 8 biz ularning zeminlirini elip
Rubənlər bilən Gadlar wə Manassəḥning yerim
қəbilisigə miras қilip bərduk.■

■ **29:2** Mis. 19:4 ■ **29:3** Қan. 4:34; 7:19 ■ **29:7** Qəl. 21:24,33; Қan. 2:32; 3:1 ■ **29:8** Qəl. 32:33; Қan. 3:12; Yə. 13:8

9 Əmdi silər ḥəmmə ixliringlarda rawaj tepix
üqün bu əḥdining səzlirini tutup, ularoɣa əməl
qilinglar.
10 Bügün ḥəmminglar — kəbilə baxliqliringlar,
aqsqalliringlar, əməldarliringlar, xuningdək
Israilning ḥəmmə ərliri, 11 kiqik baliliringlar,
ayalliringlar, qedirgaḥinglarda turuwatqan
musapirlar, xundaqla otun kəsküqiliringlar
wə su toxuoɣuqiliringlarmu, ḥəmminglar
Pərwərdigarning aldida ḥazir turuwatisilər;
12 məqsət xuki, Pərwərdigar Hudayinglarning
əḥdisigə, yəni Pərwərdigar Hudayinglar bügün
silərgə bərgən qəsimi bilən baoɣliɣan əḥdigə
dahil boluxunglar üqündur, 13 Wə xuning bilən
təng U silərni bügün Өzigə has bir həlq qilip
silərgə wədə qiloɣinidək, ata-bowiliringlaroɣa,
yəni Ibraḥim, Isḥaq wə Yaqupqa qiloɣan
qəsimi boyiqə əzi silərgə Huda boluxtur.■
14 Lekin mən bu əḥdə wə qəsəmni yaloɣuz
silər bilənla əməs, 15 bəlki bügün biz bilən
bu yərdə Pərwərdigar Hudayimizning aldida
turuwatqanlar, xundaqla bügün bu yərdə biz
bilən birgə bolmioɣan kixilərning ḥəmmisi
bilənmu tüzüximən.□ 16 (qünki silər bizning
Misir zeminida qandaq turoɣanliqimiz wə
səpirimizdə əllərning otturisidin qandaq ətüp
kəlginimizni obdan bilisilər; 17 Silər ularning
arisidiki yirginqlik nərsilərni, ularning arisidiki
yaoɣaq, tax, altun wə kümüxtin yasaloɣan

■ **29:13** Yar. 17:7 □ **29:15** **«Lekin mən bu əḥdə… kixilərning ḥəmmisi bilənmu tüzüximən»** — muxu səzlərdə (14-15-ayəttə) «mən» degən səzligüqi Musa pəyoɣəmbər bolsa kerək.

butlarni kərdünglar). 18 Əḥdining məkṣiti
bolsa, silərning aranglardiki ḥərbir ər, ḥərbir
ayal, ḥərbir ailə wə ḥərbir kəbililiringlardin
bügün kəngli Pərwərdigar Hudayimizdin
yenip, xu əllərning ilahlirining kullukiŋa
kirip ketidiŋan ḥeq kixi bolmisun, xundakla
aranglarda ət süyi wə əmən qikiridiŋan
yiltiz pəyda bolup kalmisun üqündur. ■
19 Dərwəkə xundak boliduki, xu lənət səzlirini
angliŋanda əz kənglidə əz-əzini bəht-bərikətlik
sanap: «Mən kanqə baxbaxtaklik bilən
mangsammu, tinq-amanlikta turiwerimən»,
degüqi xundak bir kixi bolidu; nətijidə, nəm
yərmu qangkak yərgə ohxaxla wəyran kilinidu.
□ 20 Pərwərdigar mundak kixini əpu kilmaydu,
bəlki Pərwərdigarning ŋəzipi bilən otluk
kəḥri tütündək xu kixigə qüxidu; bu kitabta
pütülgən ḥəmmə lənətlər uning bexiŋa qüxidu;
Pərwərdigar uning ismini asmanning tegidin
əqüridu. 21 Pərwərdigar bu kanun kitabida
pütülgən əḥdining ḥəmmə lənətliri boyiqə
Israilning barlik kəbililiridin uni ayrip qikip,
apətkə muptila kilidu.
22 Kəlgüsi dəwr bolsa, yəni silərdin keyin
qikidiŋan balililiringlar wə xundakla yirak
yurttin kəlgən musapirlar Pərwərdigar xu
zeminning üstigə əwətkən balayi'apətlər bilən
kesəllərni kəridu; 23 Pərwərdigar ŋəzipi wə

■ **29:18** Ros. 8:23; Ibr. 12:15 □ **29:19** **«nəm yərmu qangkak yərgə ohxaxla wəyran kilinidu»** — yaki «məst kixi ussuz kixigə koxulup yokitilidu». Baxka birnəqqə hil tərjimilirimu uqrixi mumkin. Lekin omumiy mənisi xübḥisizki, ḥəmmə adəm apətkə uqrap yokitilidu.

қəḥri bilən wəyran қiloɣan Sodom, Gomorra,
Admaḥ wə Zəboimlarning wəyranqiliқidək
zeminning ḥəmmə yeri günggürtlixip, xorlixip,
kəyüp kətkinini, teriқqiliқmu, ḥosulmu
bolmioɣinini, ot-qəpmu ünmiginini kəridu;
24 buni kərgənlər, ḥətta ḥəmmə əl-yurt:
«Nemixқa Pərwərdigar bu zeminoɣa mundaқ
қiloɣandu? Nemixқa Uning oɣəzipi xunqə
қattiқ, əxəddiy boloɣandu?» dəp soraydu;
■ 25 andin ularoɣa jawab berilip: «Ular
ata-bowilirining Hudasi Pərwərdigarning
ularni Misir zeminidin қutқuzup qiқaroɣinida
ular bilən bekitkən əḥdini taxlap, 26 berip
ularning nesiwisi bolmioɣan, əzimu tonumioɣan
ilaḥlarning қulluқioɣa kirip, ularoɣa qoқunoɣini
üqün xundaқ boldi. 27 Mana bu səwəbtin
Pərwərdigarning oɣəzipi bu zeminoɣa tutixip, bu
kitabta pütülgən ḥəmmə lənətni uning üstigə
kəltürdi. 28 Xuning üqün Pərwərdigar oɣəzəp,
aqqiқ wə zor қəḥr bilən ularni yurtidin yulup,
baxқa bir yurtқa taxlidi» — deyilidu.
29 Ḥərbir yoxurun sirlar bolsa Pərwərdigar
Hudayimizningkidur; lekin ḥərқandaқ axkari-
lanoɣan wəḥiylər bolsa bu қanunning səzlirigə
əməl қiliximiz üqün əbədgiqə biz wə balilirim-
izningkidur.

30

1 Wə xundaқ boliduki, bu barliқ ixlar, yəni mən
sening aldingda қoyoɣan bu bərikət bilən lənət

■ **29:24** Yər. 22:8

bexingoŋa qüxkinidə, Pərwərdigar Hudaying
seni ḥəydiwətkən əllərning arisida turup
bularni esinggə elip kəngül bəlüp, 2 özüng
wə baliliring Pərwərdigar Hudayingning
yenioŋa yenip Uning awazioŋa qulaq selip,
mən bügün sanga əmr qiloŋan barliq ixlaroŋa
pütün qəlbing wə pütün jening bilən itaət
qilsang, 3 xu qaoŋda Pərwərdigar Hudaying seni
sürgünlüktin qayturup, sanga iqini aoŋritip,
Pərwərdigar Hudaying Özi ḥəydiwətkən
əllərdin yioŋip kelidu. ■ 4 Gərqə aranglardin
ḥətta asmanlarning qetigiqimu ḥəydilip
kətkənlər bolsimu, Pərwərdigar Hudaying
seni xu yərdin yioŋip jəm qilip kelidu. ■
5 Pərwərdigar Hudaying seni ata-bowiliringning
təwəliki boloŋan zeminoŋa kəltüridu wə sən
uni igiləysən; U sanga yahxiliq qilip ata-
bowiliringning sanidin ziyadə kəp qilidu;
6 Pərwərdigar Hudayingni pütün qəlbing, pütün
jening bilən səyüxkə Pərwərdigar Hudaying
qəlbingni wə nəsilliringning qəlbini hətnə
qilidu; xuning bilən silər ḥayat yaxaysilər.
■ 7 Xundaqla Pərwərdigar Hudayinglar
bu ḥəmmə lənətlərni düxmənliringlarning
üstigə, silərgə nəprətlinidioŋanlarning üstigə,
silərgə ziyankəxlik qiloŋanlarning üstigə
qüxüridu. 8 Silər bolsanglar yenip kelip
Pərwərdigar Hudayinglarning awazioŋa qulaq
selip, mən bügün silərgə tapilioŋan ḥəmmə
əmrlirigə əməl qilisilər. 9 Xundaq qilsanglar,

■ **30:3** Nəḥ. 1:8; Zəb. 106:45-47; Yər. 32:37 ■ **30:4** Nəḥ. 1:9
■ **30:6** Yər. 32:39; Əz. 11:19; 36:26

Pərwərdigar Hudayinglar қolliringlarning ḥəmmə ixida, bədininglarning mewisini, qarpay malliringlarning mewisini wə yeringning mewisinimu awutup silərni zor yaxnitidu. Qünki Pərwərdigar silərning ata-bowiliringlaroŋa yahxiliқ қilixtin səyüngəndək, silərgə yahxiliқ қilixtin səyünidu. ■ 10 Silər Pərwərdigar Hudayinglarning awazioŋa қulaқ selip, bu қanun kitabida pütülgən əmrlər bilən bəlgilimilərni tutup, pütün қəlbinglar, pütün jeninglar bilən Pərwərdigar Hudayinglarning təripigə burulsanglarla, xundaқ bolidu.
11 Qünki mən bügün sanga tapilioŋan bu əmr sən üqün karamət ix əməs yaki səndin yi-raқmu əməs. □ 12 Bu əmr asmanning üstidə əməs, sening: «Bizning uningoŋa əməl қilmiқimiz üqün kim asmanoŋa qiқip uni elip qüxüp bizgə anglitidu?» deyixingning ḥajiti bol-maydu.■ 13 Wə xuningdək bu əmr dengizning u təripidimu əməstur, sening: «Bizning uningoŋa əməl қilmiқimiz üqün kim dengizdin ətüp, uni elip kelip bizgə anglitidu» deyixingning ḥajiti bolmaydu. 14 Qünki bu səz bolsa uningoŋa əməl қilmiқing üqün sanga bək yeқin, yəni aoŋzingda wə kənglüngdə bardur.□
15 Mana, mən bügün aldinglarda ḥayat bilən yahxiliқ, ölüm bilən yamanliқni қoydum;

■ **30:9** Қan. 28:11 □ **30:11 «bu əmr sən üqün karamət ix əməs»** — bu ayəttiki «karamət» degən səz adəttə pəқət Hudala қilidioŋan ixni yaki Hudaning süpitini kərsitidu. ■ **30:12** Rim. 10:6-8 □ **30:14 «… bu səz … sanga bək yeқin, yəni aoŋzingda wə kənglüngdə bardur»** — «Rim.» 10:6-10ni kərüng.

16 qünki özüm sanga ḥəküm berip: — Silər
Pərwərdigar Hudayinglarni səyüp, Uning
yollirida mengip, əmrliri, bəlgilimiliri ḥəm
ḥəkümlirigə əməl qilinglar, dəp bügün silərgə
tapilidim; xundaq qilsanglar silər yaxap awup,
uni igiləxkə kiridiоlan zeminоla barolininglarda
Pərwərdigar Hudayinglar silərni bərikətləydu.
17 Lekin əgər kənglüngni tətür qilip, qulaq
salmay azdurulup, baxqa ilaḥlarola bax urup
qoqunoili tursang, 18 mən xuni bügün silərgə
agaḥlandurup eytip qoyayki, silər ḥalak bolmay
qalmaysilər; silər uni igiləxkə Iordan dəryasidin
ötüp baridiоlan zeminоla kirgininglarda uzun
əmür kərəlməysilər.

19 Mən bügün ḥayat bilən ölümni, bərikət
bilən lənətni aldingda qoyoinimola asman bilən
zeminni üstünggə guwaḥ boluxqa qaqirimən;
əmdi özüng wə nəsling yaxay desənglar,
ḥayatni talliwal; ■ 20 Pərwərdigar Huday-
ingni səyüp, Uning awaziola qulaq selip, Un-
ingola baolanoin; qünki U Özi sening ḥayating
wə əmrüngning uzunluqidur; qünki xun-
daq qilsang Pərwərdigar ata-bowiliring boloan
Ibraḥim, Isḥaq wə Yaqupqa: «Mən silərgə uni
berimən» dəp qəsəm qilip wədə qiloan zeminda
turisən».□

■ **30:19** Qan. 4:26 □ **30:20** **«…qünki U Özi sening ḥayating wə əmrüngning uzunluqidur;»** — muxu yərdə «U Özi» degənning baxqa birhil qüxənqisi «bu ix» (yəni, Hudaning əmrlirini tutux).

31

Yəxua Musaoɣa orun basar қilip bekitilidu

1 Andin Musa berip ḥəmmə Israiloɣa səz қildi;
2 u mundaқ dedi: «Mən bügün bir yüz
yigirmə yaxқa kirdim; əmdi silərgə sərdar
yaki baxlioɣuqi bolalmaymən. Pərwərdigar
manga: Sən bu Iordan dəryasidin ətməysən,
degənidi.□ ■
3 Lekin Pərwərdigar Hudayinglar Өzi silərni
yetəkləp *dəryadin* ətüp, bu əllərni aldinglarda
wəyran қilidu; xuning bilən ularning
mal-mülkini igiləysilər; Pərwərdigarning
eytқinidək, Yəxua silərning aldinglarda baxlap
dəryadin ətidu. ■ 4 Pərwərdigar Siḥon bilən
Og degən ikki Amoriy padixaḥi wə ularning
zeminini ḥalak қiloɣandək, u bu əllərgimu
xundaқ қilidu. ■ 5 Əmma Pərwərdigar
ularni қolunglaroɣa tapxuroɣinida, mən
silərgə tapilioɣan pütkül əmr boyiqə ularoɣa
muamilə қilisilər. ■ 6 Jür'ətlik wə қəysər
bolunglar, ularning aldida titrimənglar, ulardin
ḥeq қorқmanglar; qünki silər bilən birgə
baroɣuqi Pərwərdigar Hudayinglar Өzidur;
U silərdin waz kəqməydu, silərni ḥərgiz
taxliwətməydu!».■
7 Andin Musa Yəxuani qaқirip pütkül Israilning
kəz aldida uningoɣa səz қilip: «Sən jür'ətlik

□ **31:2** **«silərgə sərdar yaki baxlioɣuqi bolalmaymən»** — muxu yərdə ibraniy tilida «silərning aldinglarda qiқip-kirip yürəlməymən» degən səzlər bilən ipadilinidu. ■ **31:2** Qəl. 27:12; Қan. 3:26 ■ **31:3** Qəl. 27:18 ■ **31:4** Qəl. 21:24,33 ■ **31:5** Қan. 7:1, 2 ■ **31:6** Yə. 1:5; Ibr. 13:5

wə qəysər bolоɣin; qünki bu həlқ Pərwərdigar
ularning ata-bowiliriоɣa qəsəm qilip berixkə
wədə qiloɣan zeminоɣa kirgəndə sən ular bilən
billə berixing kerək; sən ularоɣa uni igilitip
miras qildurisən. 8 Mana, sening aldingda
mangоɣuqi Pərwərdigar Өzidur; U sən bilən
billə bolup səndin waz kəqməydu, seni ḥərgiz
taxliwətməydu! Sən qorқmiоɣin, parakəndə
bolma!» — dedi.■

Musaning əḥdinamə yezip tapxuruxi

9 Musa bu qanunni yezip bolup, uni
Pərwərdigarning əḥdə sanduqini kətüridiоɣan
Lawiyning əwladi boloɣan kaḥinlar bilən
Israilning barliq aqsaqalliriоɣa tapxurup bərdi.
10 Musa ularоɣa mundaq buyrudi: —
«Ḥər yəttə yilning ahirqi yilida, yəni azadliq
yili dəp bekitilgən waqitta, «kəpilər ḥeyti»
baxlanоɣanda, 11 Israilning ḥəmmisi kelip
Pərwərdigar Hudayingning ḥuzurida jəm
bolux üqün u tallaydiоɣan jayоɣa yiоɣiloɣanda,
uni anglisun dəp pütkül Israilning aldida bu
qanunni oqup berisən. ■ 12 Xuning üqün
xu qaоɣda barliq həlqni, ər bolsun, ayal
bolsun, bala bolsun, qowuqliringning iqidə
turuwatqan musapir bolsun, ularning ḥəmmisi
anglap, өginip, Pərwərdigar Hudayinglardin
qorqup, bu qanunning barliq sөzlirini tutup
uningоɣa əməl qilsun, dəp ularni yiоɣqin.

■ **31:8** Yə. 1:9 ■ **31:11** Əzra 10:8; Nəḥ. 8:1,2,3,8

□ 13 Xundaқ bolsa, ularning bu қanunni
tonumioɣan balilirimu uni anglap өginip, silər
igiləxkə Iordan dəryasidin өtüp baridioɣan
zeminda yaxioɣan barliқ künliridə Pərwərdigar
Hudayinglardin қorқidioɣan bolidu».

Musa Yəxuaoɣa өz wəzipisi tooɣruluқ buyruydu

14 Andin Pərwərdigar Musaoɣa səz қilip: «Mana
sening өlidioɣan waқting yeқinlixip қaldi. Əmdi
Yəxuani qaқiroɣin, ikkinglar jamaət qedirioɣa
berip xu yərdə ḥazir bolunglar. Mən uningoɣa
wəzipə tapxurimən» dedi.
Xuning bilən Musa bilən Yəxua ikkisi berip,
jamaət qedirida ḥazir boldi. 15 Pərwərdigar
bulut tüwrükining iqidə kəründi; bulut tüwrüki
qedirning dərwazisining üstidə tohtidi.
16 Pərwərdigar Musaoɣa mundaқ dedi: «Mana,
sən ata-bowiliringning қexida uhlax aldida tur-
isən; andin bu həlқ қozoɣilip, baridioɣan ze-
mindiki yat ilaḥlaroɣa əgixip buzuқqiliқ қilip,
Meni taxlap, Mən ular bilən baoɣlioɣan əḥdini
buzidu. □ 17 Xu waқitta Mening oɣəzipim
ularoɣa tutixip, Mən ularnimu taxlap, ulardin
yüzümni yoxurimən. Ular yutuwetilidu, kөp

□ **31:12 «... қowuқliringning iqidə turuwatқan musapir»** — demək, «silər bilən billə turuwatқan musapir». «Silər bilən billə turuwatқan» ibraniy tilida adəttə «қowuқliringlar iqidə turuwatқan» degən səzlər bilən ipadilinidu. □ **31:16 «buzuқqiliқ қilix»** — muxu yərdə Hudaoɣa wapasizliқ yaki asiyliқ қilixni bildüridu. Қanaandiki əllər arisida «buzuқqiliқ» roḥiy jəḥəttə bolupla қalmay, jismaniy jəḥəttimu butpərəslikkə munasiwətlik jinsiy buzuқqiliқ məwjut idi.

balayi’apət wə külpətlər bexioɣa qüxidu wə ular
xu waқitta: «Xübḥisizki, Hudayimiz arimizda
bolmioɣini üqün, bu balalar beximizoɣa qüxti» —
dəydu. □ 18 Lekin Mən ularning baxқa ilaḥlaroɣa
mayil bolup əgixip, қiloɣan ḥəmmə rəzillikliri
üqün xu küni yüzümni pütünləy yoxurimən.
19 Əmdi silər əzünglar üqün bu oɣəzəlni pütüp,
uni Israillaroɣa əgitinglar; bu oɣəzəlning keyin
Israillarning əyibigə Mən üqün guwaḥqi boluxi
üqün uni ularning aoɣzioɣa saloɣin. 20 Qünki Mən
ularni Mən ata-bowilirioɣa қəsəm bilən wədə
қiloɣan, süt bilən ḥəsəl eқip turidioɣan yurtқa
kirgüzimən; andin ular yəp toyup, səmrigəndə
baxқa ilaḥlaroɣa əgixip, ularning қulluқioɣa
kiridu wə Meni kəzgə ilmay əḥdəmni buzidu.
21 Əmma xundaқ boliduki, kəp balayi’apətlər
bilən külpətlər ularning bexioɣa qüxkinidə, bu
oɣəzəl ularni əyibləp guwaḥ beridu; qünki bu
oɣəzəl ularning əwladlirining aoɣzida untul-
maydu. Qünki Mən ularni ularoɣa қəsəm bilən
wədə қiloɣan zeminoɣa tehi kirgüzməyla ularn-
ing nemə hiyal қiliwatқinini obdan bilimən».
22 Xularni dəp, Musa xu küni bu oɣəzəlni yezip,
Israillaroɣa əgətti. 23 Andin *Pərwərdigar* Nun-
ning ooɣli Yəxuaoɣa: «Jür’ətlik wə қəysər boloɣin,
qünki sən Mən Israillaroɣa қəsəm bilən wədə
қiloɣan zeminoɣa ularni baxlap kirisən wə Mən
sən bilən billə bolimən» dəp əmr қildi.■
24 Musa bu қanunning səzlirini bir kitabқa
pütünləy yezip boloɣandin keyin 25 u
Pərwərdigarning əḥdə sanduқini kətürüp

□ **31:17** **«xu waқitta»** — ibraniy tilida «xu küni». ■ **31:23** Yə. 1:6

mangoɣan Lawiylaroɣa buyrup mundaқ dedi:
26 — Bu қanun kitabini silərning əyibinglərgə
guwaḥqi bolup turuxi üqün Pərwərdigar
Hudayinglarning əḥdə sandukining yenioɣa
қoyunglar. ■ 27 Qünki mən silərning
asiy wə boynunglar қattiқ ikənlikinglarni
bilimən. Mana, mən tehi aranglarda tirik
tursam Pərwərdigaroɣa asiyliқ қilip kəldinglar;
əlümümdin keyin silər tehimu xundaқ қilisilər!
28 Mən ularning қulaқlirioɣa bu sözlərning
ḥəmmisini anglitixim üqün, xundaқla yər
bilən asmanni ularning əyibigə guwaḥqi
boluxқa qaқirixim üqün əmdi mening aldimoɣa
қəbililiringlarning ḥəmmə aқsaқalliri wə
əməldarlirini yioɣinglar. 29 Qünki əlümümdin
keyin silərning tüptin buzulup, mən silərgə
əmr қiloɣan yoldin qətnəp ketidioɣininglarni
bilimən. Xuning bilən künlərning ahirida
külpətlər bexinglaroɣa qüxidu; qünki silər
Pərwərdigarning nəziridə rəzil boloɣanni қilip,
қolliringlarning ixliri bilən uning oɣəzipini
қozoɣaysilər».□
30 Andin Musa Israillarning pütkül jamaiti aldida
bu oɣəzəlning tekistini baxtin-ahiroɣiqə oқup
bərdi: —□

32

■ **31:26** 2Pad. 22:8 □ **31:29** **«künlərning ahirida»** — ahirқi zamanni kərsətsə kerək. □ **31:30** **«pütkül jamaiti aldida»** — ibraniy tilida «…pütkül jamaitining қulaқliri iqigə….».

Əḫdə xərtlirigə guwaḫqilarni qakirix — Musaning oɣəzili

1 «Қulak selinglar, əy asmanlar, mən səzləy;
Aoɣzimning səzlirini angla, i yər-zemin!
2 Təlimim bolsa yamoɣurdək yaoɣidu,
Səzlirim xəbnəmdək tamidu,
Yumran ot-qəp üstigə qüxkən sim-sim yamoɣurdək,
Kəkzarlikning üstigə qüxkən hasiyətlik yamoɣurdək bolidu.
3 Qünki mən Pərwərdigarning namini bayan kilimən;
Əmdi Hudayimizni uluoɣ dəp jakarlanglar!
4 U koram taxtur, Uning əmälliri mukəmməldur;
Uning barlik yolliri ḫəkkaniydur.
U naḫəkliki yok, wapadar bir Huda,
Adil wə diyanətliktur.
5 Əmma *Өz həlki* uningoɣa buzukluk kildi;
Ularning kilmixliri Uning Өz balilirining kidək bolmidi — mana bu ularning əyibidur!
Ular əgri wə iplas bir nəsildur!
6 Əy əhmək wə nadan həlk,
Pərwərdigarning yahxilikini xundak yanduramsən?
U seni bədəl tələp ḫər kiloɣan atang əməsmu?
U seni yaritip, seni tikligən əməsmu?
7 Өtkən künlərni esinggə aloɣin,
Dəwrdin-dəwrgiqə өtkən yillarni oylioɣin;
Atangdin sora, u sanga dəp beridu;
Aksakalliringoɣa soal koy, ular seni həwərləndüridu.
8 Ḫəmmidin aliy boloɣuqi əllərning ülüxini ularoɣa üləxtürgəndə,

Adəm’atining pərzəntlirini bir-biridin bəlginidə,
U həlқlərning qegrilirini Israil balilirining sanioɣa қarap bekitkən.□
9 Qünki Pərwərdigarning nesiwisi bolsa un-
ingoɣa has boloɣan həlқidur;
Yaқup huddi qək taxlinip qiққandək, Uning mirasidur.□
10 U uni qəl bir zeminda,
Xamal ḥuwlaydioɣan dəḥxətlik bir bayawanda uni tapti;
Uni orap ətrapida қooɣdap turdi,
Uni kəz қariquқidək saқlidi;□
11 Huddi bürküt əz qanggisini təwritip,
Balilirining üstidə pərwaz қilip,
Қanatlirini yeyip ularni pəylirining üstigə elip kətürginidək,
12 Pərwərdigarmu uningoɣa xundaқ yaloɣuz yetəkqilik қildi;
Ḥeqқandaқ yat ilaḥ uning bilən billə əməs idi.
13 U uni yər yüzining egiz jaylirioɣa mindürdi,
Wə u etizliқning məḥsulatidin yedi,
U uningoɣa қiya taxtin ḥəsəl xoritip,
Qaқmaқ texidin zəytun meyi xoratti; ■
14 Sanga kala қaymiқi bilən қoy sütini iqküzüp,
Қozilarning yeoɣini,

□ **32:8 «U həlқlərning qegrilirini Israil balilirining sanioɣa қarap bekitkən»** — bəzi kona kəqürmilərdə: «U həlқlərning qegralirini Hudaning ooɣullirining sanioɣa қarap bekitkənidi» deyilidu. □ **32:9 «Yaқup»** — muxu yərdə Israillarni kərsitidu. □ **32:10 «uni orap ətrapida қooɣdap turdi»** — baxқa birhil tərjimisi: «u uni қooɣdap yürüp uni tərbiyilidi». ■ **32:13** Қan. 33:26; Yəx. 58:14

Baxandiki қoqқarlar wə tekilərning gəxini yegüzüp,
Esil buoŋdayning esil danliridin yegüzdi,
Sən bolsang üzüm қeni boloŋan sap xarabni iqting.
15 Lekin Yəxurun səmrip təpkək bolup қaldi;
Bərḥəқ, sən səmrip kətting,
Bordilip kətting,
Toyunup kətting!
U əzini yaratқan Təngrini taxlap,
Əz nijatining Қoram Texini kəzgə ilmidi.□
16 Ular bolsa yat ilaḥlaroŋa əgixip Uning wapasizliққa boloŋan ḥəsitini қozoŋidi,
Yirginqlik ixlar bilən Uning oŋəzipini kəltürdi.
17 Ular Igə-Təngrisi əməs jinlaroŋa,
Əzi bilməydioŋan ilaḥlaroŋa,
Ata-bowilirimu қorқmaydioŋan,
Yengi pəyda bolup қaloŋan ilaḥlaroŋa қurbanliқ қildi.
18 Sən əzüngni tərəldürgən Қoram Taxni kənglüngdin qiқarding,
Seni apiridə қiloŋan Təngrini untudung.
19 Pərwərdigar buni kərüp,
Oоŋul-қizlirining Uning aqqiқini kəltürginidin, ulardin bizar bolup mundaқ dedi: —
20 «Mən ulardin yüzümni yoxurimən,
Ularning aқiwitini kərüp baқay;
Qünki ular iplas bir nəsildur,
Қəlbidə wapadarliқi yoқ balilardur.
21 Igə-təngrisi əməslər bilən ḥəsitimni kəltürdi,

□ **32:15 «Yəxurun»** — Israilning yənə bir ismi — mənisi «tik turidioŋan», «durus» degənlik.

Ərziməs məbudliri bilən qəḥrimni qozoɣidi;
Xunga «ḥeq həlq əməs» boloɣan bir həlq arqiliq
ularning ḥəsitini qozoɣaymən,
Nadan bir əl arqiliq ularning aqqiqini
kəltürimən.□ ■
22 Qünki Mening oɣəzipimdin bir ot tutaxti;
U təḥtisaraning tegigiqə köyüp baridu,
U yər bilən uning məḥsulatini yəp ketidu,
Wə taoɣlarning ullirinimu tutaxturidu.■
23 Mən ularning üstigə balayi'apətlərni
dəwiləymən;
Ya-oqlirimni birni qoymay ularoɣa atimən.
24 Ular aqarqiliqtin yegiləp ketidu,
Tomuz issiq wə wabaning nəxtərliri təripidin
yəp ketilidu;
Ularoɣa qarxi yirtquq ḥaywanlarning qixlirini,
Topida əmiligüqilərning zəḥirini əwətimən.
25 Taxqirida qiliq ularni musibətkə salidu,
Iqkiridə wəḥimə basidu;
U yigit bilən qizni,
Əmqəktiki bala bilən aq qaqliqni ḥəmmisini
yoqitidu.
26 Mən: «Ularni qepiwetimən,
Insanlarning arisidin ularning namini
əqürimən» — dəyttim,□
27 Birak düxmənning məshirə qilixidin
qorqtum;

□ **32:21 «Xunga «ḥeq həlq əməs» boloɣan bir həlq arqiliq… Nadan bir əl arqiliq ularning aqqiqini kəltürimən»** — u uluoɣ bexarətning əməlgə axuruluxi tooɣruluq «Ḥox.» 1:9, 2:32, «Rim.» 10:19ni kərüng. ■ **32:21** Rim. 10:19 ■ **32:22** Yər. 15:14 □ **32:26 «Ularni qepiwetimən»** — yaki «Ularni tarqitimən», «Ularni qeqiwetimən».

Israilning rəқibliri bu ixni hata qüxinip: —
Bu ix bizning қolimizning küqlüklükidin bolоqan bolsa kerək,
Pərwərdigar buni ḥeq қilmidi» demisun dəp, *bu ixni қilmidim*.
28 Israil nəsiḥəttin məḥrum bolоqan bir əl,
Ularning ḥeq əқil-pəmi yoқtur.
29 Aḥ, ular dana bolsidi!
Xundaқ bolsa buni qüxinip,
Өz aқiwiti қandaқ bolidiоqinini oylaytti!
30 Əgər ularning Қoram Texi ularni setiwətmigən bolsa,
Pərwərdigar ularni *düxmənlirigə* taxlap bərmigən bolsa,
Bir kixi қandaқmu ming kixini өz aldidin ḥəydiyələytti?,
Ikki kixi қandaқmu on ming kixini қaquralaytti?
31 Qünki baxқilarning қoram texi bolsa bizning Қoram Teximizdək əməstur.
Buningоqa düxmənlirimiz өzliri guwaḥliқ bərsun!
32 Qünki ularning üzüm teli Sodomning üzüm telidin,
Gomorraning etizliқliridin qiққandur;
Üzümliri zəḥərlik üzümlərdur,
Ularning ḥərbir sapiқi aqqiқtur,
33 Xarabi bolsa əjdiḥalarning zəḥiridur,
Kobralarning əjəllik zəḥiridur.
34 *Pərwərdigar*: «Bularning *ḥəmmisi* Meningkidə saқlaқliқ əməsmu?
Өz həzinilirimdə məḥürləngən əməsmu?
35 Intiқam Meningkidur,

Yamanliқni қayturuxmu xundaқ,
Bular ular putlixidioɣan waқitқiqə saқlaқliқ turidu,
Qünki ularning balayi'apətlik küni yeқinlaxmaқta,
Ularning bexioɣa qüxidioɣan ixlar bolsa tez keliwatidu.□ ■
36 Qünki Pərwərdigar ularning küqi tügəp kətkənlikini, ularning *aziyip*, ḥətta ajiz yaki meyiplərningmu қalmioɣinini kərgəndə,
U Өz həlқining üstigə ḥəküm qiқiridu,
Өz bəndilirigə meḥir-xəpқət kərsitidu.□ ■
37 U waқitta U mundaқ dəydu: «Қeni, ularning ilaḥliri?
Өzigə tayanq қiloɣan қoram texi əmdi қəyərdidur?
38 Ularning ətküzgən қurbanliқlirining yeoɣini yegən,

□ **32:35 «... Bular ular putlixidioɣan waқitқiqə saқlaқliқ turidu»** — bizningqə muxu ayəttiki «ular» Israillarni kərsitidu. Bəzi alimlar «Hudaning düxmənliri (yat əllər)ni kərsitidu» dəp қaraydu. Lekin Huda intiқamliri bilən ahirida Israilning əng ajiz pəytidə ularni қutқuzidu («Yər.» 30-babni, uxbu babtiki 36-, 42-ayətni kərüng). ■ **32:35** Rim. 12:19; Ibr. 10:30; 1Pet. 2:23 □ **32:36 «...ularning azyip, ḥətta ajiz yaki meyiplərningmu қalmioɣinini kərgəndə»** — baxқa birhil tərjimisi: «yaki kiqik yaki qong bolsa, ularning aziyip ḥeqkimning қalmioɣinini kərgəndə,...». **«Өz həlқi üstigə ḥəküm qiқiridu»** — өz iqigə ikki tərəpni elixi kerək: (1) Hudaning həlқi uning tərbiyə jazalirini kərgəndin keyin gunaḥlirini iқrar қilip, uning kəqürümigə muyəssər bolidu; (2) Huda Өz həlқigə rəzillik қiloɣuqilaroɣa өzining қiloɣan rəzillikini өzigə yanduridu. **«Өz bəndilirigə meḥir-xəpқət kərsitidu»** — baxқa birhil tərjimisi: «Өz bəndiliri tooɣruluқ niyitidin yenidu». ■ **32:36** Қan. 32:36

Ularning xarab ḥədiyəliridiki xarabini iqkənlər
qəyərgə kətti?
Əmdi ular ornidin turup silərgə yardəm berip,
panaḥinglar bolsun!□
39 Əmdi Mən Өzüm, pəqət Mənla «Xu»durmən,
Manga ḥəmraḥ ḥeqqandaq ilaḥning yoqluqini
kərüp bilinglar.
Mən əltürüp tirildürimən,
Zəhimləndürüp saqaytimən;
Wə ḥeqkim Mening qolumdin
qutquzalmaydu.□ ■
40 Qünki Mən qolumni asmanlarоɣa kətürüp: —
«Əbədgiqə ḥayatturmən» dəp eytip,
41 Qaqnap turidiоɣan qiliqimni ittik qilimən,
Mening qolum adalətni qoral qilip tutidu,
Düxmənlirimdin intiqam alimən,
Məndin nəprətləngüqilərning qiloɣanlirini
ularоɣa yandurimən!
42 Mən ya oqlirimni qan iqküzüp məst qilimən,
Mening qiliqim gəx yəydu,
Mən ularni əltürülgənlər bilən əsirlərning
qenini,
Düxmənning sərdarlirining baxlirini yəp-
iqidiоɣan qilimən».■
43 Əy əllər, Uning həlqi bilən billə xadlininglar,

□ **32:38 «Əmdi ular ornidin turup silərgə yardəm berip, panaḥinglar bolsun!»** — Huda muxu yərdə Israil əslidə tayanоɣan butlarni məshirə qilidu. □ **32:39 «Manga ḥəmraḥ ḥeqqandaq ilaḥning yoqluqini kərüp bilinglar»** — yaki «Məndin baxqa ḥeqqandaq ilaḥ bolmiоɣanliqini kərüp bel-inglar». ■ **32:39** Qan. 4:35; 1Sam. 2:6; Yəx. 45:5,18,22 ■ **32:42** Zəb. 7:12-13; 68:21-23; Yəx. 34:6; Əz. 21:9-11

Qünki U Өz bəndilirining қenining intiқamini alidu,
Өz düxmənlirigə қisas yanduridu,
Өz zemini bilən həlқi üqün kəqürüm-kafarət kəltürüp beridu».■

Musa oŋəzili tooŋrisida buyruқ qüxüridu

44 Əmdi Musa bilən Nunning ooŋli Yəxua kelip bu oŋəzəlning barliқ səzlirini həlқning aldida oқup bərdi. □ 45 Andin Musa bu ḥəmmə səzlərni barliқ Israil aldida ahirlaxturup
46 ularoŋa səz қilip: «Mən bügün otturanglarda silərni agaḥlandurup guwaḥliқ bərgən bu barliқ səzlərgə kəngül bəlünglar; silər bularni baliliringlaroŋa tapilap: «Bu қanunning ḥəmmə səzlirigə əməl қilixқa kəngül қoyunglar» dəp buyruxunglar kerək. 47 Qünki bu səz silərgə munasiwətsiz, қuruқ səz əməs, bəlki silərning ḥayatinglardur! Silər u zeminni igiləxkə Iordan dəryasidin ətisilər; ətkəndin keyin u zeminda bu səz arқiliқ uzun əmür kərisilər» — dedi.

Musaning əlümi tooŋruluқ buyruқlar

48 Yənə xu küni Pərwərdigar Musaoŋa səz қilip mundaқ dedi: —
49 Sən uxbu Abarim teoŋioŋa, yəni Yerihoning utturidiki, Moabning zeminidiki Nebo teoŋioŋa qiққin wə xu yərdə Mən Israillaroŋa өz təwəliki bolux üqün beridioŋan Қanaan zeminini kərgin.

■ **32:43** Rim. 15:10 □ **32:44** **«Nunning ooŋli Yəxua»** — ibraniy tilida: «Nunning ooŋli Ḥoxiya» (Ḥoxiya Yəxuaning baxқa birhil atilixi).

■ 50 Andin akang Ḥarun Ḥor teoɣida өlüp өz
həlқlirigə қoxuloɣandək, sənmu qiқidioɣan
xu taoɣda өlüp həlқliringgə қoxuloɣin; ■
51 qünki silər Zin qəlidiki Məribaḥ-Қadəxning
sulirining yenioɣa baroɣanda, ikkinglar
Israillarning arisida Manga wapasizliқ kərsitip,
Israillarning arisida Meni «muқəddəs» dəp
ḥərmətlimidinglar. ■ 52 Xunga sən Israillaroɣa
beridioɣan xu zeminni udulungda kərisən, lekin
uningoɣa kirəlməysən.

33

Musa pəyoɣəmbər Israiloɣa dua қilip bəht tiləydu

1 Hudaning adimi boloɣan Musaning өlümidin
ilgiri Israillarni bərikətləxkə tiligən bəht-tiləkliri
munular: —
2 U mundaқ dedi: —
«Pərwərdigar Өzi Sinay teoɣidin kelip,
Seirdin qiқip *Israil* üstigə parlidi;
Paran teoɣidin pəyda bolup qaқnidi,
U tümənligən muқəddəslərning otturisidin
qiқip kəldi;

■ **32:49** Qəl. 27:12 ■ **32:50** Qəl. 27:13; 33:38 ■ **32:51** Qəl. 20:12

Ong qolidin Israiloɣa ataloɣan otluq bir qanun
qikti.□ ■
3 Dərhəqiqət, U həlqni səyidu;
Sening barliq muqəddəs bəndiliring
qolungdidur;
Ularning hərbiri ayioɣing aldida olturup,
Səzliringgə muyəssər bolidu.
4 Musa bizgə bir qanun buyrup,
Buni Yaqupning jamaitigə miras qilip bərdi;
5 Həlqning sərdarliri jəm bolup,
Israilning qəbililiri bir yərgə yioɣiloɣanda,
U Yəxurunning otturisida padixahdək boldi.□

Musaning qəbililər üqün tiligən həyr-dualiri wə bərgən bexarətliri

6 «Rubən bolsa, adəmliri ölüp kətməy, hayat
tursun;
Uning adəmliri az bolmisun».
7 *Musa*ning Yəhuda tooɣrisida tiligən bəhti
mundaq: —
«Yəhudaning awazini angliɣaysən, i
Pərwərdigar;
Uni öz həlqigə qobul qildurɣaysən;
Uning qolliri ular üqün kürəx qilsun;

□ **33:2 «Seirdin Israillar qiqip üstigə parlidi»** — «Israillar» ibraniy tilida: «ular». **«muqəddəslər»** — pərixtilərni kərsətsə kerək. **«… Israiloɣa ataloɣan»** — ibraniy tilida: «..ularoɣa ataloɣan». **«… ularoɣa ataloɣan otluq bir qanun qikti»** — baxqa ikki hil tərjimisi: «…ularoɣa (Israiloɣa) ataloɣan ot yalqunliri qikti» yaki «…ularoɣa (Israiloɣa) yetəkligüqi ot yalquliri qikti». ■ **33:2** Qab. 2:3, 4 □ **33:5 «U Yəxurunning otturisida padixahdək boldi»** — muxu jümlidiki «U» Musani kərsitidu, dəp qaraymiz. Bəzi alimlar Hudani kərsitidu, dəp qaraydu.

Əmdi əzini əzgüqilərgə qarxi turuxqa uningoɣa
mədət boloɣaysən».□
8 U Lawiy tooɣrisida mundaq dedi: —
«Sening urim wə tummim taxliring Sening bu
muqəddəs bəndənggə tapxuruloɣan;
Sən uni Massaḥda siniding,
Məribaḥning sulirining yenida uning bilən talax-
ting.□
9 U əz ata-anisi tooɣrisida: «Ularoɣa yüz-hatirə
qilmaymən», dəp eytti,
Əz qerindaxlirining ḥeq yüzini qilmay,
Əz balilirinimu tonuxni halimay,
Bəlki Sening səzünggə əməl qilip, əḥdəngni qing
tutti.□
10 Mana, *Lawiylar* Yaqupqa ḥəkümliringni
uqturidu,

□ **33:7 «Uni əz həlqigə qobul qildurоɣaysən»** — ibraniy tilida səzmusəz «Uni əz həlqining arisioɣa kirgüzgəysən» deyilidu. Yəḥudaning keyinki tarihioɣa qarioɣanda, bu bexarət Musa pəyoɣəmbərning Yəḥudaning nəsli boloɣan Dawutning padixaḥliqi, əng muḥimi Dawutning nəsli Məsiḥ tooɣruluq bexarətlik duasi boluxi kerək. **«U qolliri ular üqün kürəx qilsun»** — buningda «ular» «əz həlqi»ni kərsətsə kerək. **«Uning qolliri ular üqün kürəx qilsun»** — buning baxqa birhil tərjimisi: «Uning qolliri əz ḥajitidin qiqsun». □ **33:8 «urim wə tummim»** — tooɣruluq «Mis.» 28:30ni kərüng. Huda Lawiylarni tallixining bir səwəbi 32:25-29də kərülidu; Huda uni Əz hizmitidə boluxqa tallioɣaqqa, muxu yərdə Huda uni «Mening muqəddəs bəndəm» dəp ataydu. **«Massaḥ»** — «Massaḥ» degən jayning mənisi «sinax» («Mis.» 17:7ni kərüng). **«Məribaḥ»** — «Məribaḥ» degən jayning mənisi «talax-tartix, kürəx» («Qəl.» 20:13 wə 24ni kərüng). □ **33:9 «Əz qerindaxlirining ḥeq yüzini qilmay, ...bəlki Sening səzünggə əməl qilip, əḥdəngni qing tutti»** — kəzdə tutuloɣan wəqələr «Mis.» 32:21-29də hatirilinidu.

Ular Israilоɣa қanunungni өgitidu;
Ular dimiоɣingоɣa huxbuyni sunidu,
Қurbangaḥingоɣa pütün kөydürmə қurbanliқlarni kəltüridu.
11 I Pərwərdigar, uning təəlluқatini bərikətligəysən,
Uning қollirining əjri Seni hux қilоɣudək bolоɣay,
Uningоɣa қarxi qiққanlar wə uningdin nəprətləngənlər bolsa,
Ularni қopalmiоɣudək ḥalda bəllirini sundurоɣaysən!»
12 U Binyamin toоɣrisida mundaқ dedi: —
«Pərwərdigarning səygini bolsa,
U Uning yenida bihətər makan қilidu,
Pərwərdigar sayə bolup pütün kün uni saқlaydu,
U uni mürisi otturisida makanlaxturidu»
13 Yüsüp toоɣrisida u mundaқ dedi: —
«Uning zemini Pərwərdigar təripidin bərikətlik bolоɣay!
Asmanlarning esil nemətliri bilən,
Xəbnəm bilən,
Yər tegidiki nemətliri bilən,□ ■
14 Kündin ḥasil bolidiоɣan esil məḥsulatliri bilən,
Aydin ḥasil bolidiоɣan esil nemətliri bilən,
15 Қədimki taоɣlarning aliy nemətliri bilən,
Mənggülük dənglərning esil nemətliri bilən,
16 Yərning esil nemətliri wə uningоɣa tolоɣan ḥəmmə məwjudatliri bilən,

---

□ **33:13** **«yər tegi»** — bəlkim yər astidiki sularni yaki dengiz təglirini kərsitidu. ■ **33:13** Yar. 49:25

Azoŋanliқta turoŋuqi Zatning xapaiti bilən
bərikətlənsun!
Bularning ḥəmmisi Yüsüpning bexioŋa,
Yəni өz қerindaxliridin ayriloŋanning qoққisioŋa
qüxsun.□ ■
17 Uning ḥəywisi өz buқisining tunjisidəktur;
Uning münggüzliri yawa kalining
münggüzliridəktur,
Ular bilən u əl-yurtlarning ḥəmmisini biraқla
yər yüzining qətlirigiqə üsidu.
Mana Əfraimning tümənligən adəmliri,
Manassəḥning mingliоŋan adəmliri xundaқ
bolidu».□
18 Zəbulun toоŋrisida u mundaқ dedi: —
«Əy Zəbulun, sən qiққiningda xadlanoŋin;
Əy sən Issakar, өz qedirliringda hux boloŋin!
19 Mana ular həlқlərni taoŋқa qaқiridu,
Xu yərdə ular ḥəққaniyliқning қurbanliқlirini
sunidu,
Qünki ular dengizdiki mol dələtlərni,
Қumoŋa kəmülgən gəḥərlərni sümürüp ularoŋa
muyəssər bolidu».
20 Gad toоŋrisida u mundaқ dedi: —

□ **33:16 «Azoŋanliқta turoŋuqi Zat»** — muxu zat Pərwərdigarning Pərixtisidur («Mis.» 3:2-6ni kərüng). ■ **33:16** Yar. 49:26 □ **33:17 «Uning ḥəywisi өz buқisining tunjisidəktur»** — baxқa birhil tərjimisi: «uning buқisining tunjisi uningoŋa xərəp kəltürsun». **«uning münggüzliri yawa kalining münggüzliridəktur»** — yawa kala bolsa nəsli қuruoŋan intayin yooŋan birhil kala idi. **«...Manassəḥning mingliоŋan adəmliri xundaқ bolidu»** — toluқ ayətning mənisi: (1) bu ikki қəbilə Yüsüpning münggüzliridur; (2) yuқirida eytiloŋan bəht-bərikətlər Yüsüpkə has bolup, bu ikki қəbilining bexioŋa qüxidu. Biz ikkinqi mənigə mayilmiz.

«Gadning zeminini kengəytküqigə bəht-bərikət bolǫay;
Gad bolsa qixi xirdək olturaқlaxti;
U bilək ḥəm bax terisini titma-titma қiliwetidu;□
21 Xu yərdə u əng esil nesiwini talliwaldi;
Qünki xu yərdimu u ḥəküm bekitküqining ülüxi bolǫan jay saқlaқliқtur;
U həlқning sərdarliri bilən kelip,
Israil bilən birgə Pərwərdigarning adaliti bilən ḥəkümlirini yürgüzdi».□
22 Dan toǫrisida u mundaқ dedi: —
«Dan bolsa yax bir xirdur;
U Baxandin taқlap ətidu».□
23 Naftali toǫrisida u mundaқ dedi: —
«Əy Naftali, iltipatқa toyunǫansən,
Pərwərdigar təripidin kəlgən bəht-bərikətkə tolup,
Məǫrip bilən jənubni əzünggə mülük қilip ig-iləysən».
24 Axir toǫrisida u mundaқ dedi: —
«Axir ooǫullar bilən bərikətlinidu;
U қerindaxliri arisida iltipat kərsun;
Puti mayǫa qilansun.□

□ **33:20 «Gad bolsa qixi xirdək olturaқlaxti»** — yaki «Gad.... yetiwaldi». **«U bilək ḥəm bax terisini titma-titma қiliwetidu»** — bəlkim Gadning düxminigə қattiқ zərbə beridiǫanliқini kərsitidu. □ **33:21 «ḥəküm bekitküqi»** — (1) қanun bərgüqi (Musa pəyǫəmbərning əzi)ni; (2) Қanaan zeminini bəlüp təқsim қiloǫuqi (Yəxua pəyǫəmbər)ni kərsitidu. □ **33:22 «U Baxandin taқlap ətidu»** — bu səzlər bəlkim «Ḥak.» 18:27-28də hatiriləngən wəқəni kərsitidiǫan bexarət boluxi mumkin. □ **33:24 «Axir.... puti mayǫa qilansun»** — keyin, Axir turǫan jayda kəp zəytun meyi ixləp qiқarǫan.

25 Dərwaza baldaқliring təmür bilən mistin bolidu;
Künliring қandaқ bolsa, küqüngmu xuningoŋa muwapiқ təng bolidu».□
26 «— Əy Yəxurun, Təngringdək baxқa ḥeqkim yoқtur;
U sanga yardəmgə asmanlar üstigə,
Zor ḥəywisi bilən bulutlarning üstigə minip kelidu.□ ■
27 Əzəliy Huda sening baxpanaḥingdur,
Astingda əbədiy biləklər turidu.
U sening aldingdin düxmənni ḥəydəp: —
«Ularni ḥalak қiloŋin!» dəp *sanga* buyruydu.
28 Xuning bilən Israil axliқ bilən yengi xarab mol boloŋan bir zeminda turup,
Yaloŋuz aman-esən makan tutidu,
Yaқupning buliқi ohxaxla aman-esən bolidu;
Uning asmanlirimu xəbnəm temitip turidu.□ ■
29 Bəhtliksən, i Israil!
Səndək Pərwərdigarning Өzi қutқuzoŋan həlқtin yənə kim bar?
U bolsa sening mədətkar қalқining,

□ **33:25 «Dərwaza baldaқliring»** — yaki «Ayioŋingning booŋқuqiliri». □ **33:26 «Əy Yəxurun, Təngringdək baxқa ḥeqkim yoқtur»** — yaki «Əy Yəxurun, Təngridək baxқa ḥeqkim yoқtur». ■ **33:26** Қan. 32:13; Yəx. 58:14 □ **33:28 «... Israil ... mol boloŋan bir zeminda turup, yaloŋuz aman-esən makan tutidu»** — muxu jümlidiki «yaloŋuz» Hudadin baxқa ḥeqқandaқ panaḥ yaki muḥapizət kerək bolmaydu, degənlikni kərsitidu. «Yaқupning buliқi»: — (1) Israilning zeminidiki su mənbəlirini kərsitixi mumkin; (2) Huda ularoŋa bulaқtək roḥiy ḥayatliқ mənbəsi bolup, өzgərməy məzmut turidioŋanliқini kərsitixi mumkin. Biz ikkinqi mənisigə mayilmiz. ■ **33:28** Yər. 23:6; 33:16; Zəb. 68:26

Ḥəywətlik қiliqingdur!
Sening düxmənliring sanga zəiplixip boysunidu;
Sən ularning egiz jaylirida dəssəp mangisən».

34

Musa pəyƣəmbərning əlümi

1 Andin Musa Moabning tüzlənglikliridin qiқip
Nebo teƣining üstigə, yəni Yerihoning utturisidiki Pisgaḥ teƣining qoққisiƣa qiқti. Xu
yərdə Pərwərdigar uningƣa pütkül zeminni
kərsətti; Gileadtin Danƣiqə, ■ 2 pütkül Naftali bilən Əfraim wə Manassəḥning zeminini, Yəḥudaning pütkül zemini bilən қoxup
məƣribtiki dengizƣiqə, 3 jənubtiki Nəgəw zeminini, «Horma xəḥiri» dəp ataƣan Yeriho
wadisidiki tüzlənglikni Zoar xəḥirigə қədər,
ḥəmmini uningƣa kərsətti.
4 Andin Pərwərdigar uningƣa səz қilip: «Mən
қəsəm қilip: «Bu zeminni sening nəslinggə
berimən» dəp Ibraḥim, Isḥaқ wə Yaқupқa wədə
қilƣan zemin mana muxudur. Əmdi sanga uni
əz kəzüng bilən kərüxkə nesip қildim, lekin sən
xu yərgə ətüp kirəlməysən» dedi.■
5 Andin Pərwərdigarning eytқinidək,
Pərwərdigarning қuli Musa xu yərdə, yəni
Moabning zeminida wapat boldi. 6 U uni
Moabning zeminidiki taƣ jilƣisida, Bəyt-
Peorning utturisida dəpnə қildi; uning

■ **34:1** Қan. 3:27 ■ **34:4** Yar. 12:7; 13:15; 15:18; 26:4; 28:13

қəbrisining қəyərdə ikənlikini bügüngiqə ḥeqkim bilməydu.
7 Musa wapat bolоɣan waқitta bir yüz yigirmə yaxқa kirgənidi, lekin kəzliri ḥeq torlaxmiоɣan wə maоɣduridin ḥeq kətmigənidi.
8 Israillar Musa üqün Moabdiki tüzləngliktə ottuz küngiqə matəm tutti. Xuning bilən Musa üqün matəm tutup yiоɣlaydiоɣan künlər tügigənidi.
9 Musa қollirini uning üstigə қoyоɣaqқa, Nunning oоɣli Yəxua danaliқ bərgüqi Roḥ bilən toloɣanidi. Xuning bilən Israillar uningоɣa itaət қilip, Pərwərdigarning Musaоɣa buyruоɣinidək қildi.■
10 Musadin keyin uningdək Pərwərdigar bilən yüz turanə səzləxkən ikkinqi bir pəyоɣəmbər Israil iqidə qiқmidi; 11 Pərwərdigarning uni Misir zeminiоɣa əwətixi bilən u xu yərdə Pirəwngə, uning hizmətkarliri wə pütkül zeminidikilər aldida kərsətkən ḥəmmə məjizilik alamət wə karamətlərgə, 12 ayan қilinоɣan xu barliқ uluоɣ қudrətkə wə Musaning pütkül Israilning kəz aldida kərsətkən barliқ dəḥxətlik ḥəywisigə təng turоɣudək ḥeqқandaқ adəm qiқmidi.□

■ **34:9** Qəl. 27:18 □ **34:12** **«… ayan қilinоɣan xu barliқ uluоɣ қudrətkə…»** — ibraniy tilida «ayan қilinоɣan xu barliқ uluоɣ қudrətlik қoloɣa…».

Muḳeddes Kalam (yəngi yeziḳ)
The Holy Bible in the Uyghur language, written in Pinyin script

Copyright © 2010 Mukeddes Kalam - Uyghur Bible Translation Committee

Language: Uyghur tili (Uyghur)

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution Share-Alike license 4.0.
You have permission to share and redistribute this Bible translation in any format and to make reasonable revisions and adaptations of this translation, provided that:

You include the above copyright and source information.

If you make any changes to the text, you must indicate that you did so in a way that makes it clear that the original licensor is not necessarily endorsing your changes.

If you redistribute this text, you must distribute your contributions under the same license as the original.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.
Note that in addition to the rules above, revising and adapting God's Word involves a great responsibility to be true to God's Word. See Revelation 22:18-19.

2021-09-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 12 Sep 2021
b6bd0959-14d2-5233-b340-6f210a8f13c5